

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

«Χουριέτ» Το σύνταγμα των νεοτούρκων στη Νάουσα

Η απελευθέρωση της Βέροιας και της Νάουσας

Από τις Εκκλησιάζουσες του «Αριστοφάνη»

Το γλωσσικό ιδίωμα
της Νάουσας
(Το όρθρο - Τα επιρρήματα)

Οι «Εκκλησιάζουσες»

Προστασία
του ανθρώπου
απο τα φυτοφάρμακα

Η Ευθ. Μώκιου στο ρόλο της Πραξαγόρας.
Φωτογ. Κατερίνας Μπακαλιού.

Κατηγορίες παιδιών με ειδικές δυσκολίες στη μάθηση

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἐτους 1986

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα Διεύθυνση Β. Κων)νου 12, Ὁρες λειτουργίας ἀπογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη Πέμπτη

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1986
ΕΤΟΣ Ι, ΤΟΜΟΣ Ε', Τεύχος 36

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Οδυσσεας Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρήστος Μουχάγιερ, Αλ. Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Βασ. Κωνσταντίνου 12

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

«Από τις Εκκλησιάζουσες». Η Ευθ. Μώκιου στο ρόλο της Πραξαγόρας. Φωτ. Κατερίνας Μπακαλιού.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ

«Τυπογραφία» Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 - τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά — σελ.

Γλωσσολογικά

ΧΙΟΝΙΔΗ ΓΕΩΡΓ. Η απελευθέρωση της Βέροιας και της Νάουσας	108
ΜΠΑΪΤΣΗ ΤΑΚ. «Χουριέτ» Το σύνταγμα των Νεοτούρκων στη Νάουσα	113
ΜΩΡΑΛΙΔΗ ΓΙΑΝ. Ο Μακεδονικός οδηγός Στ. Μπάλιος και ο Επίσκοπος Κίτρου Θεόκλητος Β΄	114
ΚΥΡΑΝΟΥ ΧΡ. Η μικρασιατική εκστρατεία και η μικρασιατική καταστροφή	118
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤΕΡ. Το γλωσσικό ιδίωμα της Νάουσας	120
ΣΠΑΡΤΣΗ ΝΙΚ. Η σγκαστριά και η γέννα στη Νιάουσα	132
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΙΦΙΓ. Η μηλιά στη ζωή του λαού μας	135

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά —

Παιδαγωγικά — Έρευνες

ΧΑΡΟΥΛΗ ΧΙΟΝ. και ΜΩΚΙΟΥ ΕΥΘ. «Εκκλησιάζουσες»	126
ΛΕΠΙΔΟΥ ΕΥΓ. Κατηγορίες παιδιών με ειδικές δυσκολίες στη μάθηση	130
ΣΑΡΑΤΣΗ ΦΙΛ. «Επιμένων Ελληνικά»	137

Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥΑΓ. Προστασία του ανθρώπου από τα φυτοφάρμακα	139
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ. Νάνα υποκείμενα. Κριτήρια εκλογής ποικιλιών μηλιάς - Σηντήρηση της Πάσσα Κρασάνα	141

Βιβλιοπαρουσίαση —

Δραστηριότητες Συλλόγων

ΣΑΜΑΡΑ ΛΕΥΚΗΣ «Γιανίταροι και Μπούλες της Νάουσας»	145
--	-----

Αγαπητέ φίλε

Όπως πάντα έτσι και σήμερα παρουσιάζουμε αρκετά και ενδιαφέροντα άρθρα που έχουν άμεση σχέση με την ιστορία και την λαογραφία του τόπου μας. Δημοσιεύουμε επίσης το δεύτερο μέρος του ειδικού άρθρου που αφορά την απελευθέρωση της Βέροιας και της Νάουσας από τον Τουρκικό ζυγό. (16-10-1912 και 17-10-1912 αντίστοιχα).

***

Στις αρχές του αιώνα μας, ως γνωστό, μέσα στην καρδιά της Τουρκικής Αυτοκρατορίας ξεσπάει το κίνημα των Νεοτούρκων που τόσες ελπίδες γέννησε για μια καλύτερη ζωή στους σκλαβωμένους λαούς. Σήμερα δημοσιεύουμε για πρώτη φορά ντοκουμέντα της περιόδου εκείνης που προέρχονται από το ανέκδοτο αρχείο του Κ. Χατζημαλούση. Έτσι μαθαίνουμε το πώς οι Ναουσαίοι παρηγγύρισαν αδελφωμένοι με τους Τούρκους το νέο σύνταγμα το «Χουριέτ» που υποσχόταν να εφαρμόσουν οι Νεότουρκοι επαναστάτες.

***

Κάτι που ενδιαφέρει κυρίως τους γονείς που έχουν «προβληματικά παιδιά» τα οποία παρουσιάζουν δυσκολίες στην φοίτησή τους στα Σχολεία. Επί του προκειμένου καταποσιτικό είναι το σχετικό άρθρο που φιλοξενούμε και αφορά τις αποτυχίες στη μάθηση των μαθητών με μειωμένες νοητικές ικανότητες.

***

Για τους δεντροκαλλιεργητές φιλοξενούμε ειδικό άρθρο που αφορά πρώτα απ' όλα την υγεία τους. Πρόκειται για τα φυτοφάρμακα που χρησιμοποιούνται στην καταπολέμηση των εχθρών και των ασθενειών που προσβάλλουν τα οπωροφόρα. Στο σχετικό άρθρο επισημαίνονται οι κίνδυνοι της υγείας και αναφέρονται τα μέτρα που πρέπει να παίρνονται κατά τους ψεκασμούς.

***

Αυτά για τώρα, θα τα ξαναπούμε μετά τρεις μήνες

Η

Συντακτική Επιτροπή

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ. 800
Δήμοι, Κοινότητες, Συν)μοί	δρχ. 2.000
Εξωτερικού δολλάρια	20

Η απελευθέρωση της Βέροιας και της Νάουσας σύμφωνα με τις αφηγήσεις αυτοπτών μαρτύρων

(B*)

3. Η Λυρική περιγραφή του Σπύρου Μελά

Ο γνωστός, πληθωρικός λογοτέχνης και ακαδημαϊκός Σπύρος Μελάς υπηρέτησε ως έφεδρος υπαξιωματικός (λοχίας) στους πολέμους 1912-1913 και έγραψε σχετικό διβλίο (με τίτλο «Οι πόλεμοι 1912-1913», Αθήνα, 1958, σελ. 127 - 134). Αναφέρει, λοιπόν, γι αυτή Βέροια, αφιερώοντας την ολόκληρο το ΙΣΤ' κεφάλαιο, τα εξής:

Στη Βέροια

Μισής ώρας υπηγοριά μας έφερε στην κορυφή χλωρού μασιού γης, σε φυσικό εξώστη θανμάσιο, που για κάμποσα λεπτά μεις δόθηκε ν' απολαύσουμε εικόνα γοητευκή. Άμα φτάσαμε στην κορυφή, καρφωθήκαμε στον τόπο και σκατάσαμε όλοι μαζί, σα να μας είχανε διωτάξει, συγκρατώνοντας όλη την ύπαρξή μας σα δυή μάτια. Η πολιτεία της Βέροιας, ηδονικά εξαπλωμένη στο πρόστινο θελούδινο αιρώμα απαλής πλαγιάς, σε άφηγε να μαυτεύεις παρά να βλέπεις, την ανατολίτικη ομορφιά της κάτω από την αλαφριά μουσελίνα της προϊνής; πάχνης, σαν τις κωμάδες του αποκρατορικού χαρμιού, που πλαπλασάζαν την ομορφιά τους με τα τούλια των φρετζέδων τους, όταν πέφταναν μέσα στα λουσπαρισμένα «κουλέ» τους, την ημέρα του σουκτανικού προσκυνηματος στην Πόλη.

Και στο βάθος όπου προβάλλε τα θέλητρά της, η ηδονική εκείνη κατάκλιση, απλώνονταν, όπως στην «κοιμισμένη Αφροδίτη» του Τζιορτζιόνε, ορβίζοντας ελεύθερος, κάμπος ατέλειωτος σαν ακεανός, ο κάμπος της Νάουσας των Βοδε-

ρών, των Γιαννιτών, όπου άσπρωφταν από μακριά τα νερά της λίμνης, κάμπος σταρμέντος μ' εκατοσταριές χωριά, που τ' άσπρωπιτώγια και τα μαύρα κηπαρόσια, κάτω από την πάχνη, σε ξεγελούσαν και τα περιούσιες για πανιά και για κατάγια μηχανών πλοίων, που αρμένιζαν σε μια προϊνή, αχριοτή θάλασσα. Και τόσο τέλεια ήταν η παραοδηση, που πολλοί, με μάτι μαντισμένο από τα μισοπά-

Του Γ. Χιονίδη

δικηγόρου

τια, τα κοιτάζουσα και τις κλεισούρες, φώναζαν με χροιά μεγάλη και με ένα σόμα, σαν τους μυζήσιους του Ξενοφάντα:

— Θάλασσα!... Θάλασσα!...

Όσο προχωρούσαμε ύπερα πάνω στο μαιάνδρο της κατηγορίας για την πολιτεία, προβύλαν μια - μια οι λεπτομέρειές της, οι γελαστοί μπαξέδες των αυχονιακών σπιτιών, τα τζαμιά της, το δάσος των μυαρέδων, που τους ουναγωνίζονταν στο ύψος με το καμπαναριό της η Ελληνική μητροπολίτη, με τ' άσπρω τόξα της γεμάτα γαλάζιο ουρανό, τ' άφθονα κρεμάμενα νερά, οι άπειροι μικροί καταφράχτες, που ο ευχόρισπος σάλαγός τους ακουγότανε από μακριά, τα γεμάτα μυστήριο κηγάγια, ήταν μπαίναμε στην πολιτεία, τόσα και τόσα ζευγάρια τρυφερά μάτια, που κάτω από τη μινιακή γοητεία τους οι άντρες πήραν το πιο αφεμάνιο ύψος, οι σαλπικιές ανακάλυφταν το πιο φαιδρό εμβαστήριο, τ' άλογα το πιο περήφανο δήμα και τη γάλλυγα ολόκρηση ουνεπής σε ηδονικό ανατρίχισμα των θουάμβων. Από τα μπαλκόνια οι Ελληνί-

δες δακρυμαμένες, μας έραιναν η λουλούδια, με κουφέτα, με μπίσα γαιμπρούς, και οι άντρες μαζεμένοι εδώ κι εκεί, στα στανροδρόμια, έσκιζαν τα φέσια τους και ζητωκραύγαζαν. Η κεφαλή της φάλαγγας με τον Αρχισπράτηγο Διάδοχο, τους πρίγκιπες και τους αξιωματικούς του επιτελείου, ξεκίμωνε φρενιασμένη θιέλλα ενθουσιασμού. Φιλούσαν τις μετώπες τους, τ' άλογά τους, ό,τι μπορούσαν να ζευγάσουν. Οι πρίγκιπες κι' οι αξιωματικοί του επιτελείου για να δείξουν τη χαρά τους, αντί για λυφία είχανε βάλλει στα τηλέφια τους κάτι κίτρινα αγρολολούδια, που είχανε κόψει στο πεδίο των επιχειρήσεων.

Αν εξαιρούσε κινείς αυτά όλα, η Βέροια είχε τη σπηθιομένη καθημερινή της όψη. Έμεινε οχελόν ανέγγιχτη, γιατί δε μεσολάβησε πολύς χρόνος από τη στιγμή που φηγε ο τούρκικος σπρωτός άσπρωπιτής ο δικός μας. Όταν έφτανε ο Μάγος, κατά τις οχιά, στην πολιτεία του Διοικητηρίου, όπου τον πρόβμεναν ουνιακίμενοι σαν σρωτιώτες, ο μητροπολίτης, οι Έλληνες πρόδροιτοι και οι Τούρκοι μηηδες, ακουγότανε ακόμα τα σπρωρίγματα του ηραίνου, πόνιγεμμε με το τελευταίο τούρκικο τάγμα... Οι πλούσιοι μπέηδες, από το άλλο μέρος, ήτανε τύποι μάλλον διεθνεείς, όπως όλοι όσοι αιανθάνονται διαπύτην τοσήτη τους. Το σπρωμέρον αυτό, μονάχα, κανόνιζε κάθε φασάτα δημόσια φρωτήματα και τα πολιτικά αισθητήριά τους.

Οι μπέηδες, λοιπόν, με τη λυατή εκείνη όσκηση που έχουν σ' αυτές τις περιστάσεις οι όμοιοί τους, είχανε υνάσει από μέρες τη θύση των πραγμάτων και, καθώς είχανε διδαχτεί πολλά από όσα είχαν

φυγε ο τούρκικος στρατός, είχανε πετύχει να καταπραΰνουν τον ερεθισμό και να προλάβουν απεκδίκηση εναγίων των χριστιανικών που το άρπαικιο αποτέλεσμά τους θα ήτανε μια εξέγερση απήρσπυ των χριστιανών, μόλις ο ελληνικός στρατός θα παρουσιαζότανε μπροστά στην πόλη. Και τα έξοδα θα τα πλήρωναν αυτοί.

Την πολιτική τους, οι μπέηδες της Βέροιας, συμπλήρωσαν με άμεση οικειωσή με τους Έλληνες πρόσκοιτους, που τους εξομολογήθηκαν ότι, αν εξασφαλιζότανε η παρουσία τους, αδιαφορούσαν τέλεια αν οι οφειλότες τους θα πιάνασαν απο εξής από τους χωρογύλακες του Σουλτάνου Μωάμεθ των Ε' ή του Βασιλιά Γεωργίου του Α'. Και τους παρακάλεσαν να εξαντλήσουν αυτοί την επιρροή τους στον ελληνικό πληθυσμό. Κι έτσι λείψανε όλα τα δυσάρεστα μιας ξαφνικής αλλαξοκριαρχίας, οι φόννοι, οι εμπρησμοί κι οι διασπαγές. Ο Τούρκικος όχλος, άλλωστε, άμα δεν του υποδαυλίσεις τον θρησκευτικό τον φανατισμό, άμα δεν τον ρεθίζεις, είναι πρόθυμος να δέχεται και τα πιο φοβερά περιστασιακά με φιλοσοφική απάθεια. Γιατί μιάζει το Θεό πατέρα τον κακού, όπως ακριβώς και τον αγαπού. Από το άλλο μέρος, όσο τον αφήσει να επιβάλλει τη δυνάμη του και τη θέλησή του, άλλο τόσο ξέρει να νέθεται και να υπομένει καρτερικά τη δυνάμη του άλλου. Ο Τούρκος, νικημένος, είναι ο πιο πενιθρός άνθρωπος. Η ηθική, πνευματική και σωματική ανίδεση εναγίων της θέας τον νικητή, που θέλει οικειότητα κάπως αναπνευσμένη, τον είναι άγνωστη. Οι μόνιμοι άνθρωποι, που η πολιτική των μπέηδων δεν κατάφερε να κερδίσει καθόλου, ήταν οι νοικοκυραίοι, που αποπελούσαν τη μεσαία τάξη, αυτή που σ' όλες τις χώρες είναι και θα είναι επί πολλούς αιώνες,

για πάντα ίσαξ - ανεξάντητη εστία εθνικού αισθήματος. Ενώ οι απήρσπυες τον όχλον, μαζεμένοι στα πεζοδρομία ή στα αιαιοδρομία, μας βλέπανε να παρελαύνουμε με την απλή περιέργεια θεατών ταινίας κινηματογραφού. Οι μικρονοικοκυραίοι, αφού φρόντισαν να κλείσουν τα μαγαζιά τους, για καλό και για κακό, μας γύριανε, πίσω από τα θολά τζάμια των μικρών καφερειών, ματιές γεμάτες από δύσκολα συγκρατούμενο μίσος...

Πήραμε τον δρόμο για τον τούρκικο στρατόνα, πήραμε απλόχερο σε σχήμα κεφαλαίου Πι, πάνω σε έναμα που επιτηρούσε όλη την πολιτεία. Βρήραμε υλικό στρατιωτικού, κονδύριες, όπλα, χάρτες επιτελικούς, σχέδια έργων αμυντικής της Κωνσταντινούπολης, ένα σωφό πράγματα που οι Τούρκοι, πάνω στο πάστιμα της φηγής, είχαν ανακατέψει με τον πιο περιθωγο τρόπο. Το επιτελείο έλιωσε τη μια πέριγγυ, το προσωπικό των γραφιδών, ταποκόμασ και υπηρετιών την άλλη. Και τα συντάγματα καταντλήσανε σ' ένα μεγάλο χώρο πίσω από τους στρατώνες, που ήσκιωναν μεγάλα δέντρα και όπου τρέχανε δροσάτες, πλήθος νεροσινυμές.

Οι πιο προνοητικοί από τους άντρες, βλέποντας την καλοκαιριά, φρόντισαν ν' αλλάξουν απρόσπορχα, σε κάποιαν απάνεμη γωνιά ο καθένος, και να μπογαδιώσουν τα λερωμένα τους. Άλλοι, ξεπλωμένοι σπη χλόη, γυάφανε με μιλύβι στα οπίτια τους, έχοντας για γραφείο το σάκο τους ή κάποιο κοτρώνι, ενώ οι φοικαράδες οι αγράμματοι γύριζαν με μια κόλλα χαοτί, ζητιανείοντας... γραμματέυ. Ενοείται ότι με μεγάλη δυσκολία, σ' ατέλειωτα παρακάλια, πολλές φορές και με διάχρονα κατήφισαν, πέναι σε κέση την αυμπαμπουά,

να δρουν ένα άνθρωπο πρόθυμο να θηοιάσει την ώρα τον, για να βάλει σε μια υποφερτή τάξη και να κλείσει σε φάκελο τις ανεξάντητες ιριφερτάτητες, τις εθνωπώσεις, τις εροπήσεις, τέλος, ενός χωριό τη στους δικούς του. Και οι πιο απλοί αυτοί άνθρωποι, που σ' όλη την εκοικατεία δείψανε μοναδική αλληλεγγύη και φιλιλληλία, όταν, εμνοείται, η αυτοσυντήρηση δεν έφρασε απιλογίες, υφανακλιόταν, όχι άδικα, για τη σκληρότητα των μορφαμένων ουναδέλων τους.

«Οι υπόλοιποι άντρες είχανε χωθεί, κατά μπουλούκια, στον μικρό λαβύρινθο, με τα λασπωμένα δρομάκια, της πολιτείας... Οι πιο ματαιόδοξοι πλημμύρισαν τα κορβία, γιατί διάζοσαν, πάνω απ' όλα, να γίνουν αρταίοι, ενώ άλλοι πιο πρκαπικοί πήραν παγίνα τα μαγαζιά για φαγάσιμα, γλακά, πισιά, καπνύ και μάλλινα εσώφονγα, γιατί το κορύ είχε αρχίσει, τελειοαία, να είναι ανπάφορο κάτω από το αντίσκηνο. Άλλα μαγαζιά ήταν υνοιχτά. Η προσοχρά πολύ μικρή κι η ζήτηση τόσο μεγάλη, που η τιμή των πραγμάτων ανέβαινε από στιγμή σε στιγμή, διαλασσιάζοταν, τριπλασιάζοτανε, τετραπλασιάζοτανε, α δε υγοφαστής έφρασε νάχει την υπομονή του Γούδ.

Οι υρεινές και σάντωες πορτίες σε μέση σχεδόν έσημα και ο καθημερινός κίνδυνας θανάτου είχαν ξετελέσει την αξία τον χρήματος στα μάτια των αντρών, η δε ζωηρή επιθυμία για πράγματα που τα είχανε σπερηθεί, τους είχε παλίσει μ' ένα είδος μαρτυρικής υπομοπής, σε τρόπο που να τους φαινεταί το πιο υφαικό πράγμα του κόσμου να πληρώνουν τρεψ χυσές δραχμές για μια πλακίτα ποκολάνα, για να την πάρουν μετέδυ ώρας από τη σπηγή που τη ζήτησαν. Γιατί μπροστά από κάθε υνοιχτή πόρτα μαγαζιού γινόταν υ-

τέλειωτη ουρά από διαγκωνιζόμενους αγροαστές, όπως στις θυρίδες των μεγάλων ευρωπαϊκών θεάτρων στην πρότυπη παρτίδα του νέου έργου, με τη διαφορά, εννοείται, ότι καμιά τάξη δε μπορούσε να τηρηθεί εκεί. Όλοι σπεύδανε, όλοι τσαλαπατούσαν, πνίγονταν, ασφυγματούσαν και τέλος πνάνονταν και παρακαλούσαν την επέμβαση των περιπόλων.

Μέσα σ' εκείνα τ' ανθρωποσποικά βήματα κυκλοφορούσαν, γεμάτα ευσταμνία, τα Εβραϊόπουλα, οπλιμένα μ' όλη την εμπορική ποιηριότητα της φυλής τους και την παροπαράδοτη άσβεστη δίψα των κέρδους. Αντά τα διαολάκια έπαιξαν ένα σωρό άσχημα παιχνίδια εις βάρος των φανταρών. Τους ζύγωναν, τους χειμονάχιαζαν και τους ψιθιρίζαν μυσικά, τάχα, ότι κάποιον, εκεί κοντά, υπάρχει καπνοπωλείο, που φοβάται ν' ανοίξει μήπως του αρπάξουν το εισόδημα. Ότι ο καπνοπωλείαρχης, όμως, αν πήγαιναν να τον εύρουν αυτοί, που είναι πόμπι και τον ξέρουν να μπορούσε να τους δώσει τοιγάρα. Οι φαντάροι τους πίπεναν, κρατούσαν έναν από τους μικρούς για όμηρο και παράδιδαν στους άλλους το χρήμα και τις παραγγελίες. Πολλά τάλληρα έκαναν φερέα μ' αυτόν τον τρόπο. Κι όσο για τον όμηρο εύρισκε πάντα τον καιρό να το δάσει στα πόδια μέσα στο μεγάλο σπινθηρισμό και στη υύγχιση που επικρατούσε. Τέτοια μας πέρωσαν, πολλά και διάφορα, τα Εβραϊόπουλα...

Ωστόσο, ανάμεσα στους άπηρες ήταν και μερικοί που είχαν την ιδέα ότι δε χρειαζότανε να διαπύσουν ούτε τόσο χρήμα ούτε τόσο υπομονή, αλλ' ότι έφτανε ν' απλώσουν το χέρι και να πάρουν όπι επιθυμούσαν. Αυστηχώς όμως γ' αυτούς, το Γενικό Στρατηγείο, το Φρουρορχείο και οι περιπολήτρες δε συμφωνούσαν καθόλου. Όσοι θέλησαν να κάμουν πλάτωκο τιμωρήθηκαν με τον αρχέγονο τρέ-

πο των κλεφτοκοιτάδων. Δέθηκαν πιστάγκωνα και οδηγήθηκαν στη σφαιρονομική φυλακή από τους πιο κεντρικούς δρόμους, με κρεμασμένα πάνω τους τα κλεψιμείδια. Και όσοι είχαν την άτυχη έμπνευση ν' αρπάξουν χρωματιστά και χρυσόετητα σαλβάρια, τραβηγμένοι σαν τους άγκιους από τα χρώματα και τα χρυσάρια, πέρισαν τους δρόμους μασκαρμένοι, μ' αυτιά, για να προκαλέσουν τα γέλια και τις κοροϊδίες...

Αυτός ο διάδοχος Κωνσταντίνος, που είχε γυρίσει κατά τις εννιά το πρωί από την Κοζάνη, όπου είχε γίνει την περασμένη μέρα υποδοχή αποθεωτική στο βασιλιά Γεώργιο με αγίδες, λογισούδια, τραγούδια και δάκρυα εμπαύλιωσε με το ίδιο του το χέρι όπι φαντάρους, που τους είδε να θγαίνουν φροσιωμένοι λάφυρα από κάποια πόρτα. Οι πλαταικολόγοι, κατακρίκωνοι από ντροπή, πέταξαν τα λάφυρα κι' ακήνητοι, με τα μάτια κάτω, δέχτηκαν τους τουρδουλισμούς, χωρίς να πουν μια λέξη, ούτε ένα «άχ». Τα επεισόδια λοιπόν σπαμάτησαν γρήγορα. Κι ως τη στιγμή, που μια μουζίκια σαλπιαρές γύρισαν όλη την πολιτεία, σκορπίζοντας παπού τις στροφές της αποχώρησης, από τον πλατύ κεντρικό δρόμο ανέβαιναν προς τα υηρώματα των καταυλισμών οι χιλιάδες των σπερών, φροσιωμένοι ψωμιά, τυριά, γλυκά, μετοιβάλες κοινά, πακέτα καπνί, καφέδες, ζάχαρες, φραπέλλες, κάπνους όλοι όμως ακριβοπληρωμένα.

Στο μεταξύ, πολλοί από τους αξιωματικούς και τους υπαξιαματικούς, ηγεμονικά φιλοξενούμενοι από τους Έλληνες της Βέροιας, είχανε παραδοθεί στην απόλαυση σπιθικών καλομαγειρεμένων φρυγών που είχανε τόσο επιθυμήσει, ενώ οι οικοδεσπότες, οι γυναίκες, και τα κορίτσια τους, με φρόντες «αντραβέν», που παταγωνίζονταν σε κομψότητα εις παρωζιάνικες, και πρόσωπα που άστραφταν από χα-

ρά, σερβίζιζαν όρδιον - καιά το πλιό μακεδονικό έθιμο - τους απώσπους κι αγαπημένους ξένους.

Στη Νάουσα

Εξάλλου, ολόκληρο το ΙΗ' κεφάλαιο του βιβλίου του (σελ. 140-153) τοίπον αφιερώσει ο Σπ. Μελάς στην «Αποστολή στη Νάουσα» και περιγράφει (με τη γνωστή γλαφυρότητα και «φυνατή» πέννα του) την επίσκεπή του στον τότε δήμαρχο της Νάουσας («Χαιζή Μολούση» ή «Χαιζηπάνου», στον οποίο έφτασε με οδηγό ένα Τουρκομπαξεβόση, προκειμένου να ζητήσει να του δώσει 4-5 καθάλωρηδες της εμπιστοσύνης του, που να ξέρουν καλά τον δρόμο για το χωριό «Σενδέλ».

Αξίζει όμως τον κόπο να διαβάσει, μόνος του, ο αναγνώστης (Νομισαίος ή όχι) ολόκληρο το κεφάλαιο αυτό, γιατί έχει πολιτισμική αξία, μια και αποδίδει άριστο τι τότε συνθήκες.

Ο Σπύρος Μελάς περιγράφει την πόλη της Νάουσας και το σπίτι του δημάρχου της, όπως και τη εξωτερική εμφάνιση και τον χαικτήρα του και ύστερα (σελ. 151-152) γράφει:

«Τα περισσότερα παράθυρα είχαν ανοίξει κι οι τοικοκυράδες αναμαλλιασμένες, πρόβαλλαν εδώ και εκεί για ν' απλώσουν έξω κι ν' αερίσουν τα σκεπάσματά του. Δάσος από ελληνικές σημαίες, που χείρα γραμμένες από γυλιότια πονιά όλων των ειδών, κορέμοντα δεξιά κι' αριστερά στα έξιλινο ιταλκονάκια, στολισμένα και με πλήθος γλάστρες φθινοπωρινών λουλουδιών. Αίγα μυγαζάνια, τόσα μόλις άνοιγαν κι οι σπαιπρωϊνοί διαβάτες χαιφειούσαν με σέβας τον σινωδό μου. Φτάσιοναιτη μικρή τειράγωνη πιάτεια, που το δημαρχείο και το τηλεγραφείο. Εκεί, ο τσασίτσας, το τελευταίο λειψανο της τούρκικης εξουσίας, καθισμένος μπροστά στην πόρτα κάπνιζε το τοιγάρο του πν...

λογοιμένοι, είχε αποφασίσει, όπως μου είπτε, όταν τον πληροφορήσαμε, να μην αφήσει τη Νάουσα, όπου είχε υπηρετήσει τόσο χρόνια και είχε τόσο καλούς φίλους:

— Γιατί να φύγω; Πού να πάω; Αν ο Βασιλιάς ο Γιώργης μι δελ' να φαλάω τα σώματα στο τελέγραφο και με πλερών' που θ' νάδρω καλύτερα;

Μούδωσε χαμογέλινας να κάμω τοιγάρα. Και σεεργόμωνα με φροση, ότι αν ουναπιόμω μ' αυτών τον άνθρωπο λίγο πιο έξω θα ήμουν υποχρεωμένος να του σπείλω μια σφαίρα στο κρανίο με κλει οισκάσιο από τετρακοσίων ή πεντακοσίων μέτρων).

Επιμεταξύ και το Γενικό Στρατηγείο (Επιτελείο) το μεσημέρι της 18.10.1912 είχε φθάσει (αιθηροδρομικώς), από τη Βέροια, στον Σιδηροδρομικό Σ. της Νάουσας όπου παραμένει μέχρι την 8.30 πρωί της επόμενης ημέρας, οπότε έφυγε για τη Σκόδρα.

Έτσι, λοιπόν, ελευθερώθηκε και η γενναία και ιστορική πόλη της Νάουσας...

4. Ο Δεκανέας Κ. Λινάρδος για τη Βέροια και τα χωριά προς τη Νάουσα.

Τέλος, ο, τότε, δεκανέας Κωνσταντίνος Λινάρδος στο πολυέλιθο ανέκδοτο χειρόγραφο πολεμικό ημερολόγιό του (που θρήνα και αγόρασα σε παλαιοβιβλιοπωλείο στο Μοναστηράκι της Αθήνας), στο οποίο γράφει για τα γεγονότα από 17.9.1912 μέχρι και τα 1919, αναφέρεται και στα όσα συνέβησαν στη Βέροια και στην περιοχή χωριών της Νάουσας και μεσημοεύει τα εξής, με τη σημείωση ότι το χειρόγραφο τούτο μένει ανέκδοτο, στο σύνολό του, αλλά θα αναφέρονται στην απελευθέρωση της Μακεδονίας τα δημοσιεύματα ήδη στο περιοδικό της Θεσσαλονίκης «Μακεδονική Ζωή» (τεύχος 41, Οκτωβρίου 1969, σελ. 20-26

και 31-33), με σκόπιμη εισαγωγή για τούτο και τον συγγραφέα του:

«16 (Τρίτη)»

Πρωί, εις τας 4, διενειμήθησαν 2 1)2 γαλέται εις έκασον. Επροχωρήσαμε δια καταφερρούς ελικοειδούς οδού, καταβαίνοντες το όρος δια μέσον δασών εξ αξιών. Εβλέπομεν εκ του ύψους εκείνου την απέραντον πεδιάδα της Θεσσαλονίκης, πεκαλυμμένην υπό ομίχλης, ως απέραντον θάλασσαν. Εφθάσαμε εις τον Τριπόταμον της Καστανιάς, όπου είδομεν μόνων εν φυλάκιον. Εις το δάσος διεσπαρμέναί καστανιέαι. Ολίγων κάτωθεν της Κουσιανιάς είδομεν λαιμεία μαρμάρον. Επροχωρήσαμεν άπειν διακοπής και ότε επιηούκομεν εις την Βέροιαν ενκοήσαμεν ότι είναι Ελληνική πόλις, διότι τα κτήματά των ήσαν όπως εν τη ελευθέρα Ελλάδι, αμπέλια άφθονα μετά πολλών οπωραφόρων δένδρων. Κατά τας 2 μμ. εισήλθομεν εις την πόλιν. Έτυχε να εισέρχεται ο Διάδοχος. Απερίγραπτος ο ενθουσιασμός τον κόσμο. Και αυτοί οι Τούρκοι συναδοήθη να τον ίδουν. Επειδή εισήλθεν εις το Προξενιον μία γραβά δεν εφόρτασε να τον ίδη και άρχισαν τα κλάμματα. Επειδή ήρχεν εισέλθει εις την πόλιν προ ημών στρατός 4 Μεραρχιών, όπου εφθάσαμεν ημείς δεν εύρομεν τίποτε. Και άρισον και φυγητά έχον έτοιμα οι κάτοικοι, αλλ' ημείς ήλθομεν αργά. Άγχο φοιτά απ' εδώ, κονφέτα απ' εκεί εκορέσαμεν την πέψιν. Μεγάλη περιπολήσις υπό των κατοίκων, απ' όλα εμοίραζον και φοιτά διαρκώς εξήμενων. Την ημέραν αυτήν είδομεν όλους τους πατριώτας.

«17 (Τετάρτη)»

Ωραία ημέρα. Περιηγήθημεν τους άκωθεν της πόλεως καταγραπτας, δι' ών εκινούνο 3 εργοστάσια, εύρομεν άφθονον, πλέον, ίδωρ και επλήναμεν και το σώμα μας και τα εσώροχά μας δια πώω την φροσάν. Κατέβημεν πάλιν εις

την πόλιν, εξητήσαμεν εις μίαν οικογένεσιν άρισον και μας έδωσαν ένα μεγάλο καρβέλι 2 οκάδω, το οπολον κατεβροχθήσαμεν χορισπέντες. Εγένετο δέησις εις την Μητροπόλιν, όπου είδομεν ωραιότητας γενναίας και εν γένει κόμοιον αριστοκρατικών.

Πολύ ελυπήθημεν όμως διότι το απόγευμα ανεχωρήσαμεν. Ανήλθομεν δια μέσον της πόλεως, ραινόμενοι με άνθη, καπέβημεν προς την πεδιάδα και εβαδίσαμεν Β.Δ. Ενώπαυσε. Μετά 4ωρον πορείαν εφθάσαμεν εις το χωριον Μονόσπιτο και εκοιμήθημεν έξωθεν του χωριον, εις τα χωράφια, σερύσαντες αραπισιτιές. Εθαμώσαμεν τότε την ενφορσάν της Μακεδονίας, καθ' όσον οι καλαμιές της τραδοσιτιάς ήσαν τόσον χονδρές, ως μικρά δένδρα και ημπούδιζον την διάσασιν, και ημών και των ζώων, δια μέσον των αγρών, ως να διηχόμεθα δάσος. Πρώτη έφθοδος εγένετο εκείνην την νύκτα εις τα ωμά αραπωσθια, διότι φροσιά απηγορεύθη. Μας είπον ότι αριστερά μας είναι η Νιάουσα.

«18 (Πέμπτη)»

Δίαν πρωί ανεχωρήσαμεν, βαδίσαντες προς Β. Όταν εφώτισε ημεθα εις το μέσον απεράντου πεδιάδος κατά το πλείστον ελώδους. Ανήλθομεν χωριον με ενδυμασίας γυναικών ιδιοιόρους, με καλύματα της κεφαλής μεταλλικά και κωνοειδή. Επίσης άλλα χωρία, διήλθομεν τρείς μεγάλους ποταμούς και βαδίζοντες δι' όλης της ημέρας εφθάσαμεν πλησθον ποταμού. Πορεία κοπιωδεσάτη πλέον των 12 ωρών. Μόλις περί την μεσημβριάν, εις μικρόν τι ύψωμα, ανεπαύθημεν 1)2 ώραν και όλοι έκρεξαν να ακάνουν φροσιά δια να ψήσουν αραπωσθια. Όσοι δεν εφόρτασαν, αμρά έτιρωγον καθ' άλλην την πορείαν. Τόση δε ήτο η πέψιν και ο κόπος, ώστε κατ' το δειλινόν διελύθησαν σχεδόν οι λόχοι, έμειναν όλοι και παρηκολούθουν έ-

ως 50 εκατομμύρια λόγον. Έβλεπε όλους με καταβεβλημένα πρόσωπα, τρεκλίζοντας, μη ομιλούντας και ροκανίζοντας τα πηχιαία αραποσίτια. Ότε περί την εσπέραν εφιδάσασμεν πλησίον του ποταμού, είδομεν λοχίαν του ιππικού, όστις μας είπεν ότι κατά την απόγευαν ενυποβόλησαν υπό τουρκικής περιπόλου. Αν και το τάγμα μας ήτο προσηλακαί, ως και επανωλημμέναι διωταγαί εδόθησαν να μη ανάψομεν φανιάς, οι στρατιώται επεδόθησαν εις κινήσιν γάλλον και χηνών, εκ του πλησίον χωρίου και κήνην όλην την νύκτα. Τόση δε ασφονία ήτο ώστε αναλογόοσε Ι γάλος εις κάθε στρατιώτην. Χάεις εις την φροντίδα του λοχαγού μας εφίγαμε φρασί. Είχε μείρει ο Ανθουολ. Λεμπέας με 20 άνδρας εις γειτονικών χωρίον, επλήρουσαν, εζέμισαν και έφερον το εσπέρας αραποσίτησιν και αρκείων μάστιχα εις τοιαύτην περιουσίαν. Κρέας λοιπόν και μπαμπάκια ήρκεσαν να επαυτηφούν τις δινάρικες μας...

Αυτές ήσαν οι διηγήσεις των αυτοπτών μαρτύρων, που παρουσιάζονται.

III ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

(Γλυτώσαμε από την Τουρκοκρατία, μας έμεινε, όμως, η τουρκονοστροπία)

Αν τώρα θέλασουμε να ξεκινήσμε κάπως από εκείνα τα γεγονότα του παρελθόντος και να θυλάσμε κάποια σφέλιμα συμπεράσματα για το σήμερα και το μέλλον, πρέπει να σημειώσσουμε ότι στην πολυκύματη ζωή των λαών και των ανθρώπων είναι αμφιλεγόμενο το θέμα, εάν είναι, ιστορικά, πιο σημαντική η ημέρα που αρχίζει μια πικραδιά ή, αντίθετα, εκείνη που θυμίζει την αποπύαση ενός τουρκικού ζυγού. Όποια, όμως, απόφαση και αν δώσει κανένας, γενικά οι ε-

ρώτημα τοίπο, στη συγκεκριμένη περίπτωση μας γιορτάζομε το χαρμόσυνο γεγονός της απαγηνήσεως του Φοίνικα του Ελληνισμού μέσω από τη γεννοφόρο σάκκη, η οποία φώλιαζε στη ζείδωρη ζεστιαία, που διατηρούσε σε κάποια ιδίόρρηθη κατάσταση (μεταξύ υπόξσεως και ανηπαρξίας) μια μικρή ομάδα, που τρεμόσθηγε, ανάλογα με τις εκάστοτε, καλές ή κακές, στιγμές του ελληνικού λαού, τον πιο περιεργον, με τις μοναδικές (ομηδικές και ατομικές) πράξεις ηρωισμού και θιούας, αλλά και με τις απερίγραπες εθνοκάντες στιγμές, της διχόνοιας και των αλληπάλληλων, εμπύλιων παραγμίων, με αποτέλεσμα να κερδίζει μεν τους πολέμους, μα να χάνει ίπτερο τις μάχες στις ειρημικές περιόδους...

Και, βέβαια, δεν μαζεντήκαμε εδώ για να κάνομε ιστορικές αναλύσεις και αυτοκριτική. Όμως διερωτάται κανένας ποιά θα ήταν η μονιμότερη αποκλιμάττητα και χρησιμότητα από παρόμοιες συγκεντρώσεις και ομιλίες, αν δεν επιδιώκαμε να ωφεληθούμε, ως ομάδα και ως άτομα χωριστά, από τα διδάγματα της ιστορίας: Και αν τουτό είναι συζητήσιμο, προκειμένου για άλλες χώρες, των οποίων ο ιστορικός όιος περιπατάει, σκηθήως, σε ήρεμες και απλόχωρες λεωφόρους, για την Ελλάδα και τους Έλληνες δεν συμβάλει το ίδιο, γιατί ο ηρωικός τούτος τόπος και λαός βροχοκοιται σπένχεια σε εμπόλεμη κατάσταση, μια και κινδυνεύον διάρκως από πολλούς εχθρούς εξωτερικούς και εσωτερικούς. Και τουτό οφείλεται, προφανώς, στη θέση της χώρας, όπως η θέλησε η γεωγραφία, και στον προσορισμό του λαού της, όπως τον προσοδίωσε η ιστορία. Συνεπώς, αν θέλομε να κλείσσουμε το σημερινό περιδιάσασμά μας στα ιστορικά γεγονότα εκείνης της εποχής με κάποια σφέλεια, αν επιζητούμε να πηλά-

βουμε τον σκοπό της ιστορίας, θα πρέπει να αναλογιστούμε και να διερωτηθούμε αν, πραγματικά, ελευθερώθηκε, τελικά και οριστικά, η Ελλάδα και ιδιαίτερα οι Έλληνες από τον τουρκικό ζυγό, αν εχονμε συνειδητοποιήσει πως μπορεί μεν να τέλειωσε η τουρκοκρατία, αλλά δεν σταμάτησε, όπως χώς, και η τουρκοκοιτροπία μας, στον βαθμό, που κάτι τέτοιο ήταν δυνατό, πολύ δε περσιότερα πηγαίο, ώστε απελευθερωμένοι, επιτέλους, από τον τραγισμικό, την κοιτοποιητά, την ακαταστασία, την απρογραμμάττιο και το «ραγίνο» το «κοιμέτι» και το «δεν θαρίσαι βρε αδελφέ», να αφήσουμε τον ναυγίλε της σφελείας και να πιάσμε με στα χέρια μας τα κοιτιούτα και στον τον το πνεύμα της επύχης μας, χωρίς να ξεχάσουμε, βέβαια, και τις προγονικές καταβολές, που μας χαρίζει ο λαϊκός πολιτισμός και ιδιαιτερότητα της πολιτιστικής, πνευματικής κληρονομίας μας, μακριά, όμως, από οινονόηποτε φανατισμούς, οι οποίοι μας εμποδίζουν να δούμε το δίκαιο, την σφέλεια του οινόλου, γιατί μας κοίθει τη θέα το δικό μας δίκαιο, το ήγλυμά μας από το αίμα του δόσιού μας στο προσωπικό σπινθήρον μας ή γιατί δεν μας αφήνει να δούμε την αλήθεια το παρήμερο φρατικό γυαλί της κοιματικοποιήσεώς μας, με συνέπεια να υπερτιμώμε όποιον και ό,τι είναι σφύρανο με τις πολιτικές ιδέες μας και να υποτιμώμε ή και να εκμηδενίζομε όσα βροχοκοιται σε διαφορετικά πολιτικά, κοιματικά και παραταξιακά σποσώπεδα, μη δίνοντα σημασία σε όσα μας ενώνουν αλλά μονάχα σε όσα μας χωρίζουν και, πολύ, συχνά, αλλέζομε, με ενκολλη, τη θέση μας και, ίπτερο γινόμεσμε πάλι φανατικοί Γενήσοροι (κάποιο νεοφώτισοι) σπη και νοήριο λημέρι των ενάλλασσόμενων πολιτικών «ιστιών» μας, δι-

[Συνέχεια στη σελίδα 117]

«Χουριέτ» το σύνταγμα των Νεοτούρκων στη Νάουσα

Σταθμός για την Ιστορία του τόπου μας είναι και η κίνηση των Νεοτούρκων του 1908, με την οποία και οι Ναουσαίοι Χριστιανοί γίνονται Οθωμανοί πολίτες και παύουν να είναι Ραγιάδες.

Την ιδέα του Συντάγματος με άμεσο σκοπό τη διαφύλαξη και αποτροπή γεωγραφικών αποσπάσεων μεγάλων περασίων της Βαλκανικής, την ξεκίνησε το 1876 ο Μιχάτ πασάς. Ο αυταρ

Του Τάκη Μπάιτον

χιασμός όμως των σουλτανικών πορά την αυτακτορία του Αζιζ δεν έδωσε περιθώρια για εφαρμογή των στόχων και του ποθητού Συντάγματος.

Το 1881 στη Γενεύη ιδρύθηκε το κοιμητήριο των Νεοτούρκων «ΕΝΩΣΙΣ ΠΡΟΟΔΟΣ» το οποίο εισχώρησε βαθιά στο στρατό και στα 1908 μεταφέρει την έδρα του στη Σαλονίκη.

Όπως είναι γνωστό το 1908 οι Νεοτούρκοι με αρχηγούς τους Εμβέρ και Ταλαάτ μπέηδες και αργότερα πανίσχυρους πασάδες (Γερμανοπράκτορες), οργανωμένοι πλέον ξεκινούν δυναμικά τον αγώνα τους, με σκοπό την επαναφορά και καθιέρωση οριστικά του Χουριέτ.

Τον Ιούνιο του 1908 Εσσηκώνεται πρώτος ο Νιαζή μπέης στο Ντεμίρ Ι-σάρ (Σιδηρόκαστρο), ο οποίος βγάζει και την προκήρυξη για Λευτεριά και το περίφημο ΧΟΥΡΙΕΤ στην οποία τόνιζε: «Είμαστε αντίθετοι στις συμφωνίες της Ρεβάλ. Θα αππαχθούμε σ' αυτές, ψυχή τε και σώματι. Οι λαοί της Αυτοκρατορίας θα ζήσουν όλοι α-δελφωμένοι με την ελευθερία που θα τους δώσει το Σύνταγμα, αυτό το Σύνταγμα που εμείς δίνουμε σ' όλους τους λαούς της Αυτοκρατορίας...

Στις 10 Ιουλίου γίνεται η πρώτη εξέγερση. Παρά την εντολή που παίρνει από το Σουλτάνο, ο Σαμμή-πασάς από το Μοναστήρι, για να διαλύσει την κίνηση, δεν προλαβαίνει να κάνει τίποτε και έτσι αρχίζει ο ατέρμονας κύκλος των δολοφονιών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα (ημερών) φθάνουν οι επαναστάτες στη Σαλονίκη όπου ο λαός δέχεται με

Αναμνηστική φωτογραφία από την ημέρα της διακήρυξης του Συντάγματος των Τούρκων (Χουριέτ) στη Νάουσα (φωτ. Από το ανένδοτο αρχείο του Κωνσταντίνου Χατζημαλούση)

πανηγυρισμούς Εξέφρενους και γλέντια. Ήδη σ' αυτό τον πανζουρλισμό διαλύεται και ο Μακεδονικός Αγώνας. Τα κύρια συνθήματα του κοιμητήριου είναι «Ελευθερία - Ισότητα - Αδελφότητα».

Στη Νάουσα φτάνει ένας λόχος Τούρκικου στρατού με τρομπέτες, σημαίες και αήματα και φέρνει το μαντάτο του ΧΟΥΡΙΕΤ. Είναι ο καιρός που οι αγράτες ολωνίζουν το σάρι τους. Στα Αλάνια γίνεται και η συγκέντρωση των Ναουσαίων παλλαϊκή. Έρχονταν ακόμη και γυναίκες και παιδιά ενώ οι αριστοκρατία φτάνει με τις άμαρες (λαντώ). Ο εκπρόσωπος του Στρατού με το Μουντιρή εκφωνούν λόγο. Από σήμερα όλοι είναι ίσοι. Τον τίτλο του Οθωμανού πολίτη που παίρνουν οι Χριστιανοί είναι υποχρεωμένοι να τον αναφέρουν παντού (Το βλέπουμε στις συμβολαιογραφικές πράξεις εκείνων των χρόνων). Ήδη από τώρα και στο εξής θα στρατολογούνται και χριστιανοί με κέντρο νεοαυλεϊκτών της περιοχής στα Βοδενά (Έδεσσα). (2).

Στη Νάουσα γενικά η ζωή δεν αλλάζει παρά το Σύνταγμα, γιατί οι σχέσεις των τελευταίων χρόνων της Τουρκοκρατίας ήταν καλές σχετικά.

Παρά τις εκλογές που κάνουν οι Νεοτούρκοι, από 280 έδρες βγαίνουν

27 Έλληνες - 5 Βούλγαροι - 4 Σέρβοι - 2 Εβραίοι και 10 Αρμένιοι, δεν καταφέρνουν να επιβάλλουν αυτό που διακήρυξαν και έτσι το Σύνταγμα αποβαίνει καταστρεπτικό για τους υπόδουλους λαούς. Ο Λαϊκός μας ποιητής Κωσταντούλης Σιούγκαρης αναφέρει σχετικά. Στο Τραγούδι των Γιανμιτσών.

Το κρίμα να έχει ο βασιλεύς κι αυτό το Τζαμετί που χάλασαν το σύνταγμα το ψευδοχουριέτι.

Στο καταστρεπτικό σύνταγμα, μας λέει

Κύριε Σουλτάν Μεμέτη με το ψευδοχουριέτι

πέρασες τέσσερα έτη κι είπες το πολλά τα έτη.

Και μας άφησες υγιειν Ήπειρον, Μακεδονίαν

το σύνταγμα το Τουρκικό μας έφερε Ελληνικό.

Των Νεοτούρκων η βουλή, η μεταχείρισης τρελλή

με τους ύβρεις και με φόνους δεν επήγε πέντε χρόνους

Το λοιπόν ευχαριστούμε τον Θεόν παρκαλούμε

να σ' ορίζουν οι διαβόλοι να ερθούμε

(Συνέχεια στη σελίδα 117)

Ο Μακεδονομάχος - οδηγός Σταύρος Μπάλλιος και ο Επίσκοπος Κίτρος Θεόκλητος Β΄

Η σπουδή που ακολουθεί δεν έχει αξιώσεις ιστορικού σημειώματος· είναι μια απλή πληροφόρηση, και αποσκοπεί στο να διασώσει από τη λήθη ορισμένα στοιχεία, που δεν έχουν θέβαια από μόνα τους ιδιαίτερη βαρύτητα, αλλά που θα μπορούσαν ίσως, σε συσχετισμό και κάτω από μίαν ευρύτερη θεώρηση των πραγμάτων, να αποκτήσουν ενδεχομένως κάποιαν ουσιαστικότερη σημασία, και να αξιοποιηθούν έτσι σύμμετρα από τους ειδικούς ερευνητές.

Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται κυρίως στο πραγματικό επώνυμο του γνωστού ως Σταύρου Μπάλλ(λ)ια ή Μπάλλιου, Νάουσαίου μακεδονομάχου - οδηγού, και στο συγγενικό εξ αίματος δεσμό του με τον επίσκ. Κίτρος Θεόκλητο Β΄, καθώς και στην καταγωγή του τελευταίου από την πόλη της Νάουσας.

Οι σχετικές με τα στοιχεία αυτά πληροφορίες είναι καθ' όλα αξιόπιστες και προέρχονται από γραπτές πηγές και έμμεσες προφορικές μαρτυρίες: α) του Νάουσαίου κτηματία και μόνιμου δημογέροντα επί τευροκρατίας Γεωργίου Γιαννόπουλου ή Γκούγκουρα³ του Χριστοδούλου³ και της Ελισάβετ (1863; - 1957), β) της συζύγου του Θεοφανής, θυγατέρας του Αδάμου Στέφου και της Αναστασίας, το γένος Παπανώννου ή Παπαϊωάννου (1874-1956), και γ) των τεσσάρων παιδιών τους Ολυμπιάδας Σιώπη, Ιωάννη, Σταύρου και Ευρυδίκης Αγγέλου.

Ειδικότερα γραπτές πηγές, που χρησιμοποιούνται εδώ, είναι δύο πρόχειρα σημειώματα του

Ιωάννη Γιαννόπουλου του Γεωργίου (συνταξιούχου δασκάλου, που πέθανε το 1972), καθώς και ένα αντίγραφο επιστολής της μητέρας του Θεοφανής, που φαίνεται ότι έστειλε στο θείο της επίσκοπο Θεόκλητο Παπαϊωάννου (μικρότερο αδελφό της μητέρας της Αναστασίας).

Το πρώτο σημείωμα είναι καταχωρισμένο στο κάτω περιθώριο της σελ. 515 σ' ένα αντίτυπο του βιβλίου της Π.Σ. Δέλτα, Στα Μυστικά του Βάλτου (7η

Του

Γιάννη Γ. Μωραλιδη

έκδ. 1968 της «Εστίας»), και γράφει σε τρεις σειρές:

Σταύρος Αδάμου Στέφου ή Μπάλλιας. Από τη Νάουσα υπηρέτησε ως οδηγός των Σωματίων μέχρι το 1908 ότε φυλακίστηκε στην Βέροια από τους Τούρκους. Γιάννης Γ. Γιαννόπουλος.

Το δεύτερο αποτελείται από δύο φύλλα τετραδίου (τρεις σελίδες), είναι πολύ πρόχειρα και ακατάστατα γραμμένο, και βρέθηκε καταχωνισμένο στο τέλος του ίδιου βιβλίου της Π. Δέλτα. Επιγράφεται «Φως στο σκοτάδι», κι αυτός ο τίτλος φαίνεται να δείχνει πως ο συντάκτης του σημειώματος, ως την ώρα που διάβασε—τα Χριστούγεννα ίσως του 1969—το βιβλίο «Στα Μυστικά του Βάλτου», δεν γνώριζε να υπάρχει καμιά έντυπη μνεία για το θείο του Μπάλλ(λ)ια.

Μεταφέρεται κι αυτό, όπως είναι, με κάποια σχόλια μονάχα και υπομνήματα στα σημεία εκείνα, όπου κρίνεται αναγκαίο, για την καλύτερη κατανόηση

του κειμένου:

Φως στο σκοτάδι!

Βιογραφικό σημείωμα του Σταύρου Αδάμου Στέφου ή Μπάλλια.

Ναουσαϊανός στην καταγωγή του, υπηρέτησε ως οδηγός των ανταρτικών Σωματίων τον Μακεδονικό αγώνα από το 1903 έως το 1908 πιστά αφικαιούμενος στα ιδανικά της εκλαβακμένης υπό τον τουρκικό ζυγό πατρίδας του, της Νάουσας.

Η Πηνελόπη (Π) Δέλτα, στο βιβλίο της «Στα Μυστικά του Βάλτου» στις σελίδες 515, 516, 522, 524 και 525 αναφέρεται στην δούλα του αειμνήσιου θείου μου⁴ (Μά) αλλά λόγω πλημελών πληροφοριών της κάπως αδικεί τον γιο της αγωνιστή Σταύρου Αδάμου Στέφου ή Πάλια, διότι:

Ο αειμνήσιος Καπετάν 'Αγγελος όταν θέλησε ν' απαποδώσει την επικοινωνία του στους Βουλγάρους Κιμνιτζήδες υπό τον Ζλατιάν υπέταξε να τον συκοφαντήσει και ο Σταύρος Αδάμου Στέφος, αλλά ο θείος μου—σαν καλός ψυχολόγος και βιθής γνώστης της δολιότητας των Βουλγάρων—τον απέτρεψε και ζήτησε από τον Κ. 'Αγγρα να παραιτηθή αυτής της άσκοπης επίσκεψής του. Τελικά ο 'Αγγελος επέμενε στην πραγματοποίησή της επίσκεψής του αυτής. Πήρε ως οδηγός του τον Ζαφείρη Λόγγο (αργότερα συμπέθερον του θείου μου και τον Αντώνη Μίγγα. Αυτοί με τον συνάδενον τον Καπετάν 'Αγγρα στην επίσκεψή του.

Επειδή δε ο Ζλατιάν εχρημάτισε υπάλληλος του Ζαφείρη Λόγγου από αισθήματα συμπαιδείας προς αυτόν, τον Ζ. Λόγγο και Α. Μίγγα τους άφισε ελεύθερους και πήγε ως αιχμάλωτό του μόνο ο καπετάν 'Αγγρα. Και ο μεν Ζ. Λόγγο

γος επέστρεψε αμέσως, ο δε Α. Μίγγας προτίμησε να ακολουθήσει μέχρι θανάτου τον αεικωνιστο αρχηγό του.

Ο αεικωνιστος θεός μου υπήρξε ο φόβος των Τούρκων στην Νιάουσα.

Στην Μάχη της Χορτσούγκλας την υπό τον καπετάν Αρσφίτα προδουμένοι κινώθηκαν από πολυκάρηθο τουρκικό Σιρατό. Στην πολύωρη μάχη σκοτώθηκαν 13 δικαί μας°. Ο αεικωνιστος θεός μου για μία αιγμή αντιλαμβάνεται ότι πέφτει το κεφάλι με 8 οκάδες χρυσές τουρκικές λίρες από τον Καπετάν Αρσφίτα°. Με πραγματικό κίνδυνο της ζωής του, το περιωλλέγει και αφού κόπασε ο Σάλλος της Μάχης, άδικιο το παραδίδει στον Αρχηγό των, ο οποίος εις απαικιοθή του έδωσε 1 ληρα και του είπε: Στανσή, δεν έπρεπε να ριγικινθινένης για τα χρήματα, παρά έπρεπε να φυλάξης καλλίτερα την ζωή σου.

Οι αμύλητοι αγόνες του εναντίων των Τούρκων κινώας τον έφεραν διαρκώς οπιτιπλοπό τους. Το 1907 τον σινέλαθαν, τον μετήγαγαν δεμένο στην Βέροια, τον δίκασαν και εξέτισε ποιηή φυλακίσεως 1 έτους στις νηρές και σκικεινές φυλακές της Βέροιας. Έπι φυσικό ήταν η' υφρωσική διασέως και διετάχθη η αποφυλάκισις του ως έτοιμοθανάτου, και τον μετέφεραν οι οικιοί του στο σπίτι του όπου σε 3 μήνες πεθαίνει°.

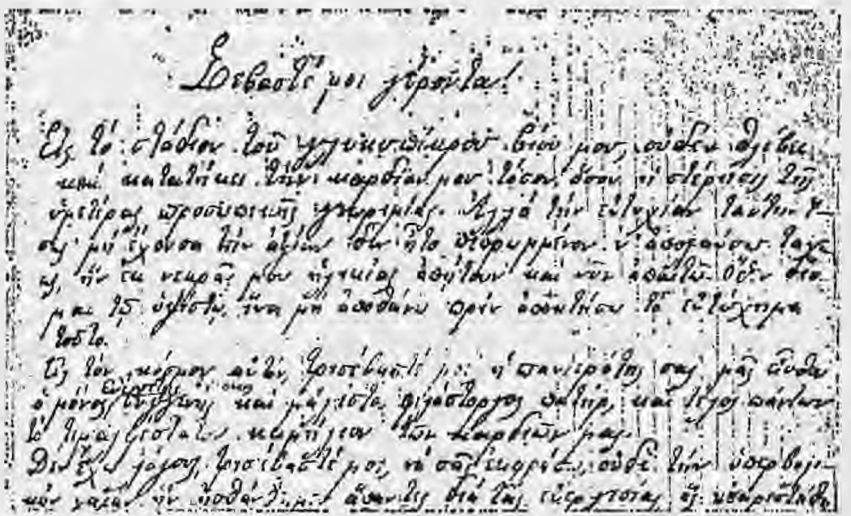
Επίσημη δημοσία δαπάνη με χρηματοδοτήρη τον Ελληνικού Προξενείου Θεολυίας με κηθεία ποιήσης τάξεως και με πάνδημη συμμετοχή των Ελλήρων Νιάουτας.

Άφισε την σίνυό του Έιάνθουλα και την κόρη του Αρετή ηλικίας 1 έτους.

Αργότερα ήλθε στην αντιστάτης Μαζαράκης Κί Αϊνιάν και ζήτησε την Αρετή να την εισαγάγη στο Αρσάκειο Λιδυκάκειο για να γίνει Δασκάλα ως ασιαμοιβή, για τους κόπους και θυσίες του

πατρός της°, αλλά η θεία μου Εν-ανθούλα δεν την έδωσε, διότι ήταν

πολύ όμορφη και δυναολεόσιαν να την αποχωρισθί.

Τέλος, από το απόγραφο της επιστολής της Θεοφανής Στέφου - Γιαννοπούλου μεταφέρεται το τελευταίο και πιο ονομαδες τμήμα (στίχ. 22-36) (βλ. και εικ. 1).
Σεβαστέ μοι γέροντα!

Ο προσφιλής μοι αδελφός Σταύρος ήλθε τεθλιμμένος εκείθεν°, επειδή πάλη σας είχαν καταλάβει οι οδύνη του πάθους σας° η είδησις αυτή ελπίσε τις καρδίας απόντων ημών και δεόμεθα έπαντες τώ νησίω, ουχι εκ των χειλέων, αλλ' ες' όλης ηνχής και καρδίας, όπως σας απαλάξη όσον τάχιση από τοιούτον πάθος, αθι-νες ευχαί μας, εάν εισηκούσιντα μέ-χει τούδε, ουδέποτε ήθελες απηνήσει, οίτις ήθελες δοκιμάσει τοι-αίτους πόνοτες. Ερρευόντες λοιπόν και δεικνύοντες τους υιούτους πό-νοτες σου μας έδωσαν και έν πατρικόν, το οποίον είναι το εξής να πάρη τε θοιά και να την θεομαθεται εις το τιγάκι και μη σφ' φερμαν-θή καλά να εδρε ώρην ειγανισμέ-νη, και έπειτα να αγν σβίσητε με ρακή 40 γραδάκι

σα δια δίον ταπεινή σας ανεργία.

Φανούλα Αδ. Σπέφου
 Εν Ναούση τη 25η Μαρτίου 1898.
 Διαυσταυρώνοντας, λοιπόν, γρα-πτες ηηρές και έμμεσες προφορι-κές μαρτυρίες έχομε αβίαστα τα παρακάτω συνοπτικά στοιχεία:

Α'. Ο από Ιερισσού και Αγίου Όρους (1877-1879), Πολυαγής (1879-1885) και Πάτρας (1885-1896)°, επίσκοπος Κύπρου (1896-1904)° Θεόκλητος ο Β' :

1) Ήταν ο 14ος στη σειρά ιε-ρωμένος σε μία σλόκωρη συνέχεια από γεμής παπάδων και το επώνυμό του (Παπαπάνου ή Παπαϊω-άννου) προήλθε από τον παιέρα του Ιωάννη, ιερά (Παπα-Νάννο), που υπηρέτησε σε χωριά των Βο-δενών, όπου και είχε σημασική εθνική δράση. Μιά φορά μάλιστα —χειμώνια καιρό, όπως λέγεται— κινδύνεψε να δολοφονηθεί από Τούρκους και Βουλγάρους που σι-ναμοτούσαν εναντίον του αλλά εί-χε ειδοποιηθεί έγκαιρα από μία Τουρκάλα, που θυμάταν τις πολ-λές αγαθοεργίες του Παπα-Νάν-νου, κι έτσι έλαβε τα μέτρα του και σώθηκε κι αυτός και η οικο-γένειά του.

2) Είχε δύο αδελφές, την πρωτότοκη Αναστασία, σύζυγο του Ναουσαίου Αδάμου Στέφου, και μία άλλη μικρότερη, την Ελένη, που παπρωύθηκε έναν Έδεσσαίο οιδηροδρομικό, Καλιτσιάση στο επίθετο, κι απόκτησε μαζί του δύο γιούς (πο Βάντση και το Χριστόφορο).

3) Γεννήθηκε δέβαια στην Πρεμπόδια (Σωάνδρα) της Κασσιόδας (Αλμωπίας)¹⁴, αλλά είναι πυχαιο και ομηπειματικό, και οφείλεται στη γύση της εργασίας του πατέρα του που ως ιερέας μετακινούνταν κατά καιρούς κι ανάλογα με τις παρουσιαζόμενες ανάγκες σε διαφορετικές θέσεις· γιατί οι ρίζες του ήταν από τη Νάουσα.

Η οικογένεια του Παπα-Νάουσι καταγόταν πράγματι από τη Νάουσα, και υρθότατα επομένως σημειώνεται από τους ειδικούς ερευνητές¹⁵ ως τόπος καταγωγής του Θεοκλήτου Παπαϊωάννου η πόλη της Νάουσας· κι από φαίνεται να δείχνει και το γεγονός ότι, μετά από τα καινά γραμμάτια, που διδάχτηκε από τον πατέρα που στην Πρεμπόδια—σύμφωνα με τα λεγόμενά του—¹⁶, συνέχισε τις σπουδές του στη Νάουσα και στη Βέροια, και όχι στην Έδεσσα, όπως θα ήταν πιά φυσικό, αν δέβαια η καταγωγή του δεινόταν με την πόλη αυτή.

Όμως παράλληλα πρέπει να προστεθεί ότι τα τελευταία χρόνια της ζωής του (1904-1907) προτίμησε να τα ζήσει στην Έδεσσα, κοντά στη μικρότερη αδελφή του, την Ελένη Καλιτσιάση, γιατί το κοινοβιμοπολιτικό κλίμα της Νάουσας δεν πρέπει να του ήταν ιδιαίτερα ομηπαδές· μία κατάσταση μάλιστα, που είχε σοβαρά επιδεινωθεί στη συνέχεια υπό την επίταση στις σχέσεις ανάμεσα στις δύο αδελφές του Αναστασία και Ελένη, για λόγους ίσως κληρονομικούς¹⁷.

Β'. Ο γνωστός ως Σταύρος

Μπάλλ(λ)ιας¹⁸ ή Μπάλλιος¹⁹, μακεδονομάχος - οδηγός από τη Νάουσα:

1) Ονομαζόταν στην πραγματικότητα Σταύρος Στέφου και ήταν δευτερότοκος γιός του Αδάμου και της Αναστασίας, το γένος Παπα-Νάουσι ή Παπαϊωάννου, και ανεψιός του επισκόπου Κύπρου Θεοκλήτου του Β'.

2) Το παρωνύμιο Μπάλλ(λ)ιας ή Μπάλλιος το πήρε κανονικά από τον πρωτότοκο αδελφό του Γεώργιο²⁰, που είχε μία τούφα άσπρα μαλλιά πάνω από το μέτωπό του²¹.

3) Ήταν ένα άφοβο παλικάρι, που με ζέση δούλευε έτοιμος πάντα για κάθε επικίνδυνη αποστολή²², και δε δίσταζε να κινδυνώσει πάντοτε, ακόμη και την ημέρα, στην πόλη της Νάουσας με το όπλο ριγμένο στον ώμο του μέσα σε τσουβάλι.

Είχε δημιουργήσει πολλούς εχθρούς και με την πρώτη ευκαιρία—στα πλαίσια της προσώπείας των Τούρκων να επιβάλουν την τάξη—τον σκέλαβαν στα πέλα του 1907 και τον βασάνισαν άγρια στις φυλακές της Βεροίας· και για να μην τελειώσει στα χέρια

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Μητροπολίτης Κύπρου Βαρνάβας Τσαρτζάτος, Εφημέριον Ημερολόγιον έτους 1984, εν Κατερίνη, έτος ΚΘ', σ. 28.

2. Θ.Χ. Σαμαρά, Στου Βερμίου την αντάρα, Αθήνα 1966 (και 2η έκδ. 1987), σ. 245' της ύλης, Στον Μακεδονικό Αγώνα, Θεσσαλονίκη 1969 (έκδ. Εταιρ. Μακεδ. Σπουδών), σ. 100 εφημ. «Μακεδονία», φ. 17162/24. 2.1970. σ. 2.

3. Γ. Χ. Χιονίδης, Ζητήματα ιστορικής-φορολογίας και διώξεις στην Νάουσα στα χρόνια 1870-1877, «Μακεδονικά» 19 (1979) 111 και 117.

4. Ήταν αδελφός της αιμνήστου Μητρώς μου Φανούλας Γ. Γιαννοπούλου η οποία ως η πλέον μορφωμένη της οικογενείας Αδάμου Στέφου προσέφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες στον Αγώνα των Ρομηών κατά των Τούρκων του 1903-1908.

τους από τα σκληρά βασανιστήρια που είχε υποστεί, τον άφησαν να τον πάρουν οι δικοί του στη Νάουσα, όπου και πέθανε σε ηλικία 38 ετών (1872-1908).

4) Υπήρχε στο Υπουργείο των Στρατιωτικών, ως το 1940 και πριν από τη Γερμανική κατοχή αρχαιοδετημένη φωτογραφία του με σχετική μέρωμα του Καπετά Ακριτά (αντιστρατήγου Κ. Ι. Μαζαράκη-Αιγιάνας, αργότερα).

Με την ευκαιρία σημειώνεται ότι η μερβόμενη ως φωτογραφία του Σταύρου Μπάλλιου στο «Σπιτι του Μακεδονομάχου» (=Μητροπολιτικό Μέγαρο της Νάουσας είναι πλαστή, και δεν εικονίζει τον τιμώμενο αγωνιστή, αλλά κάποιον—πολύ νεότερο και σύγχρονο Νάουσαίου—υποτιθέμενο σπύρι του.

5) Φαίνεται πως είναι ένα και το ίδιο πρόσωπο με το Σταύρο τον οδηγό, που μνημονεύεται από τον Π. Δέλιτα στο βιβλίο της «Στα Μακεδονικά του Βάλτου»,—αφού μάλιστα είναι δεδαιωμένο ότι «στο έργο αυτό είναι ένα αισιτηρό ιστορικό ποικουμένον»²³.

5. Στο σημείο αυτό διευκρινίζεται ότι πράγματι, κατά τη συνήθεια της εποχής εκείνης, όταν γεννήθηκε η κόρη του Σταύρου Μπάλλιου, η Αρετή την είχαν αρραβωνιάσει οι γονείς της με ένα γιό του Ζ. Λόγγου, τον Κωνσταντή ο αρραβώνιας όμως αυτούς, με θάνατο του Μπάλλιου το 1908, διακόπηκε, και η Αρετή παντρεύτηκε αργότερα κάποιον Χρήστο Τέμα και έζησε στην Αμερική.

6. Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με τον Α. Κ. Αναστάσιου, Ο Μακεδονικός Αγών 1903-1908, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1965, έγραψαν δύο μάχες στη θύση «Χοντροσούβλα», η μία στις 15/1904, οπότε και κερρονέβησαν 12 Έλληνες ανάρτοι» (σ. 431-432), και άλλη στις 12.10.1906 με αρχηγό τον Καπετάν Ρούδα (σ. 439), αλλά και στη Θ. Χ. Σαμαρά, Στου Βερμίου την αντάρα, σ. 162-167, οι 13 Έλληνες

αντάρες (και όχι 12) άπεσαν στη μάχη της Χοντροσουγγίλας υπό τον Καπετάν Ροϊδά (Γ. Κατεχάκη).

7. Ο Θ. Γ. Κανελλόπουλος, Καπετάν Άγρας, Τάλλος Αγαπηγνός, Εθνομάρτυς (1880-1907), Αθήναι 1958, σ. 46, σημ. 1, γράφει ανάμεσα στ' άλλα για τον Καπετάν Ακριτά: «Πολλά προσέφερε στην πατρίδα με το σπαθί, την πέννα, τη διπλωματική του μαεστρία, το χρέμα της μεγάλης περιουσίας».

8. Θ. Χ. Σαμαρά, Στον Μακεδονικό Αγώνα, σ. 157 της ίδιας, Στου Βερμίου την αντάρα, σ. 249, όπου: «Για μέρες πάλαιψε η σιδερένια κρόση του, μά στο τέλος έδωσε τα μάτια το άφοβο παλικήρι...».

9. Ο Καπετάν Ακριτάς εντιμόισε υπερβολικά το Σ. Μπαΐλλιο και του είχε απόλυτη εμπιστοσύνη—πρόβλ. και Θ. Χ. Σαμαρά, Στου Βερμίου την αντάρα σ. 133—, γεγονός που διαφαίνεται καθαρά κι από τον τρόπο που τον μνημονεύει στα γραπτά του. Αναφερόμενος συγκεκριμένα στην προσφορά των Ναουσαίων ο Κ. Ι. Μαζαράκης - Αικινίαν, περιοδ. «Μήνες», τεύχ. Ε' (Θεσσαλονίκη-Μάιος 1937) σ. 149 γράφει: «...Εν ποίτοις σποραδικώς και ιδίως εκ των του λαού, εβοήθησαν πολλοί με πατριωτισμόν και αυτοθυσίαν. Άλλοι ως οδηγοί και οπλίται, ως ο Σταύρος Μπαΐλλιος, οι Γκαρνέτα, ο Γκοντός, οι φίλακες του δάσους Κυνέλλη...» πρόβλ. του ίδιου, Ο Μακεδονικός Αγών (Αναμνήσεις), Θεσσαλονίκη 1963 (έκδ. Εταιρ. Μακεδ. Σπουδών), σ. 70' επίσης: Ο Μακεδονικός Αγώνας - Απομνημονεύματα, Θεσσαλονίκη 1984 (έκδ. Ιδρ. Μελ. Χερσ. Αίμου), σ. 253.

10. Προφανώς ο Σταύρος Σπέφρου - Μπαΐλλιος είχε επιστρέψει τότε από την Κατερίνη, όπου διέμενε ο θείος του Θεόδωρος ως επίσκοπος Κύπρου (1896-1904).

11. Σχετικά με τη χρόνια και οδυνηρή σωματική ασθένεια του (κατά Ιεροσολού και Αγίου Όρους, Πολιανής, και Πέτρας) επισκόπου Κύπρου Θεοκλήτου Παπαϊωάννου, που επηρέασε αρνητικά και σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική του συμπεριφορά, βλ. Α. Α. Αγγελόπουλου, Η συμβολή της Επισκοπής Πέτρας εις τα εθνικά και εκπαιδευτικά προβλήματα του Ελληνισμού της περιοχής Ολύμπου (1890-1896), «Μακεδονικά» 14 (1974) 64, σημ. 1, και του ίδιου, Η επισκοπική Σύνοδος της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης και η σημασία αυτής σήμερα,

«Θεολογία» 48 (1977) 803 και 820.

12. Χ. Γ. Ανδρεάδης, Ο Κύπρος Θεόδωρος, «Μακεδονικά» 19 (1979) 254 και 256-257.

13. Α. Α. Γλαβίνας, Επισκοπος Κύπρου κατά την τουρκοκρατίαν επί τη δόσει των πηγών, «Μακεδονικά» 18 (1978) 89.

14. Ανδρεάδης, ό.π., σ. 254-255.

15. Β. Θ. Σταυρίδης, Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης, 1844-1923, τ. Α', Αθήναι 1970, σ. 149' Αγγελόπουλος, Η Επισκοπική Σύνοδος, ό.π., σ. 817-818, σημ. 72' και Γλαβίνας, ό.π.

16. Ανδρεάδης, ό.π., σ. 252 και 255.

17. Σε ακριβές αντίγραφο μιάς άλλης μεταγενέστερης επιστολής (του 1904;) της Θεφανής Αδ. Σπέφρου—όπου υπογράφει τότε ως Φανοίλα Γ. Γιαννοπούλου—προς το θείο της επίσκοπο, αναφέρεται ενδεικτικά: «Δοιπόν, Σεβαστέ μοι, όταν ήλθει η Μητέρα εις τα Βαδενά δια να σε καλοσορίση, η θεία μου δεν την εδέχθη ως μεγαλυτέρα αδελφή... ήκουον ότι τι σιμαφέρον διαστρέφει ευγενές ψυχάς και διαλείει και αυτήν την αδελφότητά».

18' Σαμαρά, ό.π. (και όλλ. ΡΑΣ-SIM).

19. Μαζαράκης-Αικινίαν, ό.π.' και Π. Λ. Τσάμης, Μακεδονικός Αγών, Θεσσαλονίκη 1975 (έκδ. Εταιρ. Μακεδ. Σπουδών), σ. 289.

20. Εκτός από το Γεώργιο που ήταν ιεροψάλτης, ο Σ. Μπαΐλλιος είχε και τρεις μικρότερες αδελφές, τη Θεοφανή, τη Μαρία και την Εριφίλη.

21. Για το επίθ. μπέλλιος (παρδαλός, διάστικτος ή με άσπρο σπινιά στο μέτωπο, ασπροκέφαλος), βλ. Α. Γ. Τσοπανάκης, Γλωσσικό Μακεδονίας, «Αρχαία Μακεδονία» 1 (Ανακαινώσεις κατά το πρώτον Διεθνές Συμπόσιον εν Θεσσαλονίκη, 26-29 Αυγούστου 1968)' Θεσσαλονίκη 1970 (έκδ. Εταιρ. Μακεδ. Σπουδών), σ. 344-345.

22. Σαμαρά, Στου Βερμίου την αντάρα, σ. 96 πρόβλ. και σ. 149.

23. Β. Λαούφδας, Μακεδονικά Ανάλεκτα (έκδ. Ιδρ. Μελετών Χερσονήσου του Αίμου), Θεσσαλονίκη 1980, σ. 89' πρόβλ. και Α. Μπέλλου - Θρηψιάδη, Μορφές Μακεδονομάχων και τα Ποιητικά του Γερμανού Καραθωγγέλη, Αθήνα 1984, σ. 17-18.

Η απελευθέρωση της Βέροιας και της Νάουσας σύμφωνα με τις αφηγήσεις αυτοπτών μαρτύρων

(Συνέχεια από τη σελίδα 112)

καιώνοντας έτσι τον υοχαϊό Αιγύπτιο ιεραμένο, ο οποίος είπε, πριν χιλιάδες χρόνια, ότι οι Έλληνες είμασθε καί παίδες, πάντοτε παιδιά!!.

Σας ευχαριστώ, γιατί με ακούσατε με προσοχή και ενδιαφέρον και ελπίζω ότι θα μου συγχωρήσετε την τελευταία έκρηξή μου, μια και είμαι και εγώ Έλληνας και δεν εξαιρώ τον εαυτό μου και από εμάς θαράδουν και μας καυχαρακτηρίζουν...

ΤΕΛΟΣ

«Χουριέτ» το σύνταγμα των Νεοτούρκων στη Νάουσα

(Συνέχεια από τη σελίδα 113)

και στην Πόλη.

Στο ποίημά του η Κατοφρόνια και βιωγμός του Σουλτάνου μας διδει Σε σένα είναι το φταίξιμο μικρέ Σουλτάν Μεμέτη που χάσασες το Σύνταγμα, το ψευδοχουριέτι. (3)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1 ΦΟΙΒΟΥ Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗ (ιστοριο μίας εικοσαετίας 1908—1930) Κεφ. Οι δύο επαναστάσεις ΝΕΟΤΟΥΡΚΟΙ ΤΟΥΔΙ σελ. 114.

2 Ανέκδοτο αρχείο Χ' Μολούση Κωνσταντίνου και προφορικές μαρτυρίες.

3 ΤΑΚΗ ΜΠΑΪΤΣΗ (Κωνσταντίνου Ο Λαϊκός ποιητής της Νάουσας) σελ. 27, 47, 48.

Η μικρασιατική εκστρατεία και η μικρασιατική καταστροφή

(Γ')

Ανέφερα στο 34ο τεύχος την όλην προέλασίν μας εν Μικρά Ασία μέχρι τα πρόθυρα της Αγκύρας εφθάσαμε. Δυστυχώς η διχόνοια που επικράτησε μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1920 ήτο η ολοσχερής καταστροφή της Ελλάδος. Έγινε η άτακτος οπισθοχώρηση σε τέτοιο βαθμό που όχι μόνο καταστρέψαμε τους εκεί ομογενείς μας χριστιανούς αλλά χάσαμε και χιλιάδες στρατό εκτός των επίσης αιχμαλωτισθέντων. Όπως ανέφερα στο 34ο τεύχος η αιχμαλωσία του Ελληνικού στρατού δεν ήτο ήττα, ήτο όπως αναφέρω και πάρα πάνω η μία αφορμή από τους ιθύνοντας τις στρατιές εν Μικρά Ασία, τα πολιτικά μας κόμματα το Λαϊκό και το Φιλελεύθερο. Αυτά είναι γνωστά σε όλους μας όσοι τα ζήσαμε αλλά σε πολλούς ίσως να φαίνονται παραμύθια.

Έρχομαι να περιγράψω το τί έπαθε ο άμαχος πληθυσμός στα τρία παραθαλάσσια σημεία, ήτοι στον Τσεσμέ της Σμύρνης, στην Πόνορμο και στα Μουδανιά που ήτο η Μοίρα μας της Ηης Μεραρχίας. Η αιχμαλωτίσθη ολόκληρος η Μεραρχία όχι μαχόμενη αλλά από τους φίλους μας τους συμμάχους.

Προχωρώ στα τραγικά ά υπέστησαν τα γυναικόπαιδα όχι όμως λιγότερα και οι αιχμαλωτοί Στρατιώται, διότι πρώτου κλείσουμε το τρίμηνο χρονικών της αιχμαλωσίας εξέδωκε ο Κεμάλ «Πιασός ένα φερμάνι, ότι όσοι ανακαλυφθούν ως κάποικοί της Μικράς Ασίας θεωρούνται προδότες και η τιμωρία τους είναι η αγχόνη, όπερ κι έγινε.

Την 6η Δεκεμβρίου ημέρα Αγίου Νικολάου άρχισε η εκκαθάρισις, καθώς μας είχαν σκορπίσει κατά Τάγματα εγώ ανήκα στο «γερμή μπεριντζή ταμπούρ» δηλαδή 21ον τάγμα Αιχμαλώτων με αύξοντα αριθμόν 036,194. Φαντασθείτε πάσος στρατός έχει αιχμαλωτισθεί, και ενώ βρι-

Προσωπικές αναμνήσεις του Χρ. Κυράνου

ακόμεθα διασκορπισμένοι σε πολλά τμήματα το 21ον τάγμα θρισκόμασταν σε μια πόλη ονομαζόμενη Πιζτία. Αυτή ήτο Μεσόγειος η δε παραθαλάσσιος λέγεται Καρά - Πιζτία. Εδώ δουλεύαμε σκληρά γυμνοί, νηστικοί, ευλοδαρμένοι, να κάνουμε δρόμους, γέφυρες, οικήματα, ότι είχαν ανάγκη. Εδώ ακριβώς ήλθε η ώρα να ξεκαθαρίσουν ποιοί είναι Μικρασιάτες, και αφού πήραν 42 άτομα, εννοείται ήσαν δηλωμένοι από πού κατάγεται ο καθένας χωρίς να φαντασθεί κανείς ότι θα συνέβαινε μια τέτοια κατάσταση για να δηλώσουν όχι ακριβείαν. Μέσα όμως σ' αυτούς τους κακότυχους ήτο και άλλη γκάφα. Όσοι χρησιμοποίησαν την Τουρκική γλώσσα για να μπορούν να ανταποκριθούν στις δύσκολες ανάγκες τους και αυτοί έπαθαν το ίδιο με τους καταγόμενους Μικρασιάτας.

Εγώ δε σαν Μακεδών ήξερα λίγα Τουρκικά διότι μέχρι το 1912 είμασταν υπό τον ζυγόν των Τούρκων και στο σχολείο από την έκτη Δημοτικού μέχρι την αποφοίτησίν μου από το Γυμνάσιο είχαμε δύο ώρες την εβδομάδα Τουρκικά και Γαλλικά

και Λατινικά.

Αυτό ήτο το μοιραίον που μέσα στους 42 αιχμαλώτους με πήρε το σχέδιο και μένα να φθάσω μέχρι την κρεμάλα. Και αφού μας ξεχώρισαν μας ξεκίνησαν από την Πιζτία μία έφιππος χωροφυλακή δηλαδή τζανταρμάδες όπως τους λένε με δύναμη 7 και ένας Ζαμπίτης = αξιωματικός.

Παίρνουμε τον Πόντο την Μαύρη θάλασσα. Βαδίζουμε από το πρωί μέχρι που να σκοτεινιάσει, αυτοί καθάλα ημείς πεζή. Ο πάγος να είναι 10 πόντους, ημείς Ευπάλυτοι αυτοί 4 μπρος 3 πίσω με το βούρδουλα να μας φωνάζουν: «Κόσιου Γκιασούρ-λάρ» δηλαδή τρέξετε γκιασούρηδες, και χωρίς να γνωρίζουμε πού πηγαίνουμε και τί μας περιμένει.

Αυτό συνέχισε επί επτά ημερώνυχτα, περάσαμε όλα τα παραθαλάσσια της Μαύρης θάλασσας, την Σιαμούντα, την Κερασούντα, την Σινώπη και τέλος στην Ποντοηράκλεια. Φτάσαμε αργά το βράδυ. Όταν μπήκαμε στην πόλη κάλεσε τον Μουχτήρη δηλαδή τον Πρόεδρο, μετά ζήτησε τον Τελάλη = τον κήρυκα και αφού ήλθε ο Κήρυκας τον διέταξε να σαλπίσει πως αύριο στο δεύνα μέρος, θα κρεμαστούν αυτοί οι Γκιασούρηδες και να βείγτε όλοι να παρευρεθείτε. Εμάς μας έκλεισαν σε ένα συμπάρι που έβαζαν τα σιτηρά ει Μπέηδες..

Την επομένη ημέρα Τρίτη βγαίνοντας απ' το συμπάρι μας δέσανε δύο - δύο στο χέρι, και μας ξεκίνησαν για τον τόπο της αγχόνης. Στο δρόμο να μας κτυπούν με Εύλα, με πέτρες, να μας φτύνανε, να μας τραβούν

από το μόνο φόρεμα που είχαμε, δηλαδή ένα υποκάμισο και ένα εσώβρακο, ημεείς οι ήρωες που φθάσαμε μέχρι την Άγκυρα, να υποστούμε αυτά τα δεινά, αυτό το αίσχος, και από τί, Από τη φαγωμάρα μας.

Και τώρα, αφού φθάσαμε στο μέρος της κρεμάλας, ο εκεί συγκεντρωμένος πληθυσμός, όλοι με μια φωνή: «γιασασίν Κεράλ Πασιά, κίόρ αλαούν μπουτούν Γκισβουρλάρ» δηλαδή «ζήτω ο Κεράλ Πασάς, να γκαβωθούν όλοι οι γκισούρηδες». Και αφού μας έβαλαν στο μέσον του πλήθους ένα-ένα ζεύγος, μας πήγαιναν στους Πασιάδες δηλαδή στους Στρατοδικες και δέθεν για να μας ανακρίνουν μήπως κανείς από μας είναι αθώος, και αφού περάσαμε όλοι χωρίς κανείς να αθωωθεί, μας ξαναβάλανε μέσα στο πλήθος και άρχισε το κατηγορητήριο με τόσες ασχρές λέξεις, τί απίστους, τί σκυλιά, τί γαιδούρια μας επικάλεσαν και στο τέλος, να αρχίσει η κρεμάλα. Κανείς δεν δικαιολογήθηκε. Αφού κρέμασαν 7 Ζευγάρια, διότι είχαν 2 αγχόνες, ήλθε και η σειρά μου. Και όταν μας πήγαν πρωτού ανεβούμε στην καρέκλα για να μας ρίξουν τη θηλειά στο λαιμό, μας ρωτούσαν «από πού κατάγεσαι;» Τότε με το θάρρος μου λέγω «Σελανικλή εφέντιμ» δηλ. από τη Θεσσαλονίκη.

Για καλή μου τύχη να είναι ένας Ναουσαιός Τούρκος, αρκετά ηλικιωμένος, ο οποίος ήτο ένας από τους Στρατοδικες.

Αφού πρωτίστως δέχθηκα ένα χαστούκι με την λέξιν «γυλαντζή» δηλ. ψεύτη, εγώ δε επανέλαβα, «αλήθεια σας λέγω, είμαι από την Νάουσα». Τουρκιστί την Νάουσα την λένε «Αγυστός».

Τότε ω του θαύματος, έδωσε

προσοχή στα λόγια μου ο Ναουσαιός και με ξαναρώτηξε: «από ποιά χωριά;» Του λέγω «από τη Νάουσα» και τότε με τα λίγα σπασμένα ελληνικά με λέγει: «Τίνος παιδί είσαι;» Του λέγω: «του Δημήτρη Κυράνου». «'Α, εγώ μπαρνά σου έχω πολύ φίλο». 'Ε! τότε τί συγκίνηση, τί κλάματα. Λέγω: «να με σώσεις». Με λέγει τουρκικά: «κόρκμα», δηλαδή μη φοβάσαι.

'Ελαβε τον λόγον, πως αυτό το παιδί λάθος το καταδικάσαμε; αλλά παρ' ότι ήσαν αγριωμένοι και αποφασισμένοι να μας κρεμάσουν όλους, είχαν και «μερχαμέτι» δηλ. όσιον επάνω τους. Αμέσως ο Πρόεδρος διέταξε να με ξαναξετάσουν. Και αφού με ρώτηξε αν ξέρω τουρκικά και του λέγω ξέρω από το σχολείο όταν ήγαινα, «έ, τότε θα μας πεις, αφού γνωρίζεις τον Κιαζήμ εφέντη και αφού είσαι από την Αγυστός, θα μας πεις, πού έχει το σπίτι του». Αφού τους είπα ότι ήξερα, τον ρώτησαν τον ίδιο αν όντως είναι σωστά όσα λέγω. Αυτός συγκινήθηκε και μου λέγει «ισπίτι μου ιξέρεις;» «'Εβελ εφέντιμ» του λέγω. Οι δικασταί όμως δεν πείθονται σ' αυτά και

μόνον.

Με ρώτηξαν ποιοί γείτονες είναι του Κυρίου, και είπα πολλών τα ονόματα. Τον ξαναρώτηξαν αν είναι όπως τα λέγω. Επακολούθησε και τρίτη ερώτηση, ποιοί προύχοντες είναι. Και σ' αυτό τους απήντησα. Και τέταρτη ερώτηση, ποιές πόλεις και ποιά χωριά είναι γύρω από τη Νάουσα. Και αφού τα ονόμασα τα γύρω χωριά, επείσθησαν όντως και από τον ίδιο τον σωτήρα μου, ότι είναι όλα αληθή.

Τότε ο Πρόεδρος από τον οποίο δέχθηκα το πρώτο χαστούκι με παρηγόρησε και είπε «τζιανινί μπαγιασιλιγιουρτζ» δηλαδή «σου χαρίζουμε τη ζωή» και με παρέλαβε υπ' ευθύνη του και με πήγε πίσω, όπου βρισκόταν οι άλλοι συναιχμαλώτοί μου.

Συγκινούμαι όταν διηγούμαι το τί πέρασα και πώς ως εκ θαύματος γλύτωσα, ενώ όλοι οι άλλοι απεγχωνίσθησαν. Αυτά έχουν οι πόλεμοι και κυρίως όταν υπάρχουν κόμματα και δεν υπάρχει πατριωτισμός και αγάπη αναμεταξύ μας. Μετά λύτης μου, εύχαμαι να μην ξαναπάθουμε το ίδιο.

Π ρ ο σ έ ξ α τ ε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 τα πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μη έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

(ΘΕΜΑΤΑ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ)

Α'. ΤΟ ΑΡΘΡΟ (Από τα κλιτά μέρη του λόγου)

Β'. ΤΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ (Από τα άκλιτα μέρη του λόγου)

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ - ΜΕΛΕΤΗ

Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

Α' ΤΟ ΑΡΘΡΟ

(Από τα κλιτά μέρη του λόγου)

Ι. ΟΡΙΣΤΙΚΟ ΑΡΘΡΟ

1) ΑΡΣΕΝΙΚΟ

α) Ενικός

Ονομαστική: ου = (ο)—ου μπατσέλας κόφτει
Γενική: απού τουν = (του)—του κρέσ απού τουν λαγό

Αιτιατική: τουν = (τον)—χάλασάμι τουν πλούκου

β) Πληθυντικός

Ονομαστική: οι = (οι)—μπίτισαν οι σιακόδι

Γενική: απού τους = (των)—τα κέρατα απού τους πούρ-
τσιουδι

Αιτιατική τους = (τους)—φιλιψάμι τους μασπόρους

Ενδεικτική κλίση ενός ουσιαστικού και ενός επιθέτου:

α) Ενικός

Ονομαστική: ου μπατσέλας λέραβους

Γενική: απού τουν μπατσέλα λέραβου

Αιτιατική: τουν μπατσέλα λέραβου

β) Πληθυντικός

Ονομαστική: οι μπατσέλαδι λέραβοι

Γενική: απού τους μπατσέλαδι λέραβους

Αιτιατική: τους μπατσέλαδι λέραβους

2) ΘΗΛΥΚΟ

α) Ενικός

Ονομαστική: η = (η)—η πλατσίντα ψηθηκιν

Γενική: απού την = (της) η μαύσκα απού την αγιλόδα

Αιτιατική: την = (την)—αρμιξάμι την γίδο

β) Πληθυντικός

Ονομαστική: οι = (οι)—οι καρές κουπανίστηκαν

Γενική: απού τις = (των)—τα τσίπινα απού τις τχιάτσι

Αιτιατική: τις = (τις)—εκουψάμι τις μουρές.

Ενδεικτική κλίση ενός ουσιαστικού και ενός επιθέτου:

α) Ενικός

Ονομαστική: η πλατσίντα ζούνταβη

Γενική: απού την πλατσίντα ζούνταβη

Αιτιατική: την πλατσίντα ζούνταβη

β) Πληθυντικός

Ονομαστική: οι πλατσίντις ζούνταβις

Γενική: απού τις πλατσίντις ζούνταβις

Αιτιατική: τις πλατσίντις ζούνταβις

3) ΟΥΔΕΤΕΡΟ

α) Ενικός

Ονομαστική: του = (το)—του μπιζιόρι είναι κόκκινου

Γενική: απού του = (του)—που μαλλί απού του αρνί

Αιτιατική: του = (το)—εσπασάμι του σιάλι

β) Πληθυντικός

Ονομαστική: τα = (τα)—τα πιτγιά παίζουν παχαπάνου

Γενική: απού τα = (των)—τα φκιά απού τα γουμάργια

Αιτιατική: τα = (τα)—τα πιτζιρένπγια είναι μπακαρένια

Ενδεικτική κλίση ενός ουσιαστικού και ενός επιθέτου:

α) Ενικός

Ονομαστική: του μπιζιόρι ρέχαβου

Γενική: απού του μπιζιόρι ρέχαβου

Αιτιατική: του μπιζιόρι ρέχαβου

β) Πληθυντικός

Ονομαστική: τα μπιζιόργια ρέχαβο

Γενική: απού τα μπιζιόργια ρέχαβο

Αιτιατική: τα μπιζιόργια ρέχαβο

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

α) Σχηματισμός του άρθρου στην Γενική πτώση. Λοιπές περιπτώσεις

Το άρθρο στην Γενική πτώση σχηματίζεται περιφραστικά από την πρόθεση απού και τα άρθρα τουν, την, του για τα τρία γένη αντίστοιχα (ενικός αριθμός) και από την πρόθεση απού και τα άρθρα τους, τις, τα για τα τρία γένη αντίστοιχα (πληθυντικός αριθμός).

Ο μονολεκτικός (μη περιφραστικός) τύπος του άρθρου στην Γενική πτώση απαντάται σε περιορισμένη κλίμακα και κύρια, προκειμένου περί Γενικής της καταγωγής ή Γενικής κτητικής και στην περίπτωση που ως κτήτορας αναφέρεται κύριο όνομα. Οι εξαιρέσεις αυτές αφορούν μόνο στις περιπτώσεις που το υποκείμενο είναι στον ενικό αριθμό.

—ου Τούσης του Ρήσπου (ο Δημήτρης ο γιός του Χρήστου)

—η Μαρίγια της Ανθίας (η Μαρία η κόρη της Ανθίας)

—που αμρουλόγι του Ντάνη (το υφολόγι του Αντάνη)

—η τραχηλιά της Σούδας (η τραχηλιά (μέρος της ναυο-
σαϊκής γυναικείας φορεσιάς) της Αναστασίας)

Επίσης, οι περιφραστικοί τύποι απού τουν, απού την, απού του και απού τους, απού τις και απού τα απαντώνται και σαν εμπρόσθετοι προσδιορισμοί. Π.χ.

—φιράμι κρισιτέν απού τουν Αληότζια (φέραμε Ευλεία από τον Αληότζια - ορεινή περιοχή της Νάουσας)

—ήρθαν μόνις απού την Αρδαία (ήρθαν μόνις (εργά-
τριες απασχολούμενες, κύρια, με τον τρύγο) από την Αρδαία)

—απού του Μπαχούτσι πήγαν στον Βάντου (από το Μπα-
χούτσι (αγροτική περιοχή της Νάουσας) πήγαν στον Βάντο (επίσης αγροτική περιοχή)

—χιριτήματο απού τους αμπιθρούς (χοιρειομαούς από τους αμπεθερούς)

—εκουψάμι βέργις απού τις Μπάμπις (κόψαμε βέργες από τις Μπάμπις (ορεινή περιοχή της Νάουσας)

—εμασάμι σκολιόκια απού τα Ιζβόργια (μαζέψαμε σαλιγκά-
ρια από τα Ιζβόργια (αγροτική περιοχή)

β) Σχετικά με την Κλητική πτώση. Χρήση προσφωνήσεων

Η κλητική πτώση δεν έχει άρθρο. Αντ' αυτού χρησιμοποιούνται ευρύτατα διάφορες προσφωνήσεις και ειδικότερα:

—ώ: ώ Πίπα, είσι εδώ: (Φίλιππα, είσαι εδώ:)

—έ: έΓιόνγκου, απόλυκις του νιρό: (Γιόγκου, άφησε το νερό:)

—εί: εί, παμήτι να φύγομι αγρήγουρας (πάμε να φύγο-
με γρήγορα)

—αρό: αρό Κώπσιου, δα έρθεις μι τ' μένα: (Κώστα θάρ-
θεις μαζί μου:)

—αμπρέ: αμπρέ Νίκου, είσι μι το καλά σου: (Νίκο, είσαι
με τ' καλά σου:)

—σϊ: σϊ, μουλώεπι! (αυπάστε!) (έχει, κύρια, εμπικτευ-
τικό χαρακτήρα)

—μάρι: μάρι Λιοσβούδα, τι ταξιρότι ήταν αυτό απού επα-
θάμι: (Ελισάβετ, τι κακό ήταν αυτό που πάθαμε:)

Σημείωση:

Η προφορά της προσφωνήσης σϊ πολύ παλαιά και τρα-
χιά. (βλ. σχ. για την προφορά των φθόγγων).

ΑΡΙΘΜΟΣ

ΠΤΩΣΗ	ΓΕΝΟΣ	ΕΝΙΚΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ	
		ΑΡΘΡΟ	ΣΗΜΑΙΝΕΙ	ΑΡΘΡΟ	ΣΗΜΑΙΝΕΙ
ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ	αρσενικό	ου	ο	οι	οι
	θηλυκό	η	η	οι	οι
	ουδέτερο	του	το	τα	τα
ΓΕΝΙΚΗ	αρσενικό	απού πουν	του	απού τους	των
	θηλυκό	απού την	της	απού τις	των
	ουδέτερο	απού του	που	απού τα	των
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	αρσενικό	τουν	παν	τους	τους
	θηλυκό	την	την	τις	τις
	ουδέτερο	του	τα	τα	τα

II. ΑΟΡΙΣΤΟ ΑΡΘΡΟ

Χρήση του αόριστου άρθρου γίνεται όταν πρόκειται να γίνει αναφορά για ένα αόριστο πρόσωπο ή κάποιο αντικείμενο. Ειδικότερα:

1) ΑΡΣΕΝΙΚΟ (ενικός αριθμός)

Ονομαστική: ένας = (κάποιος)—ακούγλι ένας κύρκας
Γενική: απού έναν = (κάποιου)—που σκυλιέινι απού έναν αβτζή

Αιτιατική: έναν = (κάποιον)—βαριαόμι έναν λαγόν
Άρθρο στον πληθυντικό δεν υπάρχει. Η αναφορά γίνεται χωρίς άρθρο και με την χρήση μόνο της αόριστης αντωνυμίας κάτι για τις πτώσεις Ονομαστική και Αιτιατική και απού κάτι για την Γενική. Π.χ.

—Ονομαστική: ακούγουντι κάτι κύρκαδι (ή κυρκάντγια)

Γενική: του σκαλι είναι απού κάτι αβτζήδι

Αιτιατική: βαριαόμι κάτι λαγούς

2) ΘΗΛΥΚΟ (ενικός αριθμός)

Ονομαστική: μνιά = (κάποια)—Είμι μνιά τχιάτσα στου δρόμου

Γενική: απού μνιά = (κάποιας)—του φυτώσι απού μνιά γυναίκα

Αιτιατική: μνιά = (κάποια)—είδα μνιά γκουστρίτσα.

Στον πληθυντικό αριθμό ισχύουν τα ίδια που ισχύουν και για το αρσενικό, δηλαδή:

—Ονομαστική: είναι κάτι τχιάτσας στου δρόμου

—Γενική: του φυτώσι απού κάτι γυναίκα

—Αιτιατική: είδα κάτι γκουστρίτσας

3) ΟΥΔΕΤΕΡΟ (ενικός αριθμός)

Ονομαστική: ένα = (κάποιος)—ένα πριστέρι απιτάει

Γενική: απού ένα = (κάποιου)—η τσιόμκα απού ένα πουλί

Αιτιατική: ένα = (κάποιος)—ζαλικώθηκα ένα διμάτι

Επίσης και στην περίπτωση αυτή για τον πληθυντικό αριθμό ισχύουν εκείνα που ισχύουν για το αρσενικό και το θηλυκό αόριστο άρθρα, δηλαδή:

—Ονομαστική: κάτι πριστέργια απιτούν

—Γενική: η τσιόμκα απού κάτι πουλιά

—Αιτιατική: ζαλικώθηκα κάτι διμάτγια

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σε περιορισμένες περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί και η χρήση της αόριστης αντωνυμίας, κανένας, κανιά, κανένα στην θέση του αόριστου άρθρου ένας, μνιά, ένα Π.χ.
—κανένας δεν παντρεύτηκιν απού μουκαίτγια (κάποιος από αμέλεια δεν παντρεύτηκε) κ.λ.π.

III. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

(Συνταμογραφίες)

- άρθ. α. άρθρο αόριστο
- άρθ. θ. άρθρο οριστικό
- αντ. αντωνυμία
- επθ. επίθετο
- επρ. επίρρημα

- κλ. πρ. κλητική προσφώνηση
- κύρ. ό. κύριο όνομα
- μόρ. μλ. μόριο μελλοντικό
- ουσ. ουσιαστικό
- πρθ. πρόθεση
- ρήμ. ρήμα
- σνδ. σύνδεσμος

Α

αβτζής, ου, ουσ. = κυνηγός
αγιλόδα, η, ουσ. = αγελάδα
αγρήγουρας, επρ. = γρήγορα (και αγλήγουρας)
ακούγλι, ρήμ. = ακούγεται (γ' ενικ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. ακούγαυμι)

Αληότζιας, ου = ορενή τοποθεσία στο Βέρμιο

αμπρέ, κλ. πρ. = βρε

Ανθία, η, κύρ. ό. = γυναικείο όνομα

απιτάει, ρήμ. = πετάει (γ' ενικ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. απιτώ)

απόλυκας, ρήμ. = άφησας, ελευθέρωσας (β' ενικ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. απουλνώ)

απού, πρθ. = από

απού κάτι, άρθ. α. = μερικών (στα τρία γένη)

αρά, κλ. πρ. = ρε, βρε κλπ.

Αρδαία, η, τοπων. = Αριδαία

αρμιάμι, ρήμ. = αρμέξαμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. αρμέγου)

αρνί, του, ουσ. = αρνί

Β

Βάντους, ου, τοπων. = αγρατική τοποθεσία της Νάουσας

βέργα, η, ουσ. = βέργα

Γ

Γιάγκους, ου, κύρ. ό. = Γιάγκος (υποκορ. του Γιάννης)

γίδα, η, ουσ. = κατσικά

γκουστρίτσα, η, ουσ. = σαούρα

γουμάρι, του, ουσ. = γάιδωρας

Δ

δα, μόρ. μλ. = θα (μόριο μελλοντικό)

διμάτι, του, ουσ. = δερμάτι

Ε

έ, κλ. πρ. = έ (προσφώνηση ενός ή πολλών)

εί, κλ. πρ. = εί (προσφώνηση ενός ή πολλών)

είνι, ρήμ. = είναι (γ' ενικ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. είμι)

εκουψάμι, ρήμ. = κόμαμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. κόψτου)

εμασάμι, ρήμ. = μαζέψαμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. μαζώνου)

ένα, άρθ. α. = κάποιος

επαθάμι, ρήμ. = πάθαμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. παθαίνου)

εσασάμι, ρήμ. = σπάσαμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. σπάζου)

Ζ

Ζαλικώθηκα, ρήμ. = φορτώθηκα κάτι στην πλάτη (α' ενικ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. Ζαλικώνουμι)

Ζούνπαβους η ου, ου η του, επθ. = ισχνός, αδύνατος

Η

η, άρθ. α., = η

Ι

Ιζβόργια, τα, τοπων. = αγροτική τοποθεσία της Νάουσας
 κφιράμι, ρήμ. = φέραμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. φέρνου)

Κ

καρνιά, άρθ. α. = κόποια
 κανένα, άρθ. α. = κάποιος
 κανέννας, άρθ. α. = κάποιος
 καρυά (και καρεά), η ουσ. = καρυδιά (πληθ. καρές)
 κάτι, άρθ. α. = μερικοί, μερικές, μερικό
 κέρατου, του, ουσ. = κέρατο
 κριστές, ου, ουσ. = Ξυλεία (κύρια ανεπεξέργαστη)
 κόκκινους-η-ου, ου-η-του, επθ. = κόκκινος
 κουπανίστηκαν, ρήμ. = τινάχθηκαν, μαζεύτηκαν (γ' πληθ. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. κουπανίζουμι)
 κόφτει, ρήμ. = κάβει (γ' εν. πρ. ορ. εν του ρήμ. κόφτου)
 κρεσ, του, ουσ. = κρεας
 κύρκας, ου, ουσ. = γρύλλος
 Κώτσιους, ου, κύρ. ό. = Κώτσος (υποκορ. του Κώστας)

Λ

λέραβους-η-ου, ου-η-του, επθ. = λερός, βρώμικος
 Λισαβούδα, η, κύρ. ό. = Ελισάβετ

Μ

μαλλί, του, ουσ. = έριο, μαλλί
 μარი (και μορι), κλ. πρ. = καλέ (μόνο επί γυναικών)
 Μαρίγια, η, κύρ. ό. = Μαρία
 μάπαυρας, ου, ουσ. = μάστορας (κύρια οικοδόμος)
 μι, πρθ. = με
 μι τ' ιμένα = με εμένα, μαζί μου
 μνιο, άρθ. α. = κάποια
 μάμισα, η, ουσ. = εργάτρια στον τρύγο
 μουκαϊτχιά, η, ουσ. = αμείλια
 μουλώβτι, ρήμ. = σιωπάτε (πρσστ. αορίστ. του ρήματος μουλώνου)

μουριά (και μουρεά), η, ουσ. = μουριά
 μούτσκα, η, ουσ. μούρη
 μπακαρένιους-ια-ου, ου-η-του, επθ. = χάλκιμος
 Μπάμπις, οι, τοπων. = ορεινή τοποθεσία στο Βέρμιο
 μπαστέλας, ου, ουσ. = κοφτερό πτυσσόμενο μαχαίρι
 Μπαχρούτσι, του, τοπων. = αγρατική τοποθεσία της Νάουσας
 μπιζιόρι, του, ουσ. = παπαρούνα
 μπιτίσαν, ρήμ. = τελείωσαν (γ' πληθ. πρόσ. οριστικής αορίστ. του ρήματος μπιτίζου)

Ν

Νίκους, ου, κύρ. ό. = Νίκος
 νιρό, του, ουσ. = νερό
 Νηώνης, ου, κύρ. ό. = Αντώνης

Ο

ου, άρθ. α. = ο
 ουρουλόγι, του, ουσ. = ωρολόγι

Π

παμήτι, ρήμ. πάμε (πρσστ. ενεστ. του ρήμ. παγαίνου)
 παντρεύτηκιν, ρήμ. = παντρεύτηκε (γ' ενικ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. παντρεύουμι)
 παχαπάνου, του, ουσ. = είδος παιχνιδιού με μικρές πλάκες (πέτρινες)
 παιδί, του, ουσ. = παιδί
 Πίππας, ου κύρ. ό. = Φίλιππος (υποκορ.στικό)
 περιστέρι, του, ουσ. = περιστέρι
 πλασίντα, η, ουσ. = είδος πίτας
 πλούκος, ου, ουσ. = φράχτης
 πούρτσιους, ου, ουσ. = επιβήτορας τράγος

Ρ

ρόχαβους-η-ου, ου-η-του, επθ. = χαλαρός
 Ρήταους, ου, κύρ. ό. Χρήστος

Σ

σι, κλ. πρ. = έ,
 σιακός, ου, ουσ. = αστείο
 σιάλκακας, ου, ουσ. = σαλιγκάρι (και σιαλιάκι)
 σιόλι, του, ουσ. = μικρά φιλιτζάνι
 Σούδια, ου, κύρ. ό. = Αναστασία (υποκοριστικό)
 συμπιθιρός, ου, κύρ. ό. = συμπιθέρος

Τ

ταξιράτι, του, ουσ. = κακό, συμφορά, καταστροφή, τύχη κακή.
 τέντζιρις (και ντέντζιρις), ου, ουσ. = κατσαρόλα, χύτρο, τέντζερης
 τ' ιμένα (μι τ' ιμένα), αντ. = με εμένα, μαζί μου
 Του, άρθρ. ο. = το
 Τούσης, ου, κύρ. ό. = Δημήτρης (υποκοριστικό)
 τραχηλιά, η, ουσ. = μέρος της ναυσοαϊκής γυναικείας αμφίσεσης
 τσιάμκα, η, ουσ. = μύτη πτηνού (πουλιού γενικά)
 τσιπκνου, του, ουσ. = γυναικεία μανδύλα (κεφαλής)
 τχιόσσα, η, ουσ. = θεία (και θείσσα)

Υ**Φ**

φιλιψάμι, ρήμ. = φιλέσαμε (α' πληθ. πρόσ. αορίστου (οριστικής) του ρήματος φιλεύου)
 φκια (ενικ. φτι), τα (του), ουσ. = αυτιά
 φυτώσι, του, ουσ. = παραδοσιακό κάλυμμα γυναικείας κεφαλής (από την παλιά ναυσοαϊκή γυναικεία ενδυμασία)

Χ

χαλασάμι, ρήμ. = χαλάσαμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. χαλνώ)
 χιριτήματα, τα, ουσ. = χαιρετισμοί (ενικ. χιρέτημα)

Ψ

ψήθκιν, ρήμ. = ψήθηκε (γ' ενικ. πρόσ. οριστ. αορίστ. του ρήμ. ψαίνου)

Ω

ώ, κλ. πρ. = έ, έ σύ

Β' ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ (Από τα άκλιτα μέρη του λόγου)

1) ΤΟΠΙΚΑ

α) Ερωτηματικά

— πού; (πού κλωθιάζεσι απ' τις χαροές αρά.)
 Με τις προθέσεις σιά και κατά σχηματίζει εμπρόθετους προσδιορισμούς οι οποίοι δηλώνουν την κίνηση προς κάποιο τόπο ή προσορισμό. Π.χ.
 — σια πού του εβαλάτι;
 — κατά πού δα πάμι;

Αντίθετα με την πρόθεση σπού ο εμπρόθετος προσδιορισμός δηλώνει την κίνηση από κάποιο τόπο ή προέλευση. Π.χ.

— απού πού εμοσέτι τα τσάκνα; απού πού ερχιάσεστι;

β) Αναφορικά

— ούπου (ούπου δα πήτι ισείς)
 — ούπουκιάν (παγαίνουμι ούπουκιάν. μεις ερχουμέστι)

γ) Θετικά

— ιδώ (και: ιδώια), κεί (και: κείια), ψηλά, χαμηλά, μέσα (και: μέσ), όθου, σμά, μακρ(εά)—(ιά), πρυσά, ούπίσου, απάνου (και: πονουθιά), κάτω, καταγής, παντού, πουθινά (και: καμπουθινά), κάθι (και: δώθι), αλλού, αριστιρά, διΕιά (και: δεή σπάννα: Ζιρβά), τραυγιούρου, τραυγιούρου-γυρου, γύρου, ανάμιασ, καρσί, πέρα, παρέκει κ.λ.λ.

Μερικές ενδεικτικές περιπτώσεις:

— ιδώια δα κάτσουμι μεις κι κείια ισείς
 — τουν παλσιζαρι κι καμπουθινά δεν τουν βρήκαμι
 — τρέβα εμπρυσά, μεις ερχουμέστι ούπίσου (ή απ)

πίσου)
— χαμηλά είναι του ντουβάρη, αμπουρούμι να του απη-
δήσουμι

— ιγώ δα κάτσου σιμά στου τζιάκι, ισύ σπού μακρ(εά)—
(ιά) να πυρώνισι κλπ.

Με τις προθέσεις σιά, κατά και παρά, μερικά από
τα παραπάνω επιρρήματα σχηματίζουν εμπρόθετους προσ-
διορισμούς οι οποίοι δηλώνουν την κίνηση προς κάποιο
τόπο. Π.χ. (ενδεικτικές περιπτώσεις)

— αυτινοϊ τράβηξαν σιοδώ κι' οι άλλοινοι σιακεί (ή σια-
δώϊα και σιακεϊία, αντίστοιχα). Επίσης: σιακάτου,
σιαπώνου, σιαμέσα, σιαδέου.

— ιλάτι κατάϊδώ (και καταδώϊα), τρσβάτι κατακεί (και:
κατακείϊα)

— μπόντισιέ του παραμέσα του σουγκλί κι τράβα ύσταρ-
νος παραπέρα.

Όπως και στην περίπτωση (α), με την πρόθεση α-
πού ο εμπρόθετος προσδιορισμός δηλώνει την κίνηση α-
πό κάποιο τόπο ή προέλευση. Π.χ.

— απού μακρ(εά)—(ιά) κίνησαν για ιδώϊα. Απου ικειϊα
ίφραν τα δρόκινα.

2) ΧΡΟΝΙΚΑ

α) Ερωτηματικά

— πότε; (πότε δα αφηλώσουμι την παντέρα.)

Με τις προθέσεις για και σπού σχηματίζει εμπρόθε-
τους προσδιορισμούς οι οποίοι δηλώνουν τον συγκεκριμέ-
νο χρόνο. Π.χ.

— για πότε είπιτι ότι δα κινήσουμι;

— σπού πότε μας φκιάνιτι τουν καμπόσου;

β) Αναφορικά

— όπουτι (ιλάτι όπουτι σας τριγιάζει)

— όπουτικιάν (όπουτικιάν μάς πήτι ιμείς δα σας καρτι-
ρούμι)

γ) Θετικά

— τώρα, ύσταρνα(ς), τότε, καμμιάφουρα (και: καμμιά-
φρας), κάγκμαόφουρα (και: κάγκμαμιάφρας), ι-
χτέ (και: ιχτές), προυχτέ (και: προυχτές), ιψέ(ς),
προυμέ(ς), απόψι, σύριου, μθ(εά)—(ιά)ύριου,
πριν, προυτύπρα, πρώπα, πότε-πότε, πάντα, πάν-
τουτι, βίρα (με την έννοια του ολοένα, συνέχεια),
πάλι, ασανάς, σκάμα, μόνι-μάνι, νουρίς, Ζμούργια,
βασιμαηλιού, Ξαρχής, αγγήγουρα(ς), άλλουτι, ι-
φέτου (και φέτου), ιπέρου (και πέρου), υπιρτώρ-
για(ς), ταχιά, τώρα (και τωραϊά), κλπ.

Όπως και στην περίπτωση (α) με τις προθέσεις για
και σπού σχηματίζονται εμπρόθετοι προσδιορισμοί οι ο-
ποίοι δηλώνουν τον συγκεκριμένο χρόνο. Π.χ.

— για τώρα μας είπιν ότι τις χρειαζίτι τις παρόδις

— σπού τότε δεν ουμιλιθικάμι νηπι.

3) ΤΡΟΠΙΚΑ

α) Ερωτηματικά

— πώς; (πώς πιασέτι στη Σαλουνίκι.)

β) Αναφορικά

— όπους (όπους δα μας πήτι δα φκιάσουμι)

γ) Θετικά

— έτσι (και: ετσιά ή ετσιό), άεαφνας, σπού γόλια, μού-
γκι, καλό, αχουρνά, οντάμα, χώργιο, ντάϊμα, αμ-
προύμπα(ς), τα μπρούμπα, αλλοιώς, μπιριντζι,
ουραϊα, μόνου, καθιαυτό, μμιάς, χουριστά, ίσια,
βαϊσπά, ειδιμή, προυπάντου, ουπουζήπουτι, ιφτι-
χώς, ηηλαλητόν, ορσβάνι, ογκούρκα, σταυρουπόδι
κ.λ.π.

Με το εμπρόθετο άρθρο στα μερικά από τα παραπάνω
επιρρήματα σχηματίζουν εμπρόθετους προσδιορισμούς οι
οποίοι δηλώνουν τον συγκεκριμένο τρόπο. Π.χ.

— στα έτσι βάϊσιν την κόδα

— τράβηξιν στα ίσια

— στα ψέματα του είπιν

Επίσης με την πρόθεση για και το άρθρο τα το επίρ-

ρημα καλά σχηματίζει παρόμοιο εμπρόθετο προσδιορισμό.
Π.χ.

— για τα καλά λόμευσιν αυτός

— για τα καλά εντιώαμι

4) ΠΟΣΟΤΙΚΑ

α) Ερωτηματικά

— πόσου; (πόσου αρακί χουράει η νταμπζιάνα.)

β) Αναφορικά

— όσου, (όσου κρασί είχαν η μπούκλα του ήλχιαμι)

— σσουκιάν (δε μας μέλει σσουκιάν μας πιργιλάτι)

γ) Θετικά

— πουλύ, ουλίγου, μάϊ, πχιό, κιαμέπι, τόσου, καμπόσου,
πίπουτα(ς), καντίπουτα(ς), απάνου-κάτου, ντιπ,
ντιπ για ντιπ, κάργα, κλπ.

Με την πρόθεση για μερικά από τα παραπάνω επιρ-
ρήματα σχηματίζουν εμπρόθετο προσδιορισμό που δηλώ-
νουν ενδεικτικά ή κατά προσέγγιση την ποσότητα. Π.χ.

— για πουλύ ήρθαν να κάτσιν αυτινοϊ

— για τόσου πουλύ ταυν πιδίκλουσιν σπού δεν αμπουερί
να φκιάσει τίπουτας.

Επίσης με την πρόθεση παρό και το γ' ενικ. πρό-
σωπο του βοηθητικού ρήματος είμι στην οριστική του ε-
νεστώτα (= είναι) επιτάσσεται η σημασία ορισμένων ε-
πιρρημάτων. Π.χ.

— παραείνι κάργα του καζόνι (απάντηση στην ερώτη-
ση: είνι κάργα του καζόνι.)

— παραείνι ντιπ (απάντηση στην άποψη: είνι ντιπ αυτός)

5) ΒΕΒΑΙΩΤΙΚΑ

— αχά, έμι, ναι, μάλισα, βέβια, σουσαά, αλήτχια, κλπ.
Δα έρθιτι μι τιμάς: (απάντηση) έμι ή αχά κλπ.

Άλλα βεβαιωτικά τα οποία υποκαθιστούν καταφατι-
κές απαντήσεις είναι τα παρακάτω:

— δα βάλιτι αρμιά φέτου: (απάντηση) — πώς όχι = δη-
λαδή ναι

— δα μιάσι κι ισείς σιαλιάκια: (απάντηση) — γιατί όχι
= δηλαδή ναι

Επίσης οι ίδιοι τύποι καταφατικών απαντήσεων ισχύ-
ουν και στην περίπτωση αρνητικών ερωτήσεων. Π.χ.

— δε δα βάλιτι αρμιά φέτου:

— δε δα μιάσι κι' ισείς σιαλιάκια;

6) ΔΙΣΤΑΚΤΙΚΑ

— τόχασι(ς), αμπουερί, δήβιν, ίσους, τάχα κλπ.

— αμπουερί να μην είνι ικει

— καμώνιτι τόχασι(ς) πως έχει παρόδις

7) ΑΡΝΗΤΙΚΑ

— όχι, δε(ν), μη(ν) κλπ.

— Βαρισέτι λαγόν; (απάντηση) — όχι

— δε δα κάμιτι καλά

— μην τις του πεις αυτό

Από τα παραπάνω αρνητικά τα δύο τελευταία χρη-
σιμοποιούνται σε μερικές περιπτώσεις και σαν σύνδεσμοι.

8) ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΩΝ

1) Τοπικά

— αμπρουσαά (θετικός), αμπρουσιτήτρα ή μαι ή πχιό αμ-
προυσαά (συγκριτικός), ντιπ αμπρουσαά (υπερθε-
τικός).

— σιμά (θετ.), σιμότιρα ή μού ή ηχιό σιμά (συγκριτ.), ντιπ
σιμά (υπερθ.)

—χαμηλά (θετ.), χαμηλότερα ή μάλιστα ή χαμηλότερα (συγκριτ.), ντιπ χαμηλά κλπ. (υπερθετ.).

2) Χρονικά

—ναι (θετ.), ναιότερα (συγκρ.); ντιπ ναι (υπερθετ.)

—ύστατα(ς) (θετ.), υστερότερα (συγκριτ.), ντιπ ύστατα(ς) (υπερθετ.).

—πρωτού (ή πριν) (θετ.), πρωτύτερα (συγκριτ.), ντιπ πριν (ή πρωτού) κλπ. (υπερθετ.).

3) Τροπικά

—σχαλιό (θετ.), σχαλιότερα ή μάλιστα ή χαλιό σχαλιό (συγκριτ.), ντιπ σχαλιό (υπερθετ.).

—καλά (θετ.), καλύτερα(ς) ή μάλιστα ή καλιό καλά (συγκριτ.), ντιπ καλά (υπερθετ.).

—βαϊσά(ς) (θετ.), μάλιστα ή καλιό βαϊσά(ς) (συγκριτ.), ντιπ βαϊσά(ς) κλπ. (υπερθετ.).

4) κ.λ.π.

I. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

(Συνταμογραφίες)

— άρθ. α.	άρθρο αόριστο
— άρθ. ο.	άρθρο οριστικό
— αντ.	αντωνυμία
— επθ.	επίθετο
— επρ.	επίρρημα
— κλ. πρ.	κλητική προσφώνηση
— κύρ. ό.	κύριο όνομα
— μόρ. μλ.	μόριο (μελλοντικό)
— ουσ.	ουσιαστικό
— πρθ.	πρόθεση
— ρήμ.	ρήμα
— συνδ.	σύνδεσμος

A

αγκούρκα, επρ. = καβάλα στην ιμωπιλάτη κάποιου
αγγήγουρα(ς), επρ. = γρήγορα (και αγγήγουρα(ς))
άλλοι, αντ. = άλλοι
άλλοι, επρ. = άλλοι
αμπουρί, ρήμ. = μπορεί, είναι δυνατόν (γ' ενκ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. αμπουρώ)
αμπουρούμ, ρήμ. = μπορούμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. αμπουρώ)
αμπουράμτα(ς), επρ. = μπρούμτα
αμπουστά, επρ. = μπροστά
αντάμα, επρ. = μαζί
αξανάς, επρ. = πάλι, ξανά
άδαφνας, επρ. = ξαφνικά
απάνου, επρ. = επάνω
απάνου - κάτου, επρ. = περίπου
απηδήσομι (να), ρήμ. = να ηδηόσομι (α' πληθ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. απηδήω)
απού, πρθ. = από
απουγάλια, επρ. = σιγά (απού γάλια-γάλια = σιγά-σιγά)
αρά, κλ. πρ. = έ, βρε κλπ. (για ένα ή πολλά πρόσωπα)
αραβόνι, επρ. = τραχόδη (και επί αλόγων κλπ.)
αρακί, του, ουσ. = (η) ρακί
αριμά, η, ουσ. = λάχνο ξυλισμένο με ζυμό
αυτινοί, αντ. = αυτοί
αχά, επρ. = ναι
αχαμνά, επρ. = άσχημα
αψηλώσομι (δα), ρήμ. = θα ψηλώσομι (π.χ. ένα αντικείμενο με σκοπό να πετάξει στον αέρα). (α' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. αψηλώνου)

B

βαϊσιν, ρήμ. = έγυρε (γ' ενκ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. βαϊζου)
βαϊσά, επρ. = γέρνοντας, γυρνά.
βάλατι (δα) (β' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. βάζου)

βαρισέτι, ρήμ. = χτυπήσατε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. βαρισίνου)

βασισηλιού, επρ. = ηλιοβασιλευμα, κατά το ηλιοβασιλευμα

βέβια, επρ. = βέβαια

βίρα, επρ. = ολόενα, συνέχεια

D

δα, μόρ. μλ. = θα

δήβιν, επρ. = δήθεν, τόχα

δρόκινου, του, ουσ. = ροδόκινο (πληθ. δρόκινα)

E

εβαλέτι, ρήμ. = βάλατε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. βάζου)

είπιτι, ρήμ. = είπατε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. λέγου)

εμασέτι, ρήμ. = μαζέψατε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. μαζώνου)

έμι, επρ. = ναι αμέ,

εντισόμι, ρήμ. = μπλέξαμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. αντώ); (απόσπασμα ο ενσπώπας)

έρβιτι (δα), ρήμ. = θα έρθετε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. έρχομι)

ερχιάστι, ρήμ. = ερχόσαστε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. έρχομι)

ερχουέστι, ρήμ. = ερχόμαστε (α' πληθ. πρόσ. της ημερομηνίας περιπτώσεως)

εταϊό (και εταιϊό), επρ. = έτσι, κατ' αυτό τον τρόπο

Z

ζιμούγια, επρ. = σούρουπο, κατά το σούρουπο

H

ήπιχιαμι, ρήμ. = ήπιαμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. ήπιου)

I

ιγώ, αντ. = εγώ

ιδώ (και ιδώια, ιδώι), επρ. = εδώ

ικεί (και ικειία) επρ. = εκεί

ιλάτι, ρήμ. = ελάτε (προσποιητική αορ. του ρήμ. έρχομι)

ίερχής, επρ. = από την αρχή

ίπέρου, επρ. = πέρου, τον προηγούμενο χρόνο

ίσοι, επρ. = πιθανόν, ενδέχεται, ίσως

ισύ, αντ. = εσύ

ιφέτου, επρ. = φέτος, εφέτος

ίφρα, ρήμ. = έφεραν (γ' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. φέρνου)

ίφτυχώς, επρ. = ευτυχώς, για καλή τύχη

ίχτέ(ς) επρ. = χτες

ίψέ(ς), επρ. = εμείς, μέε

K

κάγκαμιάφουρα(ς), επρ. = καμία φορά, ποτέ (και κάγκαμιάφρα(ς))

κάδα, η, ουσ. = καδί, βαρέλι

κάμιτι (δα), ρήμ. = θα κάνατε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. κάμου και απάνια κάμνου)

καμμάφουρα(ς) και καμμάφρα(ς), επρ. = ποτέ, καμμάφρα (με την πρόθεση απού σημαίνει: ποτέ - πόποτε - ποτέ ποτέ)

καμμάσοις-ησου, (ου-η-του), επθ. = ο κάποιος, ο ακάποιος, που μεγαλοσιάνεται

καμμάσου, επρ. = λίγο

κάμπουθινά, επρ. = πουθενά, σε κανένα μέρος

καμώνιτι, ρήμ. = καμώνεται, κάνει πως (γ' ενκ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. καμώναμι)

καμπίπουμα(ς), επρ. = τίποτα, τίποτα απολύτως

κάργα, επρ. = γεμάτα, μέχρι το χείλος

καρσί, επρ. = απέναντι

καρπρούμι (δα), ρήμ. = θα περιμένουμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. καρπρώ)

κατσηγή(ς), επρ. = κάτω στο χώμα, κάτω στο έδαφος

καταϊδω (και καταϊδωία), επρ. = προς τα εδω (και παδω ή καταδωία)

κατακεί (και κατακειία) επρ. = προς τα εκεί (και κακεί ή κατακειία)

κάτου, επρ. = κάτω

κάτου (δα), ρήμ. = θα καθήσω (α' ενκ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. καθήσω)

μέλλ. του ρήμ. κάθουμι) (με το να σχηματίζει υποπαθητική = να καθίσω)
καμέτι, επρ. = πολύ
κινήσουμι (δα) ρήμ. = θα ξεκινήσουμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. κινώ)
κλωθείσθε, ρήμ. = γυρνάτε, τριγωνάτε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. κλώθουμι)

Λ

λάουσιν, ρήμ. = βυθίστηκε, βάλτωσε (γ' ενκ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. λαμώνου)

Μ

μάι, επρ. = περισσότερο, πιο
μάστι (δα) ρήμ. = θα μαζέψετε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. μαζώνου)
μμάς, επρ. = μαμάς, αμέσως
μη τμάς, = με εμάς (με την πρόθεση με)
μόνου, επρ. = μόνο, μονάχα
μμάγκι, επρ. = μόνο, μονάχα
μμρηπζί, επρ. = πολύ καλά, ωραία
μπόντισέ του, ρήμ. = τρύπησέ το (προπαθητική αοριστ. του ρήματος μπουντώ)
μπούκλα, η, ουσ. = φλάσκι, είδος ξύλινου σκεύους για νερό κλπ.

Ν

ναυρίς, επρ. = νωρίς
ντάιμα, επρ. = πολλές φορές, συχνά
νταμπζάνα, η, ουσ. = δαμζάνα (και ντραμπζάνα)
ντιπ, επρ. = εντελώς
ντιπ για ντιπ, επρ. = τελείως, πέρα για πέρα

Ο

όξου, επρ. = έξω
όπου, επρ. = όπως
όπουκιάν, επρ. = οποτεδήποτε
οσουκιάν, επρ. = οσοδήποτε
ουλιγου, επρ. = λίγο
ουμλθγκάμ, ρήμ. = μελθγκάμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. ουμιλιέμι)
ουπίσου, επρ. = πίσω
ούπου, επρ. = οπουδήποτε
ουπουζήπουτι, επρ. = οπουδήποτε
ουπουκιάν, επρ. = όπου και να είναι, οπουδήποτε
ουραία, επρ. = ωραία

Π

παγαίνουμι, ρήμ. παγαίνομε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. παγίνου)
παλαγίζουμι, ρήμ. = ψάχνουμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. παλαγίζου)
πάμι (δα), ρήμ. θα πάμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλοντος του ρήμ. παγαίνου)
παναυθ(εό)—(ιό), επρ. = επάνω, επάνω από αυτό
παντέρα, η, ουσ. = χαρταστός
παρείνι, επρ. = είναι πολύ περισσότερο
πηλαλητόν, επρ. = τραχιάδην, τρέχοντας
πήτι (δα), ρήμ. = θα πήτε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλοντος του ρήμ. λέγουμι)
πιδίκλουσιν, ρήμ. = μπερδεύει, τήλιξε (γ' ενκ. πρόσ. ο-

ριστ., αοριστ. του ρήμ. πιδικλώνου)
πιασέτι, ρήμ. = περάσατε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. πιρνώ)
πιργιλάτι, ρήμ. = κοροιδεύετε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. πιργιλώ)
πότι, επρ. = πότε
πότι-πέτι, επρ. = κάπου-κάπου, μερικές φορές
παιθινά, επρ. = παιθενά
πουλί, επρ. = πολύ
προπώντου, επρ. = προπάντων
προυτίπρα(ς), επρ. = πριν, πιο μπροστά, προηγούμενος
προυχτέ(ς), επρ. = προχθές
προυχέ(ς), επρ. = προχές
πυράνισι (να), ρήμ. = να ζεσταίνεσαι (β' ενκ. πρόσ. υποπαθητικής ενεστ. του ρήμ. πυρώνουμι)
πχό, επρ. = περισσότερο

Σ

σιά, πρθ. = προς τα (υποδηλώνει κατεύθυνση)
σιαδύ (και σιαδύια), επρ. = προς τα εδώ (και σιαδύ ή σιαδύια)
σιακάτου, επρ. = προς τα κάτω
σιακεί (και σιακείια), επρ. = προς τα εκεί (και σιακεί ή σιακείια)
σιαλιάκια (τα), ουσ. = σαλιγκάρια (ενκ.: του σιαλιάκι)
σιαμέσα, επρ. = προς τα μέσα
σιασόξου, επρ. = προς τα έξω
σιαπάνου, επρ. = προς τα επάνω
σιμά, επρ. = κοντά
σουγκέλι, του, ουσ. = σουβλί

Τ

ταμπρούμπα(ς), επρ. = μπρούμπα
τάχατι(ς) επρ. = δήθεν, τάχα
ταχό, επρ. = αύριο
τίπουα(ς), επρ. = τίποτε
τιργιόζει, επρ. = ταιριάζει, αρμόζει (γ' ενκ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. τιργιόζου)
τράβειν, ρήμ. = πήγε, προχώρησε (γ' ενκ. πρόσ. οριστ. αοριστ. του ρήμ. τραβώ)
τρουγιούρου-γιοούρου, επρ. = γύρω-γύρω (ή μόνο: τρουγιοούρου)
τσάκνα (τα), ουσ. = φρύγανα (ενκ.: του τσάκνου)
τώραιά, επρ. = τώρα, τώρα αμέσως

Υ

υιρτώργια(ς), επρ. = προηγούμενος, πριν
ύσπαρνα(ς), επρ. ύστερα, μετά

Φ

φέτου, επρ. = εφέτος
φκιάντι, ρήμ. = κάνετε (β' πληθ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. φκιάνου)
φκιάσε (να), ρήμ. = να κάνει (γ' ενκ. πρόσ. υποπαθητ. αοριστ. του ρήμ. φκιάνου)
φκιάσουμι (δα), ρήμ. = θα κάνουμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλλοντος του ρήμ. φκιάνου)

Χ

χαμηλά, επρ. = χαμηλά
χαράς, επρ. = από τα χαράματα, χαράματα
χώργια, επρ. = χωριστά

Τώρα που οι παραστάσεις των Εκκλησιαζουσών είναι παρελθόν της πολιτιστικής ζωής της πόλης μας, τώρα που όσες κριτικές ήταν να γίνουν γράφτηκαν, με την σχετική ωριμότητα και μελαγχολία που ακολουθεί μετά τη μεγάλη έξαρση της παράστασης, θέλουμε κι εμείς λίγα λόγια να πούμε εκ των έδων, και να γραφτούν αυτά στο «δικό

**Χιονίας Χαρούλη και
Ευθυμίας Μώκιου**

μας» περιοδικό. Οι 2.000 θεατές που είδαν την παράσταση είναι μάρτυρες της επιτυχίας της. Εμείς παραθέτουμε όσες κριτικές γράφτηκαν στον τοπικό τύπο.

Τώρα λοιπόν που σβήσαν τα φώτα και όλα τα μέλη της θεατρικής μας ομάδας ξεκουράζονται και ψάχνουν το επόμενο έργο που θ' ανεβεί, ας πούμε λίγα για το παρασκήνιο, τη διαδικασία την πολύπονη, απ' τη στιγμή που γεννήθηκε η ιδέα μέχρι την μέρα πραγμάτωσής της.

Γιατί ας μην ξεχνάμε ότι για έναν ερασιτεχνικό θίασο, αυτό που μετράει περισσότερο είναι αυτή ακριβώς η διαδικασία το πνεύμα συντροφικότητας που αναπτύσσεται, η εμπειρία της σμαδικής δουλειάς, η προσπάθεια να ξεπεράσει κανείς, με τη βοήθεια του σύνολου, τον εαυτό του ή και τις φοβίες του πολλές φορές, η επιμονή και υπομονή που χρειάζεται για να αποδώσει κανείς ένα χαρακτήρα που δεν έχει σχέση με το δικό του, οι ατέλειωτες συζητήσεις, διαφωνίες, αναλύσεις και πάνω απ' όλα η αίσθηση της δημιουργίας και της προσφοράς.

«Εκκλησιάζουσες»

Από αριστερά προς τα δεξιά: 1) Δάϊου Γιώτα, 2) Μπέκας Γιώργος, 3) Μώκιου Ευθυμία, 4) Θωμαΐδης Άκης, 5) Ζωγραφοπούλου Κατερίνα, 6) Ζωγραφοπούλου Ζωή, 7) Μπακαλιός Τάσος, 8) Μπαδόλα Κατερίνα, 9) Σαμαράς Γιώργος, 10) Παπακότας Κώστας, 11) Χαρούλη Χιονία, 12) Χριστιδης Περικλής, 13) Σαγρή Μαρία, 14) Σαμαράς Θόδωρος

Η ιδέα για το ανέβασμα του έργου, γεννήθηκε μέσα σε μια «PUB» τον παρασμένο χειμώνα και σιμάως αγκαλιάστηκε από ενθουσιώδεις και ταλαντούχους νέους ανθρώπους, που στρώθηκαν μαζί μας με ζήλο στη δουλειά. Ήταν τόσο μεγάλο το μεράκι μας για το έργο αυτό, που σιγά-σιγά ζυμώνονταν και πλάθονταν μέσα από μας τους ίδιους, που οι τεράστιες δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε η απ' όλους ανεξάρτητη αρχικά ομάδα μας, δυναμώναν το πείσμα μας για την πραγμάτωση αυτού που ονειρευόμαστε.

Οι πρώτες αναγνώσεις μέσα απ' ένα σπίτι, τα πρώτα χρήματα απ' την τσέπη μας. Μέχρι που η αναζήτηση κάποιου μόνιμου χώρου μας έφερε στο σύλλογο αποφοίτων.

Και θα ήταν άδικο να μην αναφέρουμε την αμέριστη συμπα-

ράσταση του συλλόγου που αγκάλιασε και στήριξε την προσπάθειά μας, που πάλεψε στα πλευρά μας, που ρισκάρησε τα λιγοστά και τόσο πολύτιμα λεφτά του και σήκωσε ένα μεγάλο μέρος του θάρους αυτής της παράστασης στις πλάτες του.

Η εμπιστοσύνη και η απλόχερη αγάπη που έδειξε σε μας το συμβούλιο του συλλόγου, εμάς που ούτε μας ήξερε καλά καλά, μας κάνουν σήμερα να λέμε με περιφάνεια ότι ανήκουμε και μες στο σύλλογο κι όποτε θα προσπαθήσουμε εκτιμώντας αυτήν την αγάπη ν' ανταποδώσουμε.

Φτάνουμε λοιπόν στα τέλη του Ιουνή να ψάχνουμε για νέο σκηνικό, για χώρο για τις δοκιμές και για έμπυχο υλικό για το έργο απαιτούσε πολλά άτομα και η καλή διάθεση των 10 περίπου ατόμων δεν έφτανε ούτε

Από αριστερά προς τα δεξιά: Χριστίδης Περικλής, Σαμαράς Θόδωρος

κι αν παίζαμε 5 ρόλους ο καθένας. Στην κρίσιμη αυτή στιγμή όπου η ένταση κι η αγωνία για το μέλλον της ομάδας κορυφώθηκαν εμφανίστηκε σαν από μηχανής θεός ο Χρήστος Μπαταντζής, που παρ' όλους τους ενδοιασμούς του για μια νέα δική του σκηνοθετική δουλειά, πείσθηκε να μας αναλάβει.

Επειδή οι περισσότεροι ξέραμε τον Χρήστο κι είχαμε εμπιστοσύνη στη θεατρική του άποψη, αφεθήκαμε με ανακούφιση να μας διδάξει.

Ακολουθεί μια περίοδος 10 ημερών περίπου που κάνουμε πρόβες σ' έναν παιδικό σταθμό ανάμεσα σε κούκλες και καρτελάκια. Η μουσική γράφεται στην «PUB» Ανδρομέδα με πρωτόγονα μέσα.

Και σα να μην έφταναν όλα

αυτά φεύγουν δύο βασικά μέλη της ομάδας γιατί έπρεπε να παν πρόωρα στο στρατό. Το ουσιαστικό στήσιμο του έργου έγινε από 4 Αυγούστου και μετά στο θερινό θέατρο που για μας ήταν πραγματικά θερινό, μιας κι από τις 6 μέχρι τις 8 το απόγευμα που είμασταν εκεί, είχαμε τον ήλιο να μας χτυπάει κατ' ακούτελα. Η πίεση του χρόνου μέχρι τις 27 που θα είχαμε πρεμιέρα ήταν φοβερή. Παρ' όλα αυτά ο Χρήστος Μπαταντζής κατ' έφευγε κλέβοντας χρόνο ακόμη κι απ' τον ύπνο του, να στήσει το έργο με συνέπεια και ομολογουμένως αξιοθαύμαστη για τον ανήσυχο χαρακτήρα του υπομονή.

Η κούραση κι η αγωνία, ανταμείφθηκαν στο έπακρο από το θερμό χειροκρότημα, την έντο-

νη μέρα της πρεμιέρας.

Ελπίζουμε οι «Εκκλησιάζουσες» να ταξιδέψουν και σ' άλλες πόλεις, και του χρόνου το καλοκαίρι στο φεστιβάλ της Ιθάκης

Η αίσθηση ότι προσφέραμε μια ευχάριστη βραδιά σ' όλους αυτούς που μας τίμησαν με την παρουσία τους, μας δημιουργεί την έφεση για το ανέβασμα νέου έργου.

Β' Τί έγραψε ο τοπικός τύπος

ΑΠΟΛΑΥΣΤΙΚΕΣ ΟΙ «ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ»

Την Τετάρτη ανέβηκε στο θερινό θέατρο η κωμωδία του Αριστοφάνη «Εκκλησιάζουσες». Ήταν μια απολαυστική και θαυμάσια παράσταση που επαναλήφθηκε την Πέμπτη και χειροκροτήθηκε θερμά από τους θεατές της. Ο περιορισμένος σημερινός χώρος δεν επιτρέπει να επεκταθούμε σε λεπτομέρειες, που τις αφήνουμε αναγκαστικά για την άλλη εβδομάδα. Τώρα όμως πρέπει να πούμε ότι όσοι δεν την παρακολούθησαν πρέπει να την δούν στην πρώτη της επανάληψη, για να διασκεδάσουν με τα ευφυολογήματα και τα «καλαμπούρια» του Αριστοφάνη, αλλά και να διαπιστώσουν ότι οι κοινωνικές, πολιτικές κ.π.λ. καταστάσεις της αρχαιότητας επαναλαμβάνονται αναλλοίωτες και σήμερα. Γι' αυτό και τα κείμενα του Αριστοφάνη διατηρούν μια καταπληκτική φρεσκάδα και ιεπικαιρότητα. Μια σύσταση όμως απαραίτητη. Οι θεατές να μη παίρνουν μαζί τους τα ανήλικα παιδιά. Γιατί ο Αριστοφάνης έγραψε τις κωμωδίες του για τους μεγάλους. Δεν ήταν προφήτης να ξέρει ότι οι νεοέλληνες θα κουβαλούν και τα παιδιά τους, να ακούσαν και να ιδούν κάτι που δεν είναι για την ηλικία τους.

Ο κ. Χρήστος Μπαταντζής που είχε όλο το βέρος και την ευθύνη της παράστασης, πέτυχε πραγματικό άθλο και δίκαιωσε τις προσδοκίες του Συλλόγου Αποφοίτων που ανέλαβε να στηρίξει ένα τάλμημα που απαιτεί οικονομικές και άλλες θυσίες, δυσβάσταχτες για ένα Σύλλογο, χωρίς επιχορηγήσεις και άλλους πόρους.

Αυτό, προς το παρόν, για να τα ξαναπούμε λεπτομερέστερα σε άλλο ση-

μείωμα.

Η παράσταση θα επαναληφθεί στις 6 και 7 Σεπτεμβρίου.

Φωνή της Ναούσης
30/8/86

✱ ✱ ✱

ΟΙ -ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ-

Μια αξιόλογη παράσταση, που την χαρακτήριζε η πολύ καλή ερμηνεία των ερσοτεχνών ηθοποιών, η σύγχρονη και νυνική σάτιρα, τα έξυπνα φροστικά ευρύματα και το άφθονο γέλιο, μας παρουσίασε την Τετάρτη και Πέμπτη το θεατρικό τμήμα του Συλλόγου Αποφοίτων σε σκηνοθεσία Χρήστου Μπαπαντζή. Το έργο στηρίζονταν θεματικά στις «Εκκλησιάζουσες» του Αριστοφάνη αλλά προσαρμοσμένο στην σημερινή κοινωνική πραγματικότητα, τα προβλήματα της οποίας — όπως φαίνεται — δεν είναι διαφορετικά από εκείνα των μακρινών μας προγόνων.

Ολοκληρωμένη κριτική παρουσίαση της παράστασης θα γίνει από τον συνεργάτη μας Κώστα Κόλλα, στο επόμενο φύλλο.

Να σημειώσουμε μόνο τους συντελεστές της παράστασης που είναι:

Σκηνοθεσία - Σκηνογραφία: Χρήστος Μπαπαντζής.

Ηθοποιοί κατά αλφαβητική σειρά: Αριστόλου Σπυριδούλα, Βάντσης Δημήτρης, Δαρδαμάνου Στέλλα, Ανδρέας - Λάζαρος Θωμαΐδης, Μητσάνης Δημήτρης, Μπακαλιός Τάσος, Μπέκας Γιώργος, Μάκιου Ευθυμία, Παπακώστας Κώστας, Πετρό Δάνα, Σαγρή Μαρία, Σαμαρός Γιώργος, Σαμαρός Θόδωρος, Χαρούλη Χιονία, Χριστιδής Περικλής.

Χορός: Αριστόλου Σπυριδούλα, Δαΐου Γκίκο, Δαρδαμάνου Στέλλα, Ζόμπο Άννα, Ζωγροφοπούλου Κατερίνα και Ζωή, Μπαδύλα Κατερίνα, Πετρό Δάνα, Σαγρή Μαρία, Χαρούλη Χιονία, Χαιούρα Ζωή.

Μουσική: Βαρβέρης Λάζαρος (κιθάρες), Κρίνας Αναστάσης (μπουζούκι - φλογέρα - σαξόφωνο), Ανδρέας - Λάζαρος Θωμαΐδης (κρουστά).

Νέοι Καιροί
30/8/86

✱ ✱ ✱

ΟΙ -ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ-

Το τόλμημα του Συλλόγου Αποφοίτων

Η επιτυχία που σημειώνουν οι κωμωδίες του Αριστοφάνη και σήμερα ύστερα από 24 περίπου αιώνες, αποδεικνύουν ότι ουσιαστικά δεν άλλαξε τίποτα από τις κοινωνικές και πολιτικές καταστάσεις που επικρατούσαν

στην αρχαία Ελλάδα του 4ου αιώνα π.Χ. Και πόλεμοι υπήρχαν και φαύλοι πολιτικοί και θεωρίες περί κοινοκτημοσύνης και δικτατορίες και τυραννίες. Όλα αυτά τα σατύριζε ο Αριστοφάνης με το ανεπανάληπτο πνεύμα του και χωρίς να «χαρίζει» κάσπανα σε κανένα».

Γι' αυτό και ο σύγχρονος θεατής, ακόμα κι αν δεν έχει σαφή γνώση των γεγονότων της εποχής του Αριστοφάνη, μπορεί άνετα να καταλάβει, να γελάσει, αλλά και να προβληματιστεί με τις κωμωδίες του, πράγμα δύσκολο όταν πρόκειται για τραγωδίες που συνδέονται με την ιστορία και τη μυθολογία.

Στις «Εκκλησιάζουσες» ο Αριστοφάνης χρησιμοποιεί τον μύθο της γυναικκρατίας για να κεντρίσει το φιλότιμο των Αθηναίων που είχαν πάψει να ενδιαφέρονται για τα κοινά. Έβαλε τις γυναίκες να γίνουν βουλευτικές («Εκκλησιάζουσες») να νομοθετήσουν την κοινοκτημοσύνη των αγαθών και του εαυτού τους, σα να έλεγγε στους συμπατριώτες του Αθηναίους: «Τέτοιοι που είστε, τέτοια πρέπει

να πάθετε». Κατά βάση ο Αριστοφάνης, παρά τις σθενοστομίες του και το σόκιν, είναι ο συντηρητικός της εποχής του και κοροϊδεύει με άγριο σαρκασμό τις θεωρίες περί κοινοκτημοσύνης κ.τ.λ. που θεωρούσε ουτοπίες.

Το ανέβασμα αυτής της δρασερής κωμωδίας στη Ναούσα ήταν ένα τόλμημα του Συλλόγου Αποφοίτων και του Χρήστου Μπαπαντζή που ανέλαβε να το πραγματοποιήσει, παρά τις κακές του εμπειρίες από το παρελθόν που, όπως σχολογεί στο σημειώμά του στο πρόγραμμα της παράστασης είχε κάνει όρκο να μη ξανασχοληθεί με τη σκηνοθεσία. Το μεράκι όμως υπερίσχυσε και τον έκανε να πατήσει τον όρκο του. Κι έτσι είχαμε την ευκαιρία να χορούμε μια ωραία παράσταση. Σ' αυτό βοήθησαν απатеλεσματικά και όλοι οι συνεργάτες του, αλλά ωφέλησε και ο ανταγωνισμός - άμιλλα με το αντίστοιχο τμήμα του Π.Κ.Ν. Μακάρι οι ανταγωνισμοί να έχουν τέτοια αποτελέσματα και σε άλλους τομείς.

Τους κύριους ρόλους κράτησαν με άνεση η Ευθυμία Μάκιου που έδωσε μια θαυμάσια Πραξαγόρα, ο Ανδρέας

Θωμαΐδης Άκης, Μπέκας Γιώργος

κίβωτος Θωμαΐδης στο ρόλο του συλλόγου της, η Στέλλα Δαρδαμόνου ως κορμφορέα καθώς και οι υπόλοιποι σε παραδοσιακούς ρόλους. Τους αναφέραμε με τη σειρά: Σπυριδούλα Αριστοφάνη, Δημ. Βόντσης, Δημ. Μητσιάδης, Τάσος Μπακαλιός, Γιώργος Μπέκας, Κώστας Παπακώστας, Μαρία Σαμαρά, Γιώργος και Θεοδ. Σαμαράς, Χριστίνα Χαρούλη, Περικλής Χριστιδής. Το χορό συμπλήρωναν οι Γιώτα Δάτου, Άννα Ζαμπα, Κατερίνα και Ζωή Ζωγραφπούλου, Κατερίνα Μπαδόλα και Ζωή Χασιούρα.

Το έργο συνοδεύονταν από ηχογραφημένη μουσική που εκτελούσαν οι Λόζορας Βαρβέρης, Αναστ. Κτώνας και Ανδρέας Λαζ. Θωμαΐδης, οι οποίοι είχαν και οι «δράστες» του μουσικού

κάπως μεγαλύτερο θα φέρουν σε δύσκολη θέση τους γονείς τους που δεν θα μπορέσουν να παρακολουθήσουν με άνεση τις σθυροσταμίες του έργου και τις ανάλογες ακατάλληλες χειρονομίες, που δεν ήταν δυνατόν ν' αφαιρεθούν, γιατί, όπως σωστά σημειώνεται στο πρόγραμμα, «Αριστοφάνης χωρίς σθυροσταμίες δεν γίνεται. Θα έμοιαζε με σκορδαλιά χωρίς σκόρδο».

Φωνή της Ναούσης
6/9/86

.. ..

-ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΕΣ-

Κριτική από τον Κώστα Κόλλα
Αν όπως έχει γράψει ο Μπρεχτ «από πάντα δουλειά του Θεάτρου όπως

πως η κριτική είναι απαραίτητη για όλους όσους συμμετέχουν σ' αυτήν την διαδικασία.

Όχι βέβαια για να γίνει επίδειξη κάποιων γνώσεων όταν υπάρχουν, αλλά για να εισηγηθούν από κάποιον έξω από αυτή τη διαδικασία τα αρνητικά ή θετικά στοιχεία ώστε εφόσον είναι δυνατόν, να ελαχιστοποιηθούν τα πρώτα και να προβληθούν σωστότερα τα δεύτερα. Ο Χρήστος ο Μπατοντζής με την πείρα του προηγούμενου έργου του έστησε μια πάρα πολύ καλή παράσταση, ευρηματική σε πολλά σημεία και αξιοποίησε σωστά το έμφυτο υλικό που δέθετε. Όχι απόλυτα και αυτό γιατί ακριβώς η απουσία ενείσθη υποκριτικού ύφους έκανε σε κάποιες σκηνές να πέφτει ο ρυθμός και να χάνεται ο συντονισμός. Όμως στο σύνολό της η παράσταση πήγε πολύ καλά και υπήρχαν σκηνές απολαυστικές όπως εκείνες του Βλέπυρου και του Χρεμη (Θωμαΐδης - Μπέκας) η αποκάλυψη των γυναικών καθώς πετούν τα αντρικά ρούχα με στριπ-τηζ, η σκηνή με τις κοπέλες με τα πανέρινα, η σκηνή με τη γριά, τη νέα και το μεθυσμένο νέο (Πετρά - Χαρούλη - Χριστιδής).

Αντίθετα, η σκηνή που ίσως θα πρέπει να «ξαναδοεί» ο Χρήστος είναι εκείνη με τον Χρεμη που εταμάζει να παραδώσει την περιουσία του. Κατά τη γνώμη μου η σκηνή αυτή είναι μια από τις καλύτερες του κειμένου, με ένα φοβερά γρήγορο διάλογο όπου ο ένας ηθοποιός «αρπάζει» στην κυριολεξία την απόφαση από το στόμα του άλλου. Και είναι σημαντικό αυτή η σκηνή γιατί μέσα από τον διάλογο διαφαίνεται πόσο πολύ λίγο έχουν αλλάξει οι σημερινοί Έλληνες από τότε και πόσο σωστά σκιαγράφησε τον χαρακτήρα του Έλληνα ο Αριστοφάνης.

Όμως αυτός ο διάλογος χόθηκε χωρίς ρυθμό και νεύρο και με την παρουσία των δύο δούλων που μήκαν αφήνα με την παντομίμα τους. Γιατί τράβηξαν επάνω τους την προσοχή των θεατών ή μάλλον θέλοντας οι θεατές να παρακολουθήσουν και αυτούς και τους άλλους κάπου τα έχασαν όλα...

Όλα τα παιδιά ποίησαν με ξεχωριστό κέφι και ζωντάνια, φυσικά υπήρξαν κάποια που ξεχώρισαν. Από τα αγόρια πολύ καλός ο Θωμαΐδης το ίδιο και ο Μπέκας ενώ από τις κοπέλες άρεσε ιδιαίτερα η Πετρά που ήταν α-

(Συνέχεια στη σελίδα 146)

Πετρά Δάνα, Χριστιδής Περικλής

κρόματος που ακούσαμε και που σπριζόνταν σε λακά και δημοτικά μοτίβα, συμπληρωμένα με δικές τους «τσόντες».

Τα σκηνικά - πάλι σε σχέδια Μπατοντζή - εκτέλεσαν οι Δημ. Βόντσης, Α-Λ. Θωμαΐδης και Γιώργος και Θεόδωρος Σαμαράς. Βλέπουμε δηλαδή ότι στη θεατρική ομάδα του Συλλόγου Αποφοίτων υπάρχουν πρόσωπα που είναι συγχρόνως και ηθοποιοί, και μουσικοί αλλά και κατασκευαστές σκηνικών!

Το έργο θα επαναληφθεί, όπως αναφέραμε και σήμερα και αύριο. Όσοι δεν το είδαν ας μη το χάσουν. Μόνο να φροντίσουν να πάνε χωρίς τα μικρά παιδιά τους. Τα πιο μικρά ανησυχούν τους άλλους θεατές, ενώ το

και των άλλων τεχνών είναι η ψυχαγωγία των ανθρώπων» τότε ασφαλώς η παράσταση του Συλλόγου Αποφοίτων Ναούσης με τις «Εκκλησιάζουσες» του Αριστοφάνη, πέτυχε απόλυτα το σκοπό της. Ο κόσμος, που σχεδόν γέμισε στις δύο προηγούμενες παραστάσεις το θέατρο και γέλασε και διασκεδάσε και το χειροκρότημα στο τέλος της παράστασης ήρθε να επιβεβαιώσει όλους τους συντελεστές της που έφεραν σε πέρας με επιτυχία μια τόσο δύσκολη προσπάθεια. Επειδή όμως το αποτέλεσμα μιας θεατρικής παράστασης είναι το προϊόν λεπτών και περίπλοκων χειρισμών για την πρόσημη φαινομενικά ανομοιογενών στοιχείων, που όμως δίνουν ένα συγκεκριμένο αισθητικό αποτέλεσμα, πιστεύω

Αποτυχίες στη μάθηση, των μαθητών με μειωμένες νοητικές ικανότητες. Χαρακτηρισμός των διαφόρων κατηγοριών παιδιών με ειδικές δυσκολίες στη μάθηση.

Η παρακολούθηση των μαθητών στην τάξη και στο Ψυχολογικό Κέντρο, η συζήτηση με τους διδασκάλους και τους γονείς στη Διαγνωστική Ομάδα, μου επιτρέπουν να βγάλω μερικά αξιολογικά συμπεράσματα.

Τα Δημοτικά σχολεία έχουν αρκετά παιδιά με σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες, αλλά δεν έχουν ανάγκη από ειδική αγωγή. Παρουσιάζουν σχετικά χαμηλό βαθμό ευφυΐας, αλλά είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν κατά κάποιο τρόπο τις υποχρεώσεις του σχολείου. Σιγνή συνεχίζουν να παρακολουθούν αρτιμενένα φροντιστήρια εκμαθήσεως (Παράλληλες τάξεις κλπ.).

Ο βαθμός ευφυΐας των παιδιών αυτών με βάση το ύψος του I.Q. ταξινομείται ως κανονική νοημοσύνη χαμηλής βαθμίδας. (I.Q. από 70 - 90).

Α: εξηγήσω όμως τί σημαίνουν πρακτικά οι αριθμοί αυτοί.

Παράδειγμα: Όταν ένα παιδί είναι ηλικίας 6 χρόνων και δείχνει επίπεδο εξελέξεως χαρακτηριστικό παιδιού ηλικίας 5 χρόνων, τότε η ευφυΐα του είναι: $I.Q. = \frac{60 \times 100}{72} = 84$.

Η νοητική εξέλιξη του παιδιού αυτή τη στιγμή βρίσκεται σε κανονικό επίπεδο χαμηλής βαθμίδας.

Στην παιδαγωγική ορολογία αυτά τα παιδιά περιγράφονται ως θραυσιμαθή ή εκπαιδευτικά καθυστερημένα (SLOW LEARNERS

OR EDUCATIONALLY RETARDED). Τα παιδιά αυτά χρειάζονται ειδική μετεχειρήση. Π.χ. εξατομικευμένη εργασία κλπ. μέσα στα πλαίσια του Δημοτικού Σχολείου.

Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι τα παιδιά αυτά στην κοινωνική, συναι

Της Ευγενίας Λεπίδου Προέδρου Κινητής Διαγνωστικής ομάδας Νομού Ημαθίας

σθηματική, σωματική και κινητική ανάπτυξη μπορούν να είναι φυσιολογικά. Έχουν όμως χαμηλή νοημοσύνη, δηλαδή βρίσκονται σε κατώτερο όριο του κανονικού. Δεν θα αναφερθώ, στην εργασία αυτή, για τις αιτίες της χαμηλής νοημοσύνης, οι οποίες τακτικά είναι περιβαλλοντικές ή μικροοργανικές κ. τ.λ. Μόνο για παράδειγμα μπορώ να αναφέρω το πείραμα του HAEUSSERMANN που εξέτασε παιδιά με το τεστ αναπτυξιακού δυναμικού, το οποίο δείχνει ότι τα παιδιά χαμηλής κοινωνικής τάξης, είχαν αργή ανάπτυξη στο καθένα από τα έξι πεδία νοητικής ανάπτυ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ I.Q. ΥΨΥΛΟΤΕΡΟ ΤΟΥ 90

Παιδιά με ισομερή ανάπτυξη

ξης (στη διαφοροποίηση, στον προσανατολισμό στο χώρο, στη μνήμη, στην κατανόηση της γλώσσας, στην ικανότητα αφήρεσης και στη χωροποίηση των εννοιών.

Τα ψυχολογικά τεστ, παρά τους περιορισμούς που έχουν, μας πληροφορούν σ' αδρές τουλάχιστον γραμμικές, για το βαθμό και το είδος της ευφυΐας των παιδιών και μας προσφέρουν έτσι πολύτιμη βοήθεια για διαγνωστικούς και πρακτικούς σκοπούς.

Να υπογραμμισθεί ότι το I.Q. (Δείκτης Νοημοσύνης) είναι μόνο εισαγωγή στην ψυχολογική ανάλυση των περιπτώσεων και ποτέ τελικό αποτέλεσμα.

Τα τεστ εξετάζουν και μετρούν διάφορους παράγοντες, διάφορες ικανότητες και διάφορες μορφές ευφυΐας.

Σταχυολογούμε μερικές: Παιρητικότητα ή δύναμη απώληση νοημοσύνη, συγκέντρωσης προσοχής, αφαιρετική ικανότητα, ικανότητα εύρεσης σχέσεων γενικά, κριτική δύναμη, μηχανική ικανότητα, αναλυτική και συνθετική ικανότητα, γλωσσικός πλούτος αριθμητική ικανότητα κλπ.

Παιδιά με μη ισομερή ανάπτυξη

ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ Ι.Θ. ΧΑΜΗΛΟΤΕ ΡΟ ΤΟΥ 90 (ΒΡΑΔΥΜΑΘΗ)

Παιδιά με ισομερή
υπέρηχη στην ανάπτυξη.
(1 ομάδα παιδιών)

Παιδιά με μη ισομερή υπέρηχη
στην ανάπτυξη. Με μερικές
δυσαρμονίες στη λειτουργία
των γνωστικών και κινητικών λει-
τουργιών. (2, 3 ομάδα παιδιών)

Παιδιά με μη ισομερή υπέρηχη
στην ανάπτυξη. Με διαταρα-
μένη λογική σκέψη.
(4 ομάδα παιδιών)

Κατηγορίες βραδυμαθών παιδιών. Δηλαδή παιδιών με κανονική νοημοσύνη χαμηλής βαθμίδας.

1. Παιδιά με ισομερή, αρμονική αλλά βραδεία ανάπτυξη.

2. Παιδιά που υπερρούν στην εξέλιξη του λόγου και που υφίστανται σε διαταραχές της σκέψης.

Πολλά παιδιά της κατηγορίας αυτής έχουν μειωμένη ακουστική αντίληψη, έχουν όμως καλά αναπτυγμένη την οπτική αντίληψη, συγκεκριμένη σκέψη και καλή κινητική δεξιότητα, η οποία βοηθά στις διάφορες δραστηριότητές τους. Γι' αυτό στη διάρκεια των ψυχολογικών εξετάσεων, λύνουν τα πρακτικά τεστ με επιτυχία, δυσκολεύονται όμως στα λεκτικά τεστ που χρειάζονται αληθινή σκέψη.

3. Παιδιά που παρουσιάζουν προβλήματα αντίθετα από τα παιδιά της 2ης κατηγορίας.

Παρουσιάζουν γλωσσολογική εξέλιξη λόγου, εύκολα εκφράζουν τη σκέψη τους. Επειδή η οπτική αντίληψή τους είναι διαταραγμένη, στη διάρκεια της δράσης τους δεν σκέπτονται καλά. Ελαττωματικά λύνουν τα περισσότερα πρακτικά τεστ, σύμφωνα όμως με την ηλικία τους λύνουν καλά τα λεκτικά τεστ.

4. Παιδιά που δυσκολεύονται στην ανεξάρτητη σκέψη.

Δυσκολεύονται στην είρση σχέσεων, αιτιών και αποτελεσμάτων, γι' αυτό λεκτικά έκφραση, εξήγηση των δεδομένων, είναι κάτι που ξεπερνά τις δυνατότητές τους.

Τα παιδιά αυτά δεν μπορούν να

συγκρίνουν τα αντικείμενα και φαινόμενα, δεν βλέπουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των αντικείμενων και των προβληματικών καταστάσεων.

Δεν ξεχωρίζουν σημαντικά χαρακτηριστικά των εικόνων.

Τα διάφορα στοιχεία μιας προβληματικής κατάστασης, με δυσκολίες ενώνουν σε ένα οργανωμένο σύνολο, γιατί δεν αλληλεπιδρούν τις μεταξύ τους σχέσεις. Μ' άλλα λόγια λείπει η συνθετική ικανότητα. Μπορούν όμως ν' απαγγέλουν πολλές εκφράσεις τις οποίες δεν καταλαβαίνουν και δεν μπορούν κανονικά να τις μεταχειρισθούν στην συγκεκριμένη κατάσταση.

Είναι αιτιώδη ότι τα παιδιά με Ι.Θ. χαμηλότερο του 90, τι οποία παρουσιάζουν γενικά βραδεία ανάπτυξη, αντιμετωπίζουν πιο έντονες δυσκολίες, όσο εντονότερος είναι και ο βαθμός της νοητικής καθυστέρησης.

Οι δυσκολίες αυτές παρουσιάζονται πνήθως από τις πρώτες στιγμές που θα φοιτήσει το παιδί στο σχολείο.

Παιδιά με γενική υπέρηχη δεν αντιλαμβάνονται περίπλοκες οδηγίες του δασκάλου, δεν μπορούν να υποταχθούν στις επιβολές και απαιτήσεις του.

Η γραφοκινητική εξέλιξη των παιδιών αυτών δεν είναι καθόλου ακριβής και ο συντονισμός, κινητικός και οπτικός, είναι λίγος αναπτυγμένος.

Η ζωγραφική των παιδιών αυτών ταιριάζει με πρώιμο επίπεδο εξέλιξης. Και όλες οι γραπτές

ασκήσεις, όπως π.χ. η απίγραψ των γραμμάτων, προκαλούν πολλές δυσκολίες.

Το λεξιλόγιο των παιδιών αυτών είναι φτωχό. Η ομίληση τους προτιμούν απλοποιημένη.

Στην αρχή της μάθησης τα παιδιά με γενική και ισομερή ανάπτυξη (ομάδα α') και τα παιδιά των οποίων η σκέψη και κατανόηση είναι σε σχέση με άλλες γενικές λειτουργίες πιο διαταραγμένες (ομάδα δ'), συναντούν πολλές δυσκολίες στην λύση των προβλημάτων, που απαιτούν την απόσπασή από την συγκεκριμένη πραγματικότητα, στο αληθινό επίπεδο σκέψης (γραφικά σύμβολα, γράμματα, αριθμοί).

Τα παιδιά αυτά δεν μπορούν να συνδέσουν ορισμένα γραμμικά μνύματα με τα γραπτά σύμβολα, επειδή δεν μπορούν να καταλάβουν τη σημασία των συμβόλων.

Οι δυσκολίες στις μεγαλύτερες τάξεις υπογραμμίζονται πολύ έντονα στα παιδιά που υπάγονται στην ομάδα δ', ο' όλες τις καταστάσεις οι οποίες υποχρεώνουν την γενική και ανεπτυγμένη σκέψη. Γι' αυτό δυσκολεύονται στην ακριβή ή οποία υποχρεώνει την ξέσητη κατανόηση και λογική εξήγηση.

Για να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα διδασκαλίας πρέπει να έχουν ειδικές συνθήκες. Όταν έχουν υγεία καλή και σωστή βοήθεια από τους γονείς, μπορούν φοιτούν στην ίδια τάξη με τα ανωμάλιους τους. Αλλά όταν

(Συνέχεια στη σελίδα 13)

Τότι κι τώρα

Η αγκαστριά κι η χέννα (στη Νιάουστα)

Από το ιστορικό αρχείο Βερροίας και Νταούσης:

—(87) αελ. 71. Εμφανισθέντες ενώπιον Ιεροδικείου Βερροίας εδήλωσαν ότι θέλουν να συζευχθούν. Το δικαστήριον κατόπι της δηλώσεως ταύτης του ζεύγους ορίσαν ως ποινικήν ρήτραν εν περιπτώσει διαζεύξεως παρόν εξ ακτώ χιλιάδων άσπρων επέτρεψε και συνέδεσεν αυτούς από σήμερον δια γάμου, 1673 Μαΐου 31.

—(388) αελ. 375: Εφ' εξής κατά την έκδοσιν αδελιών γάμου οι ναιπαι δέον να εισπράτουν από μεν τας παρθένους τρία γρόσια, από δε τας χείρας δύο γρόσια επειδή τα δικαιώματα «νεκρών και παρόντων» εθεσπίσθησαν δια την ευσκριβύσιν των περιουσιών των θνησκόντων.

—Είς το χωρίον Γαβερνίτσας ραγ. άς ονόματι Χρυσομάλης, προσελθών ενώπιον του ιεροδικείου παρουσία και της συζύγου του Φιλίας θυγατρός Καπέτη ομολόγησεν οικειοθελώς τα εξής: Επειδή εκ του γάμου μετά της ειρημένης Φιλίας δεν απέκτησα τέκνα, διεζεύχθην αυτήν, εφ' εξής αυτή δύναται να έλθει εις γάμου κοινωνίαν μεθ' ομοδότηστε. Μεθ' ό και η μηθεσίσα Φιλία παρουσία του ειρημέγου συζύγου της Χρυσομάλλη εδήλωσεν ότι επειδή έλαβε παρά του συζύγου της την προίκα αυτής ανελλιπώς ως και τα λοιπά δικαιώματά της... Τέλος έτους 1627.

Τότι για να χωρίσει τ' αντρόγουνου πλέρουνεν ουχτώ χιλιάδες άσπρα, για να παντριστούν οι παρθένεις πλέρουναν τρία γρόσια κι οι χείρες νηγιο γρόσια κι' όμα καμνά δεν έφκονεν πιηγιά έπινεν την προίκα της ουπίσου κι χωρνούσεν κι πήγηνεν στη μάνα της.

Τώρα παν αιπά σμό καλά είναι να το έερε η νουλοία που χωρνώει μη του τίπουτας.

Τρανν γκαιλέν είχαν τότι οι νιόπαντρεις να φκιάσουν πιδί. Όποια δε γινούσεν πήγηνεν στην όξου την Παπανητή κι πιννούσεν αρκουδώντας απ' τ' αρκατηργκό κι η τχιά η Νούλα του

Ράϊου την έδουθεν να καταχειί του φυτίλι απ' την καντήλα.

Κι όσεις πάλι ήταν αγκαστρουμένες για να μην απουρίξουν δένουνταν στη μέση μι μν.ά Ζώνη απ' του χαπζαλούκι που την ήλιγαν «κρατητήραν».

Άλλη συνπαγή για κράτημα χωρίς απαυβουλή είναι: Παιρνεις του κρουκράδι απ' τ' αυλό της Πασκαλιάς που φυλάγηται στου εκόνιασμα κι του φκιά-

Του Νίκου Σπάρτη

νεις φυλαχτό για την αγκαστρουμένη. Αυτό είναι γκαλατηρό σα ρουμπίνι. Κι μι τ' αυτό δεν απουρίχουν οι αγκαστρουμένες.

Τότι σαν που απόμνακειν καμνιά αγκαστρουμένη στήνουνταν ου αργαλειός στου σπότη για να υφανθεί του λίτου μι όσπου ρούντου μαλί, για τα σκουτχιά ή κι τα μπομπακουτά μη μπομπακόνημα. Όντας μπήτζειν του σπιμόνι κι του υφάδι πουλιμούσαν τη βέργα στου δρόμου κι καρπιρούσαν ποιός δα πρόσει πρώτο. Αν πιννούσεν πιδί δα γινούνταν πιδί, αν πιννούσεν κουρίτσι δα γινούνταν κουρίτσι. Έφκιναν κι τα πανόπανα, τις σκούφεις κι τις σαλιάρεις.

Η αγκαστρουμένη δεν ήταν καλό να απηδήσει του Ευλου απ' την πάνα του φούρνου όντας καιγουνταν ου φούρνους για ψουμι.

Φάει για νηγιά ήλιγαν στην αγκαστρουμένη Νουδι διατα νουδι καντίπουτας.

Οι αγκαστρουμένες για να γινήρουν καλό Ζώνουνταν μια Ζώνη σα μιζούρο μη γράμματα του Χριστού.

Κι' ένα άλλου μίστοι είναι καλό για εύκαυλη γέννα: Σι έξι σιάλια νιρό βάνεις πέντι έξι κλωνάργια βασιλικόν, νηγιά σακαυλάκια μαστίχα, τα βράζεις καλά ίσιαμ ν' απουμένουν νηγιά σιάλια κι' απ' τους ουχτώ μήνεις κι' ύ-

σπαρνας πίνεις απού ένα χουλιόρι του καφέ κάθι ταχύ νηστικιά κι γίνος χωρίς πουνίντημα.

Τώρα όλα αυτό τα πηγιάουν οι σήμερες γυναικεις. Τότι η αγκαστρουμένη φουρούσεν σπαυρόν μ' ένα μικρό σκόρδου για να μην την αβοσκαιούν.

Όνταν ήταν μιτηρή κι τρανή η κοιλιά δα γινούσεν πιδί' όντας η κοιλιά ήταν πλατχιά δα γινούσεν κουρίτσι.

Οι αγκαστρουμένες άπιναν μιμπιλίκι για να μη γινηθεί του πιδί μι κπαρνόδα. Του μιμπιλίκι ήταν σα φακί που τόμηναν στου πηγάνι κι του στούμπιζαν. Ύαταρνας άλεκφον κι το νιουγενήττα βρέφα λειουμένου μιμπιλίκι μι λάδι κι αρσάκι για να μη βγάλουν κπαρνόδα.

Την προμιάγητη την έβφαν να γινήσει οι παλιά Ζιλιά κι παλιά τσαρτοιάφκια άπλητα τις πλειότηρεις βουλές για να μη λιρουθούν, απού σκουνομία κι μικικές πάθηνον ιπιλόχιου πιαητόν.

Όντας γινούσαν οι αγκαστρουμένες τις έβφαν να δαγκώσουν την κόσσα τους ή να φυσούν οι μινιά σάμνα για ν' αντέχουν τα πουνίντημα.

Τώρα οι αγκαστρουμένες γινούν οι νουσαουκουμία κι κλινικές μι γιατρούς κι μουσκάμεις.

Τότι στην ουέόπουρτα απ' του σπότη της λιχώνας έδινον κόκκινη κόνουρα στου χιρούλι της πόρτας. Όποιους έρχουνταν έπρινεν να δει την κόνουρα την κοκκινη για να μη ματχιάσουν τη λιχώνα.

Όσοινοι πήγηναν να ιυκηθούν λιχώνα την τασκούσαν του χέρι κι την ήλιγαν μούγγι' καλό σαράντα κι' έφυβγαν. Με καληνύχτα, νε καλημέρα με αντίου.

Τα βρέφα που γινιούνταν τόχα τάρηνεν η μπόμπου απ' τ' αμπέλι, τόχα γινιούνταν απού κάτου απ' του καύσουφρου. Έτσι ήλιγαν το μικρό πηγιά οι νάνεις κι' οι μόνεις όντας τις ρουτούσαν.

Όντας ήταν σαράντιστου του βρέφου δεν ήταν καλό τα σκουτχιά του νόνει απλουμένα ύσπαρνας απ' τα βασιμαηλιού. Η λιχώνα δεν ήταν καλό να βγει στου παραθύρι.

Όντας γινιούνταν του πιδί έσπειλναν ουχαρίκια σι' όλου του σόι μι ένα πιδί που όλμοι του δούριζαν λιφτά.

Όσα αδέρφκια γινιούνταν στου ίμπιγίου φηγάρι τουν ίντιγίου μήνα ήταν μουρμουνιατζα. Όντας παντρέβουνταν ου ένας αδορφός ή αδορφή δεν ήταν καλό να την πεί νύφη. Ου αδορφός ή αδορφή κατινώνουνταν μι

...στον που λουρι ή τη ζώνια (λουκέ-
... Μπά τα στέφανα κι' όντας ξαν-
... ούσαν τον η νύφη τότε Εικαίνουσαν
... τον αδερφό ή την αδερφή κι τότε
... αταζούσαν.

Στις τρεις μιτά τη γέννα φίλησαν
... κινείς κι φίλους. Αυτινοί για δώ-
... οι πλειότιροι ίφηνον μοσή πύ-
... ύψασμο. Στις τρεις τόχα μοίρου-
... οι μοίρεις του πιδί. Τότι του κου-
... ούσαν στη λικάνι η μομή κι' ό-
... λανοί έρχιναν λικτά στη λικάνι, ου
... μομάς, η μονα, οι συγκινείς. Οι
... πλούσιοι έρχιναν λίρεις. Τα λι-
... τρά αυτό τα μάζουσαν η μομή.

Στις τρεις έστειλαν κροσί κι δώ-
... ορα σπουε χαλβάν σιμιγδαλίσιον που
... τουν εκφείσαν κομώπχια στου χου-
... λάρη μι κανέλλα κι Ζάχαρη (στουμπι-
... σμένη) ποσπαλιμένουν. Έστειλαν κι
... πιτουλίτσια μι αυρόπι.

Στη πιατάντσα γυρνούσαν τρία κου-
... μάτχια ουπίασα. Έτοι ήταν καλά για
... να μην πιδικλώνητη ου όκλουθους οι
... άλλου πιδί που δα γινούσαν η λι-
... χώνια.

Νηγιό λιχώνεις δεν έπριπειν να κοι-
... ταχτούν αναπιταξύ τους. Αν ήταν γει-
... τόνισεις άλλαζαν τα δαχτυλίντσια
... τους. Όντας η μνηα πήγηνει να σα-
... ραντίσει κι' είφηνον του δρόμου που
... δα πήγηναν στην ικκλησιά η άλλη έ-
... πριπειν να μη βγει στου παραθύρι η
... στου μπαλκόνι για να μην κοιπαχτούν
... οι λιχώνεις. Την ειδοποιούσαν κι τη
... φύλαγον να μη βγει.

Στις τρεις τις μέρεις η λιχώνια έ-
... βανειν τη σίπα απ' τ' αλεύρι στου κι-
... φάλι κι την τσάκουσαν η πιθηρά ση
... του χέρι κι τη αυργιανούσαν οι όλους
... τους νουντόδεξ, του μιταξουργείου
... την αυλή, του μπασέ, τις αχυρώνεις,
... τ' αχούρι κι παντού στου απήτι για
... νόχι του δικαιομα να παγαίνει στα
... μέργια αυτά ίσιαμι να σαραντίσει.

Τώρα αυτό όλα είναι για γέλια νού-
... δι σαράντα βαστούν οι λιχώνεις, νού-
... δι καντίπουτος, μισουσαράντισμα κι να
... δούμι.

Τότι η κούνια η χειμουντάτικη για
... του βρέφου ήταν Ευλένιο μι γυριστά
... πουδαρικά για να κουνιέπει, να κοι-
... μάπει του πιδί κι' η καλουκρινή ήταν
... σημάκοινα μη φόρτωμα διπλό διμέ-
... νου οι νηγιό γιρά νηρέκια κι Ζιλό δι-
... πλοσιμένου μι νηγιό βέργεις για ν'
... ανοίγει. Έτσι ανιμίζουσαν του πιδί κι
... αποκιμνούνταν μη τραγούντγια όπουε
... τα στοιχάκιο πορακάτου:

— Έλα ύπνι πάρει του κι σύρτου στους
... μπρεξέδεξ
... κι γιόμουσε τους κόρφους του λου-

λουδία μινιέδεξ.

— Ύπνι που παίρνεις τα πινηγιά έλο
... πάρει κι τούτου
... μικρό μικρό σου τόδουκα, μιγάλου φέ-
... ρε μου το.

Μιγάλου σαν ψηλό βουνό ψηλό σαν
... κυφορι
... που οι κλώνοι του ν' απλώνονται σ'
... ανατολή και δύση.

— Ου ύπνους τρέφει του πιδί κι η
... γειό του μιγαλώνει
... κι η Παναγιό η Δέσποινα του καλου-
... Ξημριώνει.

— Έλα ύπνι ύπνουσέ του Παναγιό α-
... πουκοιμησέ του
... να κομάτει σαν τ' αρνάκι να ξυπνάει
... σαν πουλάκι.

— Έλα ύπνι πάρει του τρεις πόλεις
... οι χαρίζου

Τη Βινιτχιά μη του φλουρί, τη Χιό μη
... τα νηγιαμόντγια
... κι την Κουσταντινούπουλι μη τα μαρ-
... γαριτάργια.

— Τα ρόδα είναι της μάνας του παν-
... σέδεξ του μπαμπά του
... κι τ' άσπρα τα τριαντάφυλλα να είναι
... της νουνός του.

— Κοιμήσου ιού πιδάκι μου κι γω οι
... νανουρίζου

κι γώ την κούνια σου κουνώ κι οι γλυ-
... κουκοιμίζου.

‘Αα, άα, αά, Νάνι, νάνι, νάνι κι’
... όπου του πουνει να γιάνει.

Όντας υεπνούσαν του πιδί κι του
... χόριβαν στην αγκαλιά κι στα χέργια.
... τότι που αχρνούσαν να κουνάει κι
... να χαμουγιάσει, τόληγον:

Ρούμπα, ρούμπα, ρουμπανιές, έφτασαν
... κι οι προυεινιές

απού σαράντα νηγιό μιριές.

Έχει ου βασιλιός κουρι έχουμι κι μεξ
... πιδί

δα τ' αραβουνιάσουμι, δα συμπιθηριά-
... σουμι.

Ωπαλάκια ωπαλάκια μ' έσπασεις τα
... κουκολάκια.

Του πιδί μας του καλό θέλει αυγό θέ-
... λει κουκό.

Θέλει σκλάβεις δικουσιτώ να του αυρ-
... γιανούν αυτό.

Μαρι πούντ' αυτό; Τζάααα;

Κι όντας κόνας τρανούτακους που
... πιρπατούσε ν' εσαμζουραίνουσαν κι γύ-
... ρφειν αγκαλιές ίληγον:

Μικρό νινί δεν είχαμι τουν πούρτσιου
... χορηβάμι!

Τώρα τα νανουρίσματα γένουντι μι
... του ραδούφου, του κασπάφου κι
... την τηλιόρση, κι τα βρέφα τ' αφ-
... νουν να κλων για ν' ανοίγουν τα πνι
... μόκια τους λεν οι γιατροί. Τότι δεν
... άφηναν τ' αρσινικά τα βρέφα να κλων

για να μην τους κατέβει η κοίλη. Τα
... κουρίτσκι ασ έκλωναν, δεν πάθηναν
... κοίλη.

Τα βρέφα τα φάσκουσαν κι τά φκιο
... ναν σα σαρμόδεξ μούγκι του κηφάλι
... απόμνησκων απόξου του χερώνια μι μα-
... λιτκια σκουτχιά κι του καλουκαίρι μι
... μπαμπακρινά τάβαναν κι σκούφκια ι-
... σιαμι τ' αφκιά θηλικουμένη, απού κά
... τη μάρμπα. Νούδι καρνφλάου, νούδι
... σκόνη γάλα, νούδι γκέρμπερ κι πιδικές
... τρουφές ύπαρχαν τότι. Μούγκι καλο-
... μπουκκιακιου αλεύρι ιμμένου στου
... φούρνου μι Ζάχαρη τάδουσαν Τάφκια-
... νον κρέμα όντας δεν έφτανειν του
... γάλα της μόνας τους.

Για να μην κλων τύληγον μισό η
... ένο λουκούμι στου τουλιπάνι, τόδωναν
... στου λιμό απ' του βρέφου κι αυτά
... τάγλεφειν, του βίζωνει κι του ρου-
... φούσαν έναν κερμέν κι μούλουμειν.

Έδουσαν κι μάκουν στα ταινάρικα
... τα βρέφα για να κοιμούντι για να φκιο
... νουν καμιά δουλειά στου απήτι οι μώ-
... νεις που δεν είχαν καμιά νόνα να
... τις του κοιπάξει.

Τάβαναν κι χαίμαλι, στουρόν μι μά
... τι που τάραφταν σ' ένα πονί κι τις
... του κριμνούσαν μι παραμάνα πανου-
... θεϊό τους για να μην αβασκόνουτι.

Του σταύρουμα γένουνταν μι ακούμ-
... πιαμα, διεί χέρι μι αριστιρό πουδάρι
... κι Ζιρβά χέρι μι διεί πουδάρι. Του Ει-
... βάσκαμα γένουνταν μι νηγιό τρεις στα-
... ειές λάδι σ' ένα πιάτου μι ουλίγου
... νηρό που σταυρώνουσαν τρεις βουλέξ.
... Όνταν του λάδι απλουειν του πιδί
... δεν ήταν αβασκαμένου, όντας στέκου-
... ναν σπαειές τόχων αβασκάνει. Έρι-
... χιναν ύπαρνας απού σταύρουμα οι
... μινά κούπα μι νηρό ένα κάρβουνου απ'
... τη φουτχιά, μινά Ζιόρι, όντας αυτά
... άβγαζειν φουκαλίθρειξ πουλέξ του πι-
... δί ήταν αβασκαμένου. Μι του νηρό απ'
... του πιάτου μι του λάδι, κι' απ' την
... κούπα μι του κάρβουνου σταύρουσαν
... του βρέφου τρεις βουλέξ κι του Ει-
... μώπχιαζαν.

Όσεξ είχαν σταυρόν μ' ένα κουρ-
... δόνι έρχιναν ύπαρνας απού σταύρου-
... μα του σταυρό οι μινά κούπα νηρό κι
... μι τ' αυτόν του βριμένου σταυρό
... σταύρουσαν ασαι πρόσουπου τρεις
... βουλέξ για Ειμάτχιασμα. Μιρικές βου-
... λέξ φώνουσαν κι παπάν να νηγιαβάσει
... μνηα πικη για Ειβάσκαμα γιατί τη βο-
... σκανια την παραδέχτη κι η θρησκειά
... μας.

Σι κρύγιαμα έβαναν πιργιές γλυ-
... κίες, πίπυρα Ζκατόμενο στου ηγγάνι οι
... μινά σκαύλα κι' απ' τις πρέτειξ τις
... μέρειξ μπό τη γέννα έδουσαν του

βρέφου Ζουμί αφού βρασμένα χαμου λούλουδο ή κι αγιόσμο για κόψιμο. Τώρα πάει κι του φασκιομα κι τα λιλίσκια αυτά.

Κι ου σουφός ου λαός μας είπειν για τα πιπτιγά που αμνάζουν τους γονείς τους: «Του μήλου δα πέσει απού κάτω απ' τη μηλιά» ή «κατά μάνα κατά κύρη έκαμον κι γιο Ζαφείρη». Κι' όντας χρεόζητι να φκιάσει παρόπουμα κανόνας για να μηπίσει μνιο δουλειά τόπι λεν «αν δεν κλάψει του πιδι η μάνα δεν του δίνει να φάει».

Κι' όντας τα πιπτιγά πινεύουντι ότι τάχο αμπουρούν να μηπίσουν μνιο δουλειά μουνσχά τους, τόπι λεν: «δα ηδηόρου μαμπά, δα οι δω πιδι μου». Όλες οι μάνας αγαπούν τα πιπτιγά τους: «Κι' η γιούφτα του πιδι της βασιλόπουλου του γλέπει».

Κάνον κινόν, κόναν Ζαμάντιν (στη Νιάσουσα γίνηκειν αυτό) η τχιά Κοπίγκου πήγεν βίζπα μι τη νύφη της την προυτάρα στη συμπιθηρά της τη Λένκου. Η νύφη της σγκαστρουμένη μι μνιά κοιλιά ίσιαμι πέρα σαν να έφωγεν νηγιά τσουκάλια φασούλια. Πήγαν μι τις δουλειές τους.

— Μοσλόχτια στα μοσλόχτια καρνιά φρας ρουτάει η Λένκου την Κοπίγκου.

— Τι έχπει συμπιθηρά σήμρας του γόμα:

— Ιά συμπιθηρά δα φκιάσουμι για πρόφταση ουλιγουν γκοηγκανόν' εισεις τί φαγι έχιτει:

— Α, γιγώ πουρεύου οικονομικά του σπίτι. Ιχτές αγόρσρα μιά ουκά κοημόν. Έφκισσα μπουμπάργια για τα χτες του γόμα, σούπα μι κουκούλια για του βρόδου κι σήμρας που μι σπόμενιει ουλιγους κοημός έφκισσα κι φτέδεις μη όρμη για του γόμα κι του βρόδου κι μι κανο ταρατόρι δα πουρέφουμι. Έξι νουμάτι τσιφός πώς να χουρτάσεις τόσο στόματα' θέλει οικονομία.

Όντας σήμραειν ου Θεός την η μέρα γύρισαν στου οπίτι' τη νύφη αμά τη σέβηκειν στου μνιολό της η όρμη της μάνας της. Όντας έστραυσαν σου φράν για δειπνου λέει στην πιθηρά της:

— Λέλε μαρή μητέρα πως μι τρώγητει ουλιγη όρμη.

— Αμόν σγληγουράτει μαρή. Γιατί δεν συμιλός αρχίτηρα, θέλεις να πάθουμι κόναν ταξιδάτι κι ν' σπουρίεις;

Βάνει του λιμπιότη της, κι πηλάσει μι τις παντόφλες κι' ονάλλογη στη συμπιθηρά της.

— Αμόν συμπιθηρά οι σένο κι στουν

Θεό σου αυτό κι' αυτό. Δα μη δώσεις ουλιγη όρμη.

— Αμόν μαρή ιά τώρα μπιπισόμι του φαγι, πού να τη βρώ; Ιά να δω σ' αμπαρούδι άφηκα του τηγάνι, δεν τ' άγλειψαν οι γάτες.

Παίνει ένα χουλιάρι κι μαζώνει την όρμη οι ένα σιάλι, βάνει κι' ένα κουμποσιούλη δαγκομένου κιφτιδόκι, της τη δίνει. Αυτή παίρνει του σιάλι, του βάνει απού κάτω απ' την πουδιά της κι πηλαλάει στη νύφη της.

Τι να έφκισαν η δόλια, όριξη είναι αυτή απού σγκαστρουμένη. Αμά η νύφη της πού να γινίσει: Σαν είδαν

που μαζώχτηκαν οι ννιά μήνεις κόναν πάρα πόνου, φουνάζουν τη μαρή. Τη γλέπει απού δώ, απού κει. Τη ρουτάει αν σπήκασειν τίπουτα κλάμα απ' του βρέφου στην κοιλιά της. Μνιά δέν, σπουλουγίτεει αυτή. Ακουμιά τ' αφτί της στην κοιλιά της τίπουτα δεν ακούγητει. Αχιρνάει να πατάει την κοιλιά της σγκαστρουμένης (κατά βεν αυτή τί γένουμπαν) κι βγαίνει ο έρας. Ξαναπατάει μιά γιρά, βγαίνει κι άλλους αέρας. Μι τα πουλά ούτι πού ούτι κόν τίπουτας, μούγγι αέρας βγίκειν κι η κοιλιά ίσιασεν γιατί ήταν προυδαγκασπριά.

Προβληματικά παιδιά

(Συνέχεια από τη σελίδα 131)

χουν περιορισμένες δυνατότητες και αντιμετωπίζουν άλλα εξωτερικά εμπόδια, οι δυσκολίες στη μάθηση γίνονται γι' αυτούς ακόμα πιο μεγάλες.

Τα αποτελέσματα στη μάθηση των παιδιών χαμηλού κοινωνικού επιπέδου, εξυπνώνται από πολλούς άλλους παράγοντες και όχι μόνο από τις δυσλειτουργίες των νοητικών λειτουργιών.

Μπορούν να προέρχονται από παιδαγωγική αμέλεια, ή από την μη καλή υγιεινή διατροφή των παιδιών (ασθένειες που επιδρούν και επιφέρουν βλάβες στο κεντρικό σύστημα).

Τιποτικά το χαμηλό κοινωνικό επίπεδο νοημοσύνης, είναι αποτέλεσμα των αργητικών βιολογικών και κοινωνικών επιδράσεων.

Παιδιά από διαταραγμένο περιβάλλον, παραμελημένα, τα οποία έχουν καλό νευρικό σύστημα, μπορούν σε θεικές συνθήκες να βελτιώσουν τις αναπτυξιακές ελλείψεις και όταν είναι καλή οργανωμένο το πρόγραμμα διδασκαλίας, μπορούν να γίνονται καλοί μαθητές.

Παιδιά τα οποία στην ψυχολογική εξέταση, παρουσιάζουν χαμηλή νοημοσύνη και έχουν καλές συνθή-

κες διαπαιδαγώγησης, έχουν χειρότερες διανοητικές απόδοσεις.

Το Κ.Υ. σίκαημα σ' αυτά τα παιδιά, πολλές φορές, είναι διανοητικά διαταραγμένο.

Στην προακτική όμως, παιδιά με παιδαγωγική αμέλεια, έχουν πολλές σοβαρές σχολικές αποτυχίες, που' δι δεν έχουν διαταραγμένο νευρικό σύστημα, από παιδιά με χαμηλή νοημοσύνη και διαταραγμένο νευρικό σύστημα, τα οποία όμως έχουν καλή φροντίδα στο σπίτι.

Πολλά απ' αυτά δεν τελειώνουν το Δημοτικό Σχολείο, επειδή δεν έχουν τη βοήθεια των γονέων και δεν ασκούνται στη συστηματική εργασία. Εύκολα παραιτούνται από τις δύσκολες σχολικές καταστάσεις. Δεν θέλουν να φοιτήσουν στο σχολείο.

Για ν' αποφευχθούν τέτοιες καταστάσεις πρέπει οι δάσκαλοι να έχουν υπόψη τους τα πραγματικά προβλήματα των παιδιών τα οποία συνδέονται με τις αποτυχίες των, και να προγραμματίζουν τη διδασκαλία τους σύμφωνα με τις δυνατότητες των μαθητών αυτών.

Στο επόμενο τεύχος της «Νιάννας» θα συνεχίσουμε με τις ψυχολογικές οδηγίες στο πού πάνω θέμι προς τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Η μηλιά στη ζωή του λαού μας

Ένα από τα δέντρα του τόπου μας που δεν λείπει από κάθε αυλή κι από κάθε περιβόλι αγροτικού σπιτιού, και που κατέχει σπουδαία θέση στη λαογραφία μας, είναι η Μηλιά.

**Μηλιά μου παρακόκκινη
τί στέκεις μαραμμένη;**

τραγουδούν στα χωριά μας, όταν σταλίζουν τη νύφη, και πριν φύγει για τα στεφανώματά της, ρωτούν:

**Μηλιά μου παρακόκκινη
τί δεν κινάς, δεν ξεκινάς;**

Μηλιά αποκαλεί τη νύφη ο λαϊκός τραγουδιστής, κι όταν ο νιός κινάει για να την πάρει, τότε η νύφη είναι το μήλο το κόκκινο, το άσπρο και ρόδινο:

**Κίνησ' ο νιός, κίνησ' ασπίτης
κίνησε τ' αρχοντόπουλο
να πάει στην πόλη και ναρθεί
να φέρει μήλο κόκκινο
άσπρο και ρόδινο!**

Κι' όταν τη βλέπει και περπατάει καμαρωτή και ροδοκόκκινη, της πλέκει το στίχο:

Περπάτα, μήλο μ', κόκκινο και μοσχομουριαμένο!

Τοσο το δέντρο, η Μηλιά, όσο και ο καρπός της, το μήλο, είναι από τα πιο ωραία σύμβολα στη ζωή των ανθρώπων του λαού μας. Σύμβολο άμορφου του έρωτα, το μήλο, διατήρησε τη σημασία του από την αρχαιότητα και πήρε θέση στα γαμήλια μας έθιμα.

Με μήλα σταλίζουν το μπαίρακι ή φλάμπουρα του γάμου. Μήλο κερνάει η νύφη στο μικρό παιδί, όταν την καταβάζουν από τ' όλογο, για να μπει μέσα στην εκκλησία για το στεφανώματά της, ένα μήλο με μπηγμένον νομίσματα επάνω του.

Μήλα έστελναν, αντί για προσκλητήρια στους γάμους, αλλά και το χτύπημα της νύφης από τον γαμπρό με το κλωνί γεμάτο από μήλα, είναι εκδήλωση αγάπης. «Ινιό δέντρο κι μια μηλιά», εύχονται στους νεόνυμφους, δηλαδή ν' αποκτήσουν εννιά αγόρια και μια κόρη.

«Μηλιά» η νιόνυφη κόρη, στα χείλη του άντρα της γίνεται «γλυκομηλιά»:

Γλυκομηλιά μου κόκκινη, τα μήλα φορτωμένη
απόκλεινε τη νιότη σου, να μείνω στην ισκιά σου
να δροιστώ στον ίσκιο σου, κι εις τον κατάψυχό σου...

Ποιάς κρίνος ωραιότατος σούδωσε την ασπράδα
και ποιά μηλιά, ροδομηλιά, τη ροδοκοκκινόδα;

Και μόνο η μάνα του, και πεθερά της, έχει αντίθετη γνώμη:

Γιγιέ μου, γιγιέ μου Ζαχαρένιε, θυγατέρα μου γλυκειά
νύφη μου Ευνομηλιά και γαμπρέ Έενογωνιά.

Κι άχι μόνο η νύφη είναι Ευνομηλιά, για την πεθερά

της, αλλά και Ευνοροδιά, όπως λέει το τραγούδι:
Δυχατέρα μου μηλιά, νύφη μου Ευνουρουδιά
δυχατέρο μάλαμα, νύφη Ξένου μαλάουμα.

«Ευνομηλιά», λοιπόν, «Ευνουρουδιά» και Ξένου μαλάουμα η νύφη για την πεθερά. Καλά λένε: «Ου γαμπρός γιάς κι η νύφη θυγατέρα δε γένιτι»!

Το μήλο συνδέθηκε με την εκδήλωση της αγάπης και της προτίμησης από τα παλιά χρόνια. Χρυσό μήλο πρόσφερε στη Θεοδώρα ο Θεόφιλος, ο Βυζαντινός Αυτοκράτορας, που ανήμεσα στις άλλες παρθένας τη διάλεξε για γυναίκα του. Και είναι γνωστές σ' όλους μας οι αρχαίες παραδόσεις για το μήλο της έριδας και τα χρυσά

της

Ιφιγένειας Διδασκάλου

μήλα των εσπερίδων.

Το μήλο αναφέρεται και στη Βίβλο. Ήτον καρπός της γνώσεως, του καλού και του κακού που έφαγαν η Έυα και πρόσφερε και στον Αδάμ.

Μήλο λαχτοράει να δογκώσει το ερωτευμένο παλλη-
καρι, δηλαδή την άμορφη κόρη, για να μπει στον «παρά-
δεισο»!

Τα χείλη σου είναι τζιτζιφο, το πρόσωπό σου μήλο
το στήθος σου παράδεισος, και το κορμί σου κρίνος.
Να φύλαγα το τζιτζιφο, να δάγκωνα το μήλο
νάμπαινα στον παράδεισο, ν' αγκάλιαζα το κρίνο!

Κάθε μέλος του γυναικείου κορμιού εμπνέει στίχους στον λαϊκό τραγουδιστή κι αυθόρμητα δείχνει την προτί-
μησή του:

Ένα κομμάτι σύννεφο κι ένα κομμάτι αντάρα
Αυτό δεν είναι σύννεφο, μηδέ κομμάτι αντάρα.
Μόν' είν' η Μάρω του παπά, πόρχεται 'πο τ' αμπέλι
φέρνει τα μήλα στην ποδιά, το κίτρα στο μαντίλι
Δυό μήλα της εγύρεψα κι αυτή μου δίνει πέντε.
— Δεν θέλω εγώ τα μήλα σου, τα τσαλοπατημένα
θέλω τα δυό του κόρφου σου, τα μοσχομουριαμένα.

Σ' άλλη παραλλαγή του τραγουδιού, η παπαδοκόρη προσφέρει στο νιό τα μήλα και τα ρόδια που βαστάει:
Πάρε τα μήλα που βαστώ, τα ρόδια που βαστάω
αλλό εκείνος τ' αρνιέται:

Δεν θέλω εγώ τα μήλα σου τα τσαλοπατημένα
μόν' θέλω εγώ του κόρφου σου, τα μοσχομουριαμένα.

Προτιμάει αυτά και συμπληρώνει:

Δεν έτυχε να ιδείς πώς τρώει το φιδί φύλλο;
Έτσι δαγκάνει ο νιός τη νιά, σαν άρρωστος το μήλο!

Μήλα προσφέρουν στους άρρωστους για να γειάνουν
και μια παροιμία μας το βεβαιώνει:

Ένα μήλο μετά το φαγητό, δώχνει πέρα το γιατρό!

Ένα μήλο κάθε μέρα, κάνει τον γιατρό πέρα!

Αυτό αντιλογιέται και η ίδια η Μηλιά:

Μηλιά τ' αντιλογήθηκε, μηλιά τ' αντιλογιέται.
Να φαν από τα μήλα μου, να τρων απ' τον καρπό μου.
Κι αν είναι κάνας άρρωστος και κάνας θερμασμένος
να φάει από τα μήλα μου, να φάει απ' τον καρπό μου
να τον περάσ' η θερμασιά, να τον περάσ' ο πόνος
να πάει στη μανίτσα του, να τον χαρεί η καμένην.

Μήλα γυρεύει απ' άπαν τόπο του και νερό κι ο Ξενη-
τεμένος άρρωστος, για νάβρει την υγιά του:

Θέλει νερό απ' τον τόπο του και μήλα απ' τη μηλιά του.

Και τρεις πρόθυμες κοπέλλες φέρνουν νερό και μήλο
και τον κερνούν:

Η μια του φέρνει το νερό, η άλλη το σταφύλι
κι η τρίτη η καλύτερη, του φέρνει αφράτο μήλο!

Μήλο στέλνει και στην αγάπη του ο Ξενητεμένος,
για δώρο αγάπης:

Αγάπη μου στην Ξενιτιά, βάστα καρδιά μου δυνατά
τί να εύρω να της στείλω; Ένα Ζαχαρένιο μήλο.

Όμως το δώρο της αγάπης δεν φτάνει γερό, όπως
λέει το τραγούδι:

Της στέλνω μήλο σέπεται, καρδούλα της μαραίνεται
κιδώνι μαραγκιάζει κι η καρδιά τ'ε αναστενάζει.

Στο πανέμορφο Ροδοχώρι του Βοίου, που είναι κά-
που δεκαπέντε χιλιόμετρα πιο πέρα από το Τσούλι, χο-
ρευόντας οι γυναίκες συνοδεύουν τα βήματά τους με τού-
το το τραγούδι:

Μήλο, μήλο μυρωδάτο κι από περιβόλι αφρότο
μην παραμυρίζεις τόσο και με κάμεις και νυχτώσω.
— Σα νυχτώσεις παλληκάρη, νύχτα κρούει το φεγγάρι...

Η μηλιά ενέπνευσε τον λαϊκό μας τραγουδιστή κι
έχει πάρει ξεχωριστή θέση στα δημοτικά μας τραγούδια:
Πέρα πολλά τραγούδια μας οναφέρονται σ' αυτήν και στον
καρπό της, όπως αυτό το χορευτικό τραγούδι και πολύ
γνωστό:

Μηλίτσα μ', πούσαι στο γκρεμό, στα μήλα φορτωμένη
τα μήλα σου λιμπίζομαι και το γκρεμό φοβούμαι.
Σαν τον φοβάσαι το γκρεμό έλα απ' το μονοπάτι...

Ωραιάτατο είναι και τούτο το τραγούδι που τραγου-
δούν οι Κριμινιώτισσες του Βοίου:

Εψές στο όνειρό μου και στον ύπνο μου
ήρθε μια μαυρομάτα και με Ξύπνησε.
Ξυπνώ και δεν τη βρίσκω, κλαίω και θρηνώ
τα ρούχα μου μαζεύω, για να Ξενιτευτώ.
Στο δρόμο που πηγαίνω βρίσκω μια μηλιά
στα μήλα φορτωμένη κι απάνω ήταν Ξενοτιά.
Κάμω να πάρω μήλο, πιάνω το χέρι της.
Χριστέ και Παναγιό μου, να γίνω ταίρι της..

Κι είναι χαρά μεγάλη για το νιο το παλληκάρη να
πάρει το μήλο το χρυσό:

Χαρά στην κόκκινη μηλιά, χαρά στο παλληκάρη
οπού το μήλο το χρυσό θ' απλώσει για να πάρει...

Μόνο που πολλές φορές το κόκκινο μήλο ξεγυλιέ
με τη θωριά του:

Το μήλον είναι κόκκινο κι έχει και τη θωριά του
μα εκείνο έχει σάρακα και τρώει την καρδιά του.

Στέκεται και διαλογιέται το παλληκάρη αν πρέπει να
Ξυπνήσει την κόρη η' αγορά και που με μήλο μοιάζει:

Στέκω και διαλογούμαι πώς να της το ειπώ
πώς να την Ξυπνήσω, την πολυσαγαπώ.

— Ξύπνα, σηκώσου μήλο, τρυφερή μηλιά
άνοιξε τα δυό σου μάτια, άνοιξ' τα να ιδείς
που μ' έκλεισεν ο ήλιος μέσα στο κλουβί.

— Εμένα δεν με λένε μήλο και μηλιά
με λένε γλυκό ρόδο και ροδοσταμιά
κι ά σ' έκλεισεν ο ήλιος, φεύγεις το βραδύ.

Τ' άνθη της μηλιάς, που τόσην ομορφιά της δίνουν
με τ' ασπρονόδινο χρώμα τους γυρεύει και η ανύπαντρο
κόρη, για να στολιστεί και πανέμορφη κι αυτή — σαν τη

μηλιά — να κατεβεί στο χορό, για να κατακτήσει το παλ-
ληκάρη που ορέγεται:

Ωρ' μηλιές, μηλίτσες μου και τριανταφυλλίτσες μου.
Ωρ' δόσαστε τ' άνθια σας, τα λουλουδάκια σας
να ντυθώ, ν' αρματωθώ, στο χορό να κατεβώ.
Να μαράνω τρεις και δυό, τρεις και δυό και δώδεκα
και της χήρας τον υγιό, που τον έχει μοναχό
μοναχό στα γράμματα, και στα κοντυλιάσματα.

Της χήρας τον υγιό παθεί ν' αποχτήσει γι' άντρο της
και θέλει να γίνει όμορφη, σαν την ανθοστόλιστη μηλιά,
τώρα που είναι πάνω στην χρυσή της νιάτη, γιατί:

Σα μήλο πούσαι στη μηλιά, το παραγινόμενο
έτσι είναι και τ' ανύπαντρο, σαν έρχεται ο καιρός του.

Από τη μεριά του ο νιός στέλνει κρυφή παραγγελιά
Αν θέλεις ν' αγαπιόμαστε κρυφά από τους γεπόνους
βάλε μηλιά στην πόρτα σου, να κρύβομαι στους κλώνους.
Όμως η κόρη, φυλάγει τη δροσιά και την παρθενί-
κόπητά της, σέβεται και τους δικούς της, όπως φανερώνει
το τραγούδι:

Πάει ο νιός να κόψει μήλο και μαραίνεται το φύλλο
και η μηλιά γλυκοφωνάζει, τον περιβολάρη κράζει.
— Κλέφτη, μη κλέβεις τα μήλα και καρφολογάς τα φύλλα
τά 'χει αφέντης μετρημένα κι η κυρά λογαριασμένα.

Περήφηση για τη ροδοκόκκινη ομορφάδα της, προ-
καλεί ακόμα και τον ήλιο:

Έβγα, ήλιε μου, στο παραθύρι
έβγα για να ιδείς κορμί που τυραγνείς.
Μήλο κόκκινο, κορμί γιαννιώτικο
μήλο της μηλιάς, κορμί της αγκαλιάς!

Πανέμορφη και κατακόκκινη σαν μήλο ήταν κι η Βασί-
λω του χωριού, που γι' αυτήν ο λαϊκός τραγουδιστής έ-
πλεξε το τραγούδι:

Να φιλήσω τη Βασίλω, πούσαι κόκκινη σαν μήλο!

« Ο ΕΠΙΜΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΑ »

ΣΗΜ. ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ: Δημοσίευσε την έκθεση του Φιλίππου μαθητή Γ' Λυκείου Νάουσας που βραβεύθηκε στον πανελλήνιο διαγωνισμό του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων με θέμα: «Ο επιμένων Ελληνικά». Σηλώνουμε την πληροφορία ότι συνολικά βραβεύθηκαν 30 μαθητές.

Η εξαθλίωση της ελληνικής οικονομίας που επήλθε μετά από τεκτονικά χρόνια ακαλαβιάς στους τόπους, είχε σαν αποτέλεσμα να υποφέρει να ορθοποδήσει μόνη η Ελλάδα μετά την απελευθέρωση και να αναγκαστεί να ζητήσει βοήθεια των μεγάλων δυνάμεων.

Από τότε η χώρα μας πέρασε λές δύσκολες καταστάσεις και βίωσε πολλούς ακόμη πολέμους δυστυχίες. Όλα αυτά αποτέλεσαν έναν αναστασιακό παράγοντα ισθόποτε προσπάθειας για αυτό η οικονομική ανάπτυξη. Έτσι, και πέρασε ενάμιστος αιώνας αιώπε, εξακολουθούμε να είμαστε νομικά εξαρτημένοι από το ε-ε-ε-ε-ε και θα πρέπει, κατά γε-ή ομολογία, να περάσουν πολλά για ακόμα για να μπορέσουμε να αποκτήσουμε και την οικονομική ανεξαρτησία, που τα εξοπρι-μας χρέη μεταφράζονται σε δι-πομμερία δραχμών, ποσά τερά-για την ελληνική πραγματικό-Ακούγεται μάλιστα ότι τα δά-που συνάπνουμε σήμερα χρησι-οιούνται, κατά μεγάλο ποσοστό, την εξέδραση παλαιότερων δα-ων.

Ότι από τέτοιες συνθήκες η-ική εξουσία έπρεπε να πάρει-ιπαρτήματα μέτρα, ώστε, με κα-ηλούς χειρισμούς, να αναβαθ-εί η ελληνική οικονομία και να-ευχθεί η οικονομική μας απο-ικευση όσο το δυνατόν πιο γρή-

γορα.

Εδώ και μερικά χρόνια η κυβέ-ρηση έχει αρχίσει μια εκστρατεία με άμεσο σκοπό να πείσει το κατα-ναλωτικό κοινό να στραφεί προς την ελληνική αγορά και να προτι-μήσει τα ελληνικά προϊόντα. Η εκ-στρατεία αυτή, γνωστή στον πολύ-κόσμο με το σλόγκαν «Ο επιμένων ελληνικά», εντάσσεται στα πλαίσια της αναπτυξιακής οικονομικής πολιτικής που εφαρμόζεται τη στιγμή αυτή στη χώρα μας στην προ-

Του Φιλίππου Σαράτση μαθητή Λυκείου Νάουσας

σπάθεια του κράτους να μειώσει τα ελλείμματα στον κρατικό προϋ-πολογισμό με τον περιορισμό των εισαγωγών, να αποκύψει την άκκο-πη εξαγωγή συναλλάγματος και να βοηθήσει το ελληνικό εργατικό δυ-ναμικό να διοχετεύσει τα προϊόντα του εύκολα στην ελληνική αγο-ρά.

Πρωταρχικός σκοπός εοι κρά-τους είναι να δώσει τα ερεθίσματα στους Έλληνες - είτε αυτοί είναι βιομήχανοι και βιοτέχνες, είτε ε-λεύθεροι επαγγελματίες, είτε εργα-τες στην ελληνική βιομηχανία - ώ-στε να βελτιώσουν τα προϊόντα τους και να τα κάνουν ανταγωνιστικά με παρόμοια ξένα προϊόντα για να γί-νονται δεκτά από τους Έλληνες: α-γοραστές, αλλά και για να παρον-οιάζον κάτι αξιόλογο και στις ξέ-νες αγορές. Θέλει επίσης να αφυ-πνήσει τη συνείδηση του Έλληνα καταναλωτή ώστε να μάθει να ξε-χωρίζει ένα καλό ελληνικό προϊόν από ένα παρόμοιο ξένο και να το προτιμά. Αυτά τα δυο είναι μεταξύ τους αλληλένδετα και το ένα απο-τελεί βασική προϋπόθεση του άλ-λου. Ο Έλληνας καταναλωτής θα αγοράσει το ελληνικό προϊόν όταν

αυτό είναι εφάμιλλο σε ποιότητα με το εισαγόμενο όχι από φιλότιμο και αίσθημα εθνικής εντιότητας, αλλά από σιγουριά κι εμπιστοσύνη στα ελληνικά χέρια. Τότε μόνο ο παραγωγός θα έχει την υποχρέω-ση, αλλά και την όρεξη και την οι-κονομική επιχάρεια να το βελτιώσει ώστε να ανεβάσει ακόμη περσιότερο το τίμηρό του, θα γίνει πιο εν-συνήδητος και πιο εργατικός. Η α-ναγνώριση από τον κοινοτικό περί-γυρο θα τον δώσει ακόμη περσιότερες αφορμές για να βελτιωθεί πάνω σε οποιαδήποτε τομέα της εργασίας του. Η προκοπή των αν-ταγωνιστών του θα γεννήσει το ζή-λο και την επιθυμία να ενισώνει τις προσπάθειές του για να εξισωθεί μ' αυτούς ή και να τους ξεπεράσει.

Πραγματικά η συνεχής και με-θοδικής προσπάθεια για ονειδίη τοποίηση του καταναλωτικού κοι-νού και η ιδιαίτερη προσοχή που δόθηκε από τους αρμόδιους κρατι-κούς φορείς πάνω στο λεπτό αυτό ζήτημα έχει αρχίσει να φέρνει τα πρώτα επιθυμητά αποτελέσματα.

Ήδη καθιερώθηκαν, σε τακτι-κά διαστήματα, εκπώσεις για την προώθηση των ελληνικών προϊόντων και οι μαρτυρίες των ειδημό-νων αποδεικνύουν περίτρανα ότι στις περιόδους αυτές οι πωλήσεις ανεβαίνουν κατακόρυφα και η α-γορά κινείται Ελληνικά, ή όπως πνηθίζεται να λέμε «η καρδιά της αγοράς χτυπάει Ελληνικά». Από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας το-μίζεται συνεχώς η ποιότητα των ελληνικών προϊόντων και η βοή-θεια που προσφέρει η διακίνηση τους στην εθνική οικονομία. Γίνε-ται επίσης προσπάθεια για μείω-ση των εισαγωγών σε προϊόντα που βρίσκονται σε αφθονία στην ελληνική αγορά και για προώθηση των δικών μας προϊόντων στις α-γορές του εξωτερικού.

Μια άλλη σωστή κίνηση που έ-γινε τελευταία από την κυβέρνηση είναι η απόφαση να καταργήσει τις

Ξενογλωσσες επιγραφές των καταστημάτων και να τις αντικαταστήσει με ελληνικές. Παλιότερα είχαν πλημμυρίσει οι δρόμοι μας με ξένα ονόματα και ξένες επιγραφές, οσα να μην είχε η ιστορία μας πρόσωπα για να τιμήσουμε ούτε η γλώσσα μας την ικανότητα να προβάλλει το εμπορικό συμφέρον του κάθε μαγαζάτορα. Με το φαινόμενο αυτό, η αγορά σε περίοδο εκπτώσεων για τα ελληνικά προϊόντα έμοιαζε να έχει ελληνική καρδιά με εισαγόμενες βαλβίδες. Η μετατροπή αυτή θα βοηθήσει σημαντικά στην ανάπτυξη της κοιμισμένης ως τώρα εθνικής μας συνείδησης και θα αποτελέσει μια ακόμη τονοτική ένωση στην αναιμική οικονομία μας.

Όλα αυτά είναι καλά και άγια στα λόγια, αλλά δεν έπεται η ανάλογη συνέχεια πέρα από τα δεκαήμερα των εκπτώσεων η ελληνική καρδιά της αγοράς παθαίνει συγκοπή και η «δυναστεία» των εισαγόμενων συνεχίζεται και ξανά προς τη δόξα τσαβάνη.

Πολλοί έχουν παρεξηγήσει την έννοια του Ελληνισμού. Ελληνισμός δε σημαίνει οεικνόςκαδη απλήγη, οεικνός προγονοπληξία, ισοτιμία του τρόπου ζωής των άλλων λαών, πολύ περισσότερο όμως δε σημαίνει υποταγή σε ξένα στοιχεία ή επιβολή ξένων στοιχείων. Δεν έπρεπε ηθικά να μένουμε περιορισμένοι μέσα στα στενά όρια της πατρίδας μας αλλά έπρεπε από την άλλη μεριά να απογύγουμε την άκριτη εισβολή των ξένων προϊόντων στη χώρα μας, κάτι που δεν καταφέραμε. Αυτό έγινε από λαθεμένη εκτίμηση των καταστάσεων κάτι που κόστισε ακριβά στον τόπο και τώρα όλοι πληρώνουμε τις συνέπειες. Πολλές είναι οι ρίζες του κακού. Πρώτ' απ' όλα η χαμηλή στάση της παιδείας μας, η άγνοια της ιστορίας μας, η έλλειψη πολιτικής και κοινωνικής αγωγής. Φταίει ακόμη η ρευστή εθνική συνείδηση και σε γενικότερη κλίμακα η άγνοια τον πραγματικού εθνικού μας συμφέροντος. Νομώσαμε ότι με τα αμερικάνικα παπούτσια, τις μπλούζες με τα κροκοδείλσκια, τα παντελόνια με τις τσίγκινες ταιπελίτσες και τα ξένα τουγύρα θα γίνουμε Ευρωπαίοι. Το μόνο που καταφέραμε με το μιμητισμό μας — που κατέληξε τελικά σε ξενομανία — ήταν να ξεγελάσουμε τον εαυτό μας ότι με τα ξένα προϊόντα θα μπορούσαμε να επιπωσιάσουμε τους γύρω μας. Η ειρωνεία ότι πολλά απ' αυτά τα εισαγόμενα προϊόντα τελειοποιούνται στην Ελλάδα και τα πληρώνουμε για τη φήμη τους και μόνο.

Από την άλλη μεριά υπάρχουν και οι συνειδητοί παραγωγοί. Είναι αυτοί που προσπαθούν σε περιόδους προώθησης των προϊόντων τους να ξεφορτωθούν ό,τι πιο ακάθιο έχουν στην τιμή του κόστους. Τα αποτελέσματα των ενεργειών αυτών είναι τραγικά για τους ίδιους, αφού κλονίζεται η φήμη τους, αλλά και για τα ελληνικά προϊόντα γενικά, αφού οι αγοραστές χάνουν την εμπιστοσύνη τους για την ποιότητα των πραγμάτων που αγοράζουν. Στην περίπτωση αυτή δεν ισχύει η λαϊκή ρήση «σταπούτσι απ' τον τόπο σου κι ως είναι μπαλωμένο». Θα αγοράσουμε «παπούτσι απ' τον τόπο μας» με την προϋπόθεση ότι θα ξέρουμε πως τα λεφτά για την αγορά δε θα πάνε χαμένα. Σε τέτοιες καταστάσεις δεν ενδείκνυται οποιοδήποτε τοπικιστικές τάσεις. Πάντα το κριτήριο αξιολόγησης θα πρέπει να είναι η καλή ποιότητα. Μόνο τότε θα εξασφαλιστούν οι καταναλωτές και θα αποδαστούνται οι υπακείμενες.

Ένας άλλος τομέας στον οποίο η χώρα μας υστερεί σημαντικά, είναι η προηγμένη τεχνολογία με τις εφαρμογές της καθώς και η βαριά βιομηχανία. Επειδή όλα όσα καταναλώνουμε, εκτός από ορισμένα είδη διατροφής, είναι προϊόντα της

βιομηχανίας γίνεται φανερό ότι ο ρόλος της είναι από κάθε άποψη θεμελιώδης, ο ό,τι αφορά την παραγωγή και την προαγωγή της ζωής μας.

Στην περσιτική αυτή δε μαρτυρία, όσο και να θέλουμε, να επιμείνουμε Ελληνικά γι' αυτό καταφεύγουμε σε λύσεις εισαγόμενες. Το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού σπαταλάται σε εισαγωγές αυτοκινημάτων και κάθε λογής μηχανημάτων. Όλοι ξέρουμε πόσος τίθρος έγινε για την αγορά των αεροπλάνων από την ελληνική κυβέρνηση για την κάλυψη των αναγκών της εθνικής άμυνας, τη γνωστή «αγορά του αιώνα». Δυστυχώς ο τομέας της βαρέα βιομηχανίας έχει να επιδείξει στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια πολύ μικρές προόδους και τα προϊόντα της δε φτάνουν ούτε για εσωτερική κατανάλωση. Έτσι είμαστε αναγκασμένοι από τις περιστάσεις να επιμείνουμε «ξενικά». Κάτι πρέπει οπωσδήποτε να γίνει. Η κατάσταση αυτή δε μπορεί να συνεχιστεί έτσι. Πρέπει να γίνει ένας στοιχειώδης προγραμματισμός ώστε να ξέρουμε όλοι τι μπορούμε να παράγουμε και τι όχι. Είναι άδικο να κατηγορούμε μόνο τους εισαγωγείς ρούχων και τροφίμων, αφού το χαμένο συνάλλαγμα απ' τις εισαγωγές αυτές δε μπορεί ούτε για αστέιο να συγκριθεί με το χαμένο χρήμα που φεύγει απ' τη χώρα μας για την εισαγωγή αυτοκινητών, τηλεοράσεων, ηλεκτρονικών υπολογιστών και τόσων άλλων προϊόντων της τριτογενούς παραγωγής.

Πρέπει, λοιπόν, να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στο θέμα της βαρέα βιομηχανίας όπως και της μικροηλεκτρονικής. Πρέπει το κράτος, η κυβέρνηση, να δώσει στους ίδιους Έλληνες επιχειρήματα κρεθίσματα ώστε να μη φύγουν απ' την πατρίδα τους και ο οποίος που βρίσκεται ήδη στο εξωτερικό για

(Συνέχεια στη σελίδα 146)

Προστασία του ανθρώπου από τα φυτοφάρμακα

ΓΕΝΙΚΑ

Όλοι γνωρίζουμε τις δυσμενείς επιπτώσεις για τον ανθρώπινο οργανισμό που έχουν τα διάφορα φυτοφάρμακα και όμως δεν λαμβάνουμε τα προστατευτικά μέτρα που πρέπει να παίρνουμε κάθε φορά που τα χρησιμοποιούμε για την καταπολέμηση των εχθρών και ασθενειών στα φυτά. Στην πράξη όμως τις πιο πολλές φορές αντιμετωπίζουμε το θέμα με προχειρότητα παραβλέποντας τους κινδύνους για την υγεία μας. Με την παρούσα συνθετική εργασία θα προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε το θέμα από την πλευρά των μέτρων ασφαλείας και των επιπτώσεων στην υγεία του ψεκαστή.

Σε πρόσφατη μελέτη που έγινε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής επιβεβαιώθηκε ο σπουδαίος ρόλος του τρακτέρ με σκέπαστρο και συρόμενο βυτίο και επίσης της προστατευτικής ενδυμασίας, στη μείωση της έκθεσης των αγροτών στα φυτοφάρμακα. Η μελέτη αυτή έγινε για να μετρηθεί το επίπεδο

έκθεσης του χειριστή αεροτουρμπίνας στα διάφορα χημικά σκευάσματα κάτω από κανονικές συνθήκες ψεκασμού (άπνοια κλπ.).

Στο πείραμα συμμετείχαν 4 εμπειρογνώμονες στους ψεκασμούς, εφαρμόζοντας ένα σχετικό χαμηλής τοξικότητας εντομοκτόνο σε οπωρώνα μηλιάς, σύμφωνα με ένα κανονικό πρόγραμμα ψεκασμών. Οι τιμές της έκθεσης του ψεκαστή μέσω της αναπνοής μετρήθηκαν με ειδι-

η ποσότητα των εκκρίσεων από το σώμα μέσω των ούρων.

Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι 10 φορές περισσότερο φάρμακο προσροφήθηκε από τους 2 ψεκαστές με τρακτέρ χωρίς καμπίνα (σκέπαστρο) σε σχέση με τους 2 ψεκαστές με τρακτέρ που είχε καμπίνα. Επίσης ότι το 90% του προσροφθέντος φαρμάκου οφειλόταν στην επαφή του δέρματος. Στην δερματική επαφή η ποσότητα έκθεσης αποδόθηκε κυρίως στην συμπαράσυρση του φαρμάκου από τον αέρα, συμπεριλαμβανόμενης και της ποσότητας της περιορισμένης έκθεσης στη διάρκεια της ανόμειξης του ψεκαστικού υγρού, αφού ληφθεί υπόψη ότι δεν χύθηκε καθόλου φάρμακο στους ψεκαστές ή τα ρούχα τους.

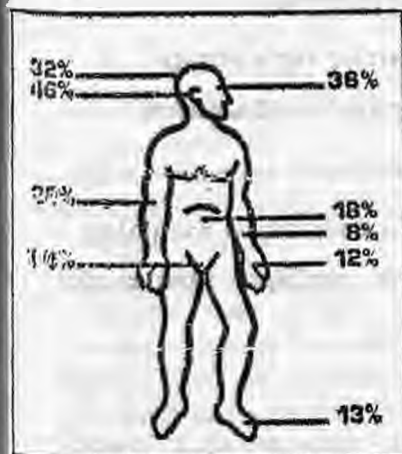
Από τα παραπάνω φαίνεται καθαρά ότι όταν χρησιμοποιούμε αεροτουρμπίνα, τα τρακτέρ με καμπίνα δίνουν μεγαλύτερα περιθώρια ασφαλείας και ότι παρά την άπνοια του ανέμου πάντα συμπαράσύρεται μια ποσότητα φυτοφαρμάκου ικανή να βλάψει τον οργανισμό βραχυχρό-

Του

Ευαγ. Δημητρίου

Γεωπόνου ΙΦΔ Νάουσας

κά μηχανήματα συγκέντρωσης του αέρα γύρω στον λαιμό του. Η έκθεση με την επαφή του φαρμάκου με το δέρμα μετρήθηκε με την βοήθεια της προσρόφησης από τα ρούχα του ψεκαστή. Δείγματα από αίμα και ούρα πάρθηκαν από γιατρό πριν και μετά τον ψεκασμό και αναλύθηκαν για να καταγραφούν οι μεταβολές της χοληνεστεράσης του πλάσματος στο αίμα και

Επιστημονικές μελέτες έχουν δείξει ότι μερικές ζώνες του ανθρώπινου σώματος απορροφούν σε μεγαλύτερο ποσοστό τα φάρμακα σε σχέση με άλλες, όπως φαίνεται στο σχήμα. Στους παράγοντες που επηρεάζουν τις τιμές απορρόφησης είναι: και το πάχος του δέρματος, η πυκνότητα του τριχώματος κ.ά.

νια αλλά κυρίως μακροχρόνια.

Η υψηλή τιμή έκθεσης από την επαφή του φαρμάκου με το δέρμα δείχνει ότι οι χειριστές μπορούν ουσιαστικά να μειώσουν την προσρόφηση φορώντας προστατευτικά ρούχα. Σκοπός είναι να καλύψουν εκείνα τα μέρη του σώματος που είναι πιο συχνά εκτεθειμένα (χέρια, πρόσωπο), φορώντας λαστιχένια γάντια, μάσκα προσώπου ή κατάλληλα ματογυάλια, μακριά μανίκια κλπ. Δεν συνιστώνται δερμάτινα ρούχα και γάντια, επειδή είναι πορώδη και έχουν μια σχετικά υψηλή ικανότητα προσρόφησης τόσο για υγρές μορφές, όσο και για σκόνες φυτοφαρμάκων.

2. ΜΕΤΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Στις αμερικανικές φάρμες συμβουλευόνται οι ψεκαστές να πλένουν τα χέρια τους πριν και μετά τον ψεκασμό, να φορούν κατάλληλες στολές και μάσκες και οι στολές αυτές να πλένονται σε τακτικά χρονικά διαστήματα. Επίσης σε ειδικές περιπτώσεις (συνεχής απασχόληση ψεκαστών) υπάρχει πρόγραμμα να παίρνουν δείγμα από πλάσμα αίματος στην αρχή και το τέλος της ψεκαστικής περιόδου για να μετρηθεί το επίπεδο χοληνεστεράσης του αίματος.

Η μέτρηση της χοληνεστεράσης είναι ένα σημείο αναφοράς, έτσι που αν οποιοδήποτε φυτοφάρμακο σχετιστεί με την υγεία του ψεκαστή κατά την ψεκαστική περίοδο, να μπορεί να καθορίζεται με ακρίβεια ο κίνδυνος της υγείας του. Η μείωση της χοληνεστεράσης του πλάσματος είναι ένα από τα πρώτα δυνατά προς μέτρηση συμπτώματα του ανθρώπινου οργανισμού και μπορούμε να προ-

βλέψουμε τον κίνδυνο της υγείας του ψεκαστή.

Ενώ η μείωση της χοληνεστεράσης του θύματος είναι δείκτης-κλειδί για να υπολογιστεί ο βαθμός έκθεσης του οργανισμού σε κάποιο φυτοφάρμακο, κυρίως εντομοκτόνο, αυτό δεν σημαίνει όμως ότι ένα άτομο θα παρουσιάσει απαραίτητα κάποιο σύμπτωμα κλονισμού της υγείας του. Αυτό γίνεται γιατί σε αρκετές περιπτώσεις, αν έχει περάσει αρκετή ώρα από την επαφή με το φάρμακο, η χοληνεστεράση επανέρχεται στα κανονικά επίπεδα.

Στις περιπτώσεις που έχουμε ναυτίες, ίλιγγους, κοκκινωπά μάτια, πονοκεφάλους μετά από έναν ψεκασμό, αυτό σημαίνει ότι έχουμε πτώση της χοληνεστεράσης που ακολουθείται από μείωση των ερυθρών αιμοσφαιρίων και συνεπώς αμέσσο κίνδυνο για την υγεία.

Πάντως τα αποτελέσματα των διαφόρων φυτοφαρμάκων στους ανθρώπους που εκτίθενται σε αυτά διαφέρουν μεταξύ τους, εξαρτώμενα από τα ιδιαίτερα χημικά συστατικά που περιέχουν,

το ποσό και τον χρόνο έκθεσης την ευαισθησία του ατόμου κ.ά.

Σε γενικές γραμμές τα μέτρα ασφαλείας συνοψίζονται ως εξής:

—1. Να έχουμε άπνοια όταν ψεκάσουμε.

—2. Να χρησιμοποιούμε πάντα το συρόμενο βυτίο.

—3. Το τρακτέρ να έχει σκέπαστρο.

—4. Να φοράμε μάσκα, λαστιχένια γάντια και παπούτσια και να πλένουμε κάθε φορά τα ρούχα μας αν δεν είναι αδιάβροχα.

—5. Να διαβάζουμε πάντα τις οδηγίες του παρασκευαστή του και λαμβάνοντας υπόψη ότι τις πιο πολλές φορές τα συμπτώματα δεν είναι ορατά.

—6. Δεν υπάρχουν ακίνδυνα και επικίνδυνα φυτοφάρμακα. Όλα είναι φάρμακα που σκοπός έχουν να εξολοθρεύσουν κάποιον ζωντανό οργανισμό (μύκητα, έντομο, αγριόχορτο).

—7. Σε περίπτωση μεγάλης έκθεσης σε κάποιο φυτοφάρμακο να πηγαίνουμε αμέσως σε γιατρό ή αν μπορούμε, σε σοκομείο.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

Κάθε συνδρομητής ας γράφει
και έναν καινούργιο συνδρομητή

Η συνέχεια του άρθρου «Το Φουζικλάδιο της μηλιάς και το Φουζικλάδιο της αχλαδιάς» λόγω πληθώρας ύλης αναβάλλεται για το επόμενο τεύχος.

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Τα νάνα και ημινάνα υποκείμενα Μηλιάς

Απ' όλα τα υποκείμενα μηλιάς, τρία παρουσιάζουν μεγάλο δένδροκομικό ενδιαφέρον. Αυτά είναι το M9 M26 και το MM106. Το πιο υποκείμενο θα προτιμήσουμε, αυτό θα εξαρτηθεί από τις εδαφοκλιματικές συνθήκες της περιοχής, την γονιμότητα του εδάφους και την ζωτικότητα των ποικιλιών. Προκειμένου για μηλεώνα εφόσον το εδαφος είναι γόνιμο επιβάλλεται να χρησιμοποιήσουμε ως υποκείμενο τα νούμερα M9 και M26 (νάνα υποκείμενα). Για τα ημιγόνιμα εδάφη συνιστάται η χρησιμοποίηση των υποκειμένων MM106 και MM111.

Τα τελευταία χρόνια πολλοί δέντροκαλλιεργητές χρησιμο-

ποίησαν τα νάνα υποκείμενα (M9 και M26) ακόμα και σε χωράφια που κάθε άλλο ήσαν γόνιμα, χωρίς να δημιουργηθούν προβλήματα. Φαίνεται ότι στους ικανούς και άξιους παραγωγούς

Του Οδ. Ντινόπουλου

τα νάνα υποκείμενα και σε ημιγόνιμα εδάφη κάνουν το θαύμα τους (αυξημένες περιποιήσεις).

Όσον αφορά το ημινάνο υποκείμενο M7 όπως φαίνεται, είναι πιο προσαρμοσμένο σε εδάφη ξηρικά. (Η σύγκριση γίνεται με το MM106). Έχει όμως ένα σοβαρό μειονέκτημα. Βγάζει πολλές παραφυάδες στο λαί-

μό του δέντρου, οι οποίες εξασθενούν σημαντικά την μπολιασμένη ποικιλία.

Είναι αυτονόητο για τις ποικιλίες ή κλώνους που έχουν μικρή ανάπτυξη όπως είναι οι κλώνοι (SPURS) σπουρ θα χρησιμοποιήσουμε ως υποκείμενο το MM106 (Στάρκριμσον, Ρεντ Τσιφ, Γουέλσπουρ κλπ.)

Για το υπερνάνο υποκείμενο M27 (το μισό του M9) είναι ακόμα ενωρίς για να μιλήσουμε. Ωστόσο από τα πρώτα στοιχεία που έχουμε, βγαίνει το συμπέρασμα ότι για τα γόνιμα εδάφη και για τις ζωηρές μεγαλόκαρπες ποικιλίες Μουτσού, Γκράννη Σμιθ κλπ. το M27 δίνει ικανοποιητικό αποτελέσματα.

2. Κριτήρια εκλογής ποικιλιών Μηλιάς

- Πλεονεκτήματα - Μειονεκτήματα

Μια ποικιλία μηλιάς για να έχει μέλλον και να γίνει εμπορική, θα πρέπει: Να είναι παραγωγική, να παράγει καρπούς με άριστες γευστικές ιδιότητες, να συντηρείται πολύ χρόνο στο ψυγείο, να παράγει καρπούς εμφανίσιμους (ελκυστικό χρώμα επιδερμίδας) και να είναι ανθεκτική στις διάφορες ασθένειες. Βέβαια είναι πολύ δύσκολο μία εκλεκτή ποικιλία να συγκεντρώνει τόσα προσόντα. Κάθε εκλεκτή ποικιλία ασφαλώς κουβαλάει και τα μειονεκτήματά της. Αρκεί αυτά να μην είναι σοβαρά. Αναλυτικότερα ως αναφέρουμε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των δια-

φόρων γνωστών ποικιλιών που κυριαρχούν στον Ελλαδικό χώρο καθώς επίσης και μερικών νέων ποικιλιών που έδειξαν μέχρι στιγμής ότι είναι αξιόλογες.

α) Παραγωγικότητα της ποικιλίας

Απ' όλες τις γνωστές ποικιλίες μηλιάς η Μουτσού κατέχει τα πρωτεία από πλευράς παραγωγικότητας. Παράγει πολλούς και εμπορεύσιμους καρπούς. Μεσο βάρος καρπού 300—350 γραμ. Συγκριτικά με την Γκόλντεν Ντελίτσιους που θεωρείται κατ' εξοχήν παραγωγική ποικιλία υπερτερεί σε τρία σημεία. 1) Είναι πιο παραγωγική. 2) Δεν

είναι ευαίσθητη στην σκουριά και 3) Συντηρείται περισσότερο στο ψυγείο. Πολύ παραγωγική ποικιλία είναι και η Τζόναγκολντ. Τα στοιχεία που έχουμε στα χέρια μας δεν είναι αρκετά για να πούμε με βεβαιότητα ποιά από τις δυό είναι πιο παραγωγική.

β) Παραγωγικότητα κλώνων τύπου «Σπουρ»

Όσον αφορά τους διάφορους κλώνους της Ομάδας Ντελίτσιους οι κλώνοι του τύπου «σπουρ» είναι πιο παραγωγικοί από τους κλώνους του τύπου Στάνταρ. (π.χ. Σύγκριση Στάρκριμσον έναντι Στάρκιν). Ως τον έβδο-

μο χρόνο ένα δέντρο τύπου σπουρ (π.χ. Στάρκριμσον, Ρεντ Ταιφ κλπ.) παράγει περισσότερα κιλά από τον αντίστοιχο τύπο Στάνταρ (Στάρκιν, Ιμπεριάλ κλπ.). Δεδομένου ότι στην ίδια έκταση μπορούν να φυτευθούν διπλάσια δέντρα του τύπου Σπουρ έναντι του τύπου Στάνταρ αβίαστα βγαίνει το συμπέρασμα ότι η απόδοση ανά στρέμμα είναι πάντοτε μεγαλύτερη του τύπου Σπουρ. Πάντοτε μας ενδιαφέρει η παραγωγή του σπυρώνα ανά στρέμμα.

Αντίθετα τα σπουρ της Γκράννη Σμιθ δεν είναι καθόλου παραγωγικά. Επί πλέον έχουν και το βασικό μειονέκτημα να ωριμάζουν αρκετές μέρες αργότερα από τους κλώνους του τύπου Στάνταρ. Μέσα Νοεμβρίου και μετά στη περιοχή του ΙΦΔ Νόουοας.

γ) Συντηρησιμότητα των καρπών

Αν λάβουμε το κριτήριο την συντηρησιμότητα των καρπών στους ψυκτικούς θαλάμους πρέπει να θυμίσουμε τους καρπούς της Γκράννη Σμιθ και της Μουτσού που διατηρούνται καλύτερα και περισσότερο χρόνο, από όλες τις γνωστές ποικιλίες χωρίς να υποστούν αξιόλογη υποβάθμιση στις γευστικές τους ιδιότητες. Επίσης οι καρποί της Γκράννη Σμιθ μπορεί να συντηρηθούν πολύ καιρό και στις κοινές αποθήκες. Δεν μιλάμε για τους καρπούς της ομάδας Ντελίτσιους που όταν έρθει η Άνοιξη υποβαθμίζονται αφάνταστα και η σάρκα τους παίρνει άλλη υφή. Είναι οι γνωστοί «ποτισιασμένοι καρποί».

δ) Εγκαιρη εισοδος των ποικιλιών στην καρποφορία

Ανάλογα με τον τρόπο καρ-

ποφορίας, άλλες ποικιλίες μπαίνουν ενωρίτερα στην καρποφορία και άλλες αργότερα. Οι ποικιλίες Μουτσού, Γκόλντεν Ντελίτσιους, Τζόνναγκολντ και οι κλώνοι σπουρ της Ντελίτσιους καρπίζουν από τον 2ο και 3ο χρόνο της εγκατάστασής τους, όταν είναι μοπλασμένες σε νόνα υποκείμενα. Αυτό δεν συμβαίνει με τους κλώνους του τύπου Στάνταρ της Ομάδας Ντελίτσιους (Ιμπεριάλ, Στάρκιν, Ρουαγιάλ κλπ.). Η Γκράννη Σμιθ εφάσον είναι μοπλασμένη σε νόνα υποκείμενα ανθίζει και καρποδένει κ' αυτή από τον 2ο και 3ο χρόνο της ηλικίας της. Στα νόνα υποκείμενα η Γκράννη Σμιθ δεν παρουσιάζει κανένα πρόβλημα καρπόδεσης.

ε) Κλίμα και ποιότητα καρπών. Σχήμα καρπών

Όπως διαπιστώθηκε η ποικιλία μήλας που ταλαιπωρείται περισσότερο στον κάμπο είναι η ομάδα Ντελίτσιους. Επηρεάζεται σημαντικά από τις καιρικές συνθήκες (καρποπτώσεις - ηλισγκαύματα. Υποβάθμιση της ποιότητας κλπ.) Αντίθετα οι ποικιλίες Τζόνναγκολντ, Μουτσού και Γκράννη Σμιθ και όταν καλλιεργούνται στις πεδινές περιοχές παράγουν επίσης καρπούς χυμώδεις, συνεκτικούς και τραγανούς.

Είναι γνωστό ότι οι καρποί των μήλων που παράγονται στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές υπερτερούν έναντι των μήλων που παράγονται στις πεδινές περιοχές, τόσο σε ποιότητα όσο και σε εμφάνιση. Επίσης το σχήμα των καρπών ωρισμένων ποικιλιών επηρεάζεται από τις κλιματικές συνθήκες σε αξιόλογο βαθμό. Έχει διαπιστωθεί ότι τα μήλα γίνονται πιο επιμήκη (μυσοουράτα) όσο δροσερότερος είναι ο καιρός κατά

τις πρώτες τρεις ή τέσσερες εβδομάδες που ακολουθούν την άνθηση. Τέτοιες προϋποθέσεις υπάρχουν πάντοτε στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές, παρά στο κάμπο.

Οι κλώνοι του τύπου Σπουρ της Ομάδας Ντελίτσιους είναι πιο «μυσοουράτοι» συγκριτικά με τους κλώνους του τύπου Στάνταρ. Σύγκριση Στάρκριμσον και Στάρκιν.

στ) Ευαισθησία στις ασθένειες

Στο φουζικλάδιο η ομάδα Ντελίτσιους και η ποικιλία Τζέρεσιμακ παρουσιάζουν εξαιρετική ευαισθησία. Αρκετή ανθεκτικότητα παρουσιάζουν οι ποικιλίες Γκόλντεν Ντελίτσιους, Μουτσού, Τζόνναγκολντ και Γκράννη Σμιθ. Περισσότερη ανθεκτικότητα έχει η Τζόνναθαν.

Υπάρχουν ποικιλίες μηλιάς που είναι απόλυτα ανθεκτικές στο Φουζικλάδιο. Είναι η Πρίμα, η Πρίαμ, η Κουερίνα (Φλρίνα) κ.ά. Αυτές ενδείκνυται καλλιεργηθούν στις περιοχές που υπάρχει μεγάλος κίνδυνος προσβολής από το Φουζικλάδιο. Για τις ποικιλίες αυτές καταργείται ο ψεκασμός καταπολέμησης του φουζικλαδίου.

Ευαίσθητες ποικιλίες στο κλάδο είναι κατ' αρχήν η Τζόνναθαν και ακολουθούν οι Γκόλντεν Ντελίτσιους, Γκράννη Σμιθ, Τζέρεσιμακ, Μουτσού, Τζόνναγκολντ κλπ. Η ομάδα Ντελίτσιους είναι αρκετά ανθεκτική στο κλάδο.

ζ) Ευαισθησία στις σκουριές

Είναι γνωστό ότι η εμφάνιση των καρπών της Γκόλντεν Ντελίτσιους πολύ εύκολα εμφανίζει σκουριές. Πολλές είναι αιτίες (υγρασία, φάρμακα κλπ.) Υπάρχουν κλώνοι της Γκόλντεν

που το αναφερόμενο μειονέκτημα δεν το παρουσιάζουν. Και έτσι πρόβλημα σκουριάς δεν υπάρχει. Αναφέρουμε μερικούς κλώνους. Αυτοί είναι. Σμούθι, Λύσγκολντεν, Γκόλντεν Β. κλπ.

η) Προβλήματα καρποπτώσεων

Η ομάδα Ντελίτσιους και προ-

παντός οι κλώνοι Στάνταρ παρουσιάζουν έντονα προβλήματα καρποπτώσεων, πριν καλά-καλά οι καρποί τους ωριμάσουν. Κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει με τα μήλα της Γκόλντεν Ντελίτσιους, της Γκράννη Σμιθ, των οποίων οι καρποί παραμένουν επί του δέντρου αρκετούς μήνες

μετά την ωρίμανσή τους. Όσον αφορά τις άλλες ποικιλίες στις περισσότερες περιπτώσεις η καρποπύση εμφανίζεται μόλις οι καρποί ολοκληρώσουν την ωρίμανσή τους.

3. Συντήρηση και ωρίμανση ποικιλίας αχλαδιάς

Πάσσα Κρασάνα

α) Γενικά

Η Πάσσα Κρασάνα (PASSA CRASANA) είναι μία ποικιλία που παρουσιάζει αρκετές ιδιαιτερότητες στην συντήρησή της. Είναι μία, και' εξοχήν, χειμωνιάτικη ποικιλία. Συγκομίζονται οι καρποί της κατά τον μήνα Οκτώβριου μετέτα άγουροι. Γενικώς οι καρποί για να αποκτήσουν την επιθυμητή καλή εμφάνιση και τις επιθυμητές γενετικές ιδιότητες θα πρέπει προηγουμένως να υποστούν την επίδραση των χαμηλών θερμοκρασιών (0°C) τουλάχιστο 2 μήνες. Είναι μία ποικιλία «ιδιότροπη» και «ισερότροχη» και δεν ωριμάζει φυσιολογικά εάν τοποθετηθεί μετά την συγκομιδή σε μέτριες θερμοκρασίες. Είναι μία ποικιλία που θέλει πρώτα απ' όλα να χωράσει το ψύχος. Φαίνεται ότι η διαδικασία της έναρξης ωρίμανσης του καρπού αρχίζει έτσι και παρά, ύστερα από την σύνθεση του αιθυλενίου που πραγματοποιείται, στο εσωτερικό των καρπών, αφού ο καρπός υποστεί την επίδραση των χαμηλών θερμοκρασιών.

Εάν επιθυμούμε να επισπεύσουμε την βιοχημική διαδικασία της ωρίμανσης υπάρχει ενοκατάσταση του Ψύχους. Αυτό είναι το αιθυλένιο. Αρκεί μία δόση 10/100 αιθυλενίου στους θαλάμους που συντηρούνται οι καρποί της Πάσσα Κρασάνα (Π.Κ.) για να αρχίσει η βιο-

χημική διαδικασία ωρίμανσης του καρπού. Φυσικά υπό μία προϋπόθεση, θα πρέπει η θερμοκρασία να είναι αρκετά υψηλή.

Εάν επιθυμούμε να καθυστερήσουμε την διαδικασία της ωρίμανσης, προκειμένου να πωλήσουμε καρπούς ποιότητας αγορά την 'Ανοιξη (πέλος της σαιζόν), τότε συντηρούμε τους καρπούς σε ειδικούς θαλάμους με ελεγχόμενη ατμόσφαιρα.

β) Τρόποι συντήρησης και ωρίμανσης της Π.Κ.

Ανάλογα με την εποχή που σκοπεύουμε να πωλήσουμε τα Π.Κ. εφαρμόζουμε διαφορετική μέθοδο συντήρησης των καρπών. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για να παραδοθούν στον καταναλωτή καρποί με πολύ καλές γενετικές ιδιότητες.

Σύμφωνα με τις τελευταίες έρευνες που έγιναν στο εξωτερικό προτείνεται η παρακάτω στρατηγική συντήρησης των καρπών της Π.Κ., προκειμένου κατά τον μήνα εμπορίας οι καρποί να συγκριθούν με τις καλύτερες προϋποθέσεις από απόψεις εμφάνισης και γενετικών ιδιοτήτων.

Εποχή εμπορίας

1) ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ. 1) πρώτος τρόπος. Οι συγκομιζόμενοι καρποί τοποθετούνται σε θάλαμο για 2 ε-

βδομάδες και σε θερμοκρασία 12°C μέσα σε αέρα εμπλουτισμένο με 10/100 αιθυλένιο. Στη συνέχεια τοποθετούνται σε ψυκτικούς θαλάμους θερμοκρασίας 0°C.

2) Δεύτερος τρόπος. Συντήρηση σε ελεγχόμενη ατμόσφαιρα σε θερμοκρασία + 12°C. Μείγμα ατμόσφαιρας 5% διοξείδιο του άνθρακα, 5% οξυγόνο και 90% άζωτο.

2) ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ. Συντήρηση σε ελεγχόμενη ατμόσφαιρα σε θερμοκρασία + 8° + 10°C. Μείγμα ατμόσφαιρας 5% διοξείδιο του άνθρακα, 5% οξυγόνο και 90% άζωτο.

3) ΙΑΟΥΑΡΙΟΣ. Συντήρηση σε κανονική ατμόσφαιρα και σε θερμοκρασία + 4°C.

4) ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ. 1) πρώτος τρόπος. Συντήρηση σε κανονική ατμόσφαιρα και σε θερμοκρασίες διαδοχικές ως εξής: α) Σε 0°C για 8 εβδομάδες, β) Κατόπιν σε 2°C για 4 εβδομάδες, και γ) στην συνέχεια σε 4°C.

2) δεύτερος τρόπος. Συντήρηση σε κανονική ατμόσφαιρα και σε 0°C για τους καρπούς που συγκομίσθηκαν αγορά.

5) ΜΑΡΤΙΟΣ. Συντήρηση σε κανονική ατμόσφαιρα. Θερμοκρασία 0°C.

6) ΑΠΡΙΛΙΟΣ — ΜΑΪΟΣ. Η συντήρηση των καρπών πραγματοποιείται σε δύο φάσεις. Αφ-

χικά σε ελεγχόμενη ατμόσφαιρα και προς το τέλος της συντήρησης, σε κανονική ατμόσφαιρα. Η θερμοκρασία στην ελεγχόμενη ατμόσφαιρα είναι + 6°C και στην κανονική 0°C. Οι καρποί πριν πωληθούν παραμένουν σε περιβάλλον κανονικής ατμόσφαιρας 1 με 2 μήνες, ανάλογα με την περίπτωση.

γ) Το καφέτιασμα της σάρκας. Αίτια

Το καφέτιασμα της σάρκας που βλέπει κανείς στο εσωτερικό των καρπών και περισσότερο στην περιφέρεια του καρπού οφείλεται στην οξειδωτική των φαινόλων που βρίσκονται μέσα στα κήτιστα. Η διαδικασία της οξειδωτικής των φαινόλων ξεκινάει από το οξυγόνο που βρίσκεται στους μεσοκλιτήριους χώρους το οποίο ενεργεί υπό την επίδραση πολλών ενζύμων. Οι οξειδωμένες φαινόλες είναι χρωματιστές και χρωματίζουν έτσι την σάρκα του καρπού.

Στα νεύρα κύτταρα του καρπού οι φαινόλες και τα οξειδωτικά ένζυμα βρίσκονται πάντοτε σε θέσεις ειδικές και χωρίζονται από ειδικές μεμβράνες «ωσφρανές» που παρεμποδίζουν να έρθουν σε επαφή οι δύο παραπάνω χημικές ουσίες. Για να πραγματοποιηθεί το καφέτιασμα της σάρκας πάλι να ειπεί ότι τα κήτιστα έχουν νεκρωθεί και οι παραπάνω ουσίες ήρθαν σε επαφή. Φαίνεται για γεννητικούς λόγους ότι η παύση των καρπών που βρίσκεται κοντά στην επιδερμίδα είναι ευαίσθητη στα ακύμαλα μεταβολικά φαινόμενα, τα οποία εμφανίζονται ύστερα από μεγάλη παραμονή των καρπών στο ψύχος (0°C). Είναι λοιπόν «το εσωτερικό καφέτιασμα» πριν απ' όλα μία «ασθένεια των ψύχους».

Πρέπει να αναφερθεί ότι όλοι οι καρποί της Π.Κ. οι συντηρούμενοι στο 0°C, εννιάς, δεν υφί-

στανται αυτά τα καφέτιασμα. Φαίνεται ότι οι καρποί κατά την συγκομιδή τους έχουν μέσα τους όλες τις προϋποθέσεις, ανάλογα το πως εσφραγίσαν, για να εκδηλωθούν αργότερα ή την ευαισθησία στην εμφάνιση του καφέτιασματος ή την αποχή στην παραπάνω πλήθηση όταν φυσικά συντηρούνται σε θερμοκρασία 0°C.

Εάν οι καρποί κατά την συγκομιδή της συγκομιδής είναι αρκετά φτωχοί στα θρεπτικά στοιχεία Άζωτο (N), Φώσφορο (P), Κάλιο (K) και Μαγνήσιο (Mg) και αρκετά πλούσιοι σε ασβέστιο (Ca) τότε οι καρποί αυτοί είναι καταδικασμένοι, ύστερα από 3-4 μήνες συντήρησης σε χαμηλές θερμοκρασίες να παρουσιάσουν το καφέτιασμα της σάρκας.

δ) Μέτρα για την αντιμετώπιση του καφέτιασματος της σάρκας

Τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν πρέπει να είναι ολοκληρωμένα. Ξεκινούν από τον σπορόφυτο, την συγκομιδή και καταλήγουν στην συντήρηση στα Ψυγεία.

Και αρχή επιβάλλεται να μειωθεί η αζωτούχος λίπωση, καθώς και οι αρδεύσεις, τουλάχιστο στους σπορόφυτους εκείνους που υψώνει το πρόβλημα. Να αποφεύγεται η χύση των γυθιοειδών.

Οι καρποί πρέπει να συγκομίζονται, αφού προηγουμένως αποκτήσουν τα σάκχαρα και η ωριμότητα της σάρκας, χρησιμοποιώντας το πιεσόμετρο φάσει στα 7 χιλμμ (15,5 λίμπρες). Δεν ενδείκνυται η συγκομιδή άγουρων καρπών, ή που η σινεκτικότητα της σάρκας είναι υψηλή και το πιεσόμετρο δείχνει 8 χιλμμ και άνω.

Οι συγκομιδόμενοι καρποί πρέπει να μεταφέρονται στους ψυκτικούς θαλάμους χωρίς καθυστέρηση. Οι καρποί χωρίζονται ανάλογα με το μέγεθος. Όσοι έχουν διήμετρο κάτω από 80 χιλιοστά είναι

ολιγότερο ευαίσθητοι στην πάχυνση. Μπορούν να συντηρηθούν στο ψυγείο αρκετούς μήνες. Οι μεγαλύτεροι καρποί με διάμετρο από 80 χιλ. και άνω είναι προβληματικοί. Συντηρούνται με δύο τρόπους. Συντηρούνται σε θερμοκρασίες 0°C αντιστάται η εξαγωγή τους πραγματοποιηθεί τον μήνα Φεβρουάριο. Αν συντηρούνται σε ελεγχόμενη ατμόσφαιρα και σε θερμοκρασία + 6°C μπορούν να εξυμνωθούν μία διάρκεια παραμονής 3 μήνες περίπου.

Να διατηρείται σιδηρά η θερμοκρασία στο ψυγείο 0°C χωρίς διακυμάνσεις. Θα πρέπει κατά την διακίνηση των καρπών από τις αποθήκες στα καταστήματα πωλησιών, όσο είναι δυνατό, να αποφεύγονται οι διακυμάνσεις των θερμοκρασιών.

Οι ενδιαφερόμενοι καλόν είναι να ελέγχουν την εξέλιξη της ποιότητας κάμνοντας κατά καιρούς μικρές δειγματοληψίες.

***

Αν ληφθεί υπόψη ότι και οι κλιματικοί παράγοντες επηρεάζουν επίσης δυσμενώς την ποιότητα των καρπών, αφού έτσι αλλοιώνεται η ανάπτυξη των καρπών αυταυθόνοτα κανείς ότι η Ρ.Κ. είναι μία ποικιλία που θέλει ιδιαίτερη προσοχή σε ποιο εδαφοκλιματικό περιβάλλον πρέπει να καλλιεργηθεί. Η βρύση άφθονη, οι πολλές βροχές και η υπερβολική ζέση που επικρατεί. Το θέρος, επηρεάζουν δυσμενώς την ποιότητα των καρπών.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

«Όταν ο οδοντίατρος περνάει τα κήτιστα του και μεταβάλλεται χορηγώντας σε παιδιά, δεν μπορεί να μην σε ενδοιούσει. Το να βλέπεις όλους δίπλα σου να κλαίνε και να σε τύνουν, ν' αναφέρουν θλίψεις και ιστορίες παλιές, να μιλούν αυτήν την ώρα μετά από παραξηγμένες χρόνων και ν' αναφέρουν όλους εκείνους που τέτοιες ώρες ήταν στις δόξες τους, ενώ τώρα δεν υπάρχουν πια, δεν μπορεί να σ' αφήσει ασυγκίνητο.

Όσο ο περαστικός από τον πόνο και όποιος δεν έχει ζήσει το έθιμο από κοντά, να μην γιάζει τίποτα, απλά μόνο να θαυμάζει σιωπές, κοσμολογία, χορό, αλλά όσοι γίνονταν πολύ ή λίγο Γιανίτσαροι και Μπούλες το είδαν με διαφορετικό μάτι».

Μ' αυτόν τον πρόλογο παρουσιάζει ο Τάκης Μπάιτης το καινούριο του βιβλίο - λεύκωμα «Γιανίτσαροι και Μπούλες της Νιάουστας».

Ανερωμένο «Στην μνήμη της μάνας μου Αισαβούδας Μπάιτη. Καλοκάνα τον Μπουλουκίον» είναι το τριτο βιβλίο του μετά τα «Εθνομουσικά τραγούδια της Νιάουστας, και τα ποιήματα του Κωνσταντίνου, λαϊκού ποιητή της Νιάουστας».

Η δουλειά του Τάκη Μπάιτη έχει την συμπύκνωση σχεδόν όλων των Νάουσιων, αλλά να βλέπεις τις ευθύνης και τις αποχτήσεις παίρνει πάντα ο σάλλογος «Γιανίτσαροι και Μπούλες». Με παρότρυνση του σάλλογου με αποχτήσεις τον διοικητικό του συμβουλίου βρήκαν όλα αυτά τα βιβλία που είναι ιθνηγορός για την Νάουσα και τους Νάουσιους.

Δεν είναι εύκολο να εκδώσει βιβλίο και προπαντός βιβλίο λαογραφικό. Θέλει χρόνο, μεράκι και ζήλια. Γι' αυτό αξίζει κάθε έπαινος

και στον σάλλογο, που στηρίζει και ενθαρρύνει το μεράκι του Τάκη χωρίζοντας τις Μπούλες και τους Γιανίτσαρους που εκπαιδεύει, παίρνει τους από μικρά παιδιά για να καμαρώνουμε όλοι εκείς τόσα τον χορό τους.

Και δεν είναι από τους σάλλο-

Της Σαμαρα Λευκης

γους, που επιχορηγούνται με εκτομμύριο... Μπα, μπροστά στην προσφορά που, οι οικονομικές βοήθειες που τον δίδονται είναι λιγότερες από ψίχουλα.

Η απόφαση για την έκδοση του βιβλίου «Γιανίτσαροι και Μπούλες της Νιάουστας» πάρθηκε στην συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου που συνέλαβαν στις 6 Φεβρουαρίου και σήμερα κυκλοφόρησε κιόλας.

Στην εισαγωγή υπάρχει μια αναφορά στην ιστορία της Νάουσας, της πόλης στην οποία επιδιώκει το έθιμο, και μια συζήτηση του Θωμά Γαθρηλιδή, των Διοικητικών γιορτών στην Μακεδονία και της Μπούλας και του Γενίτσαρου.

«Γιανίτσαροι το 1898» λέει από κάτω μια φωνηγομιά μαζί με τα σάβυα αυτών που εικονίζονται. Το βιβλίο είναι γεμάτο σπάνιες παλαιές φωτογραφίες. «Μπουλουκίον στην Πουλιάννα το 1903» άλλη φωτογραφία.

Το παιδικό κήτιστα του 1705 και πως γιορτάστηκε η αποχτή του 1706, τα ρούχα του Γιανίτσαρου, πως λέγεται το κάθε κομμάτι και το ντύσιμο που αργίζει από το Σάββατο το βράδυ για να τελειώσει την Κυριακή το πρωί χωρίς διάλεμα και ξεκούραση. Και αναμνήσεις από παλαιές μπούλες που δι-

μούνται και διηγούνται. Του Σιέργιου που Νικόση, που θυμάται για τους πρώτους οργανοπαίστες και το πρώτο δώρο που πήραν σαν μπουλουκί από τον Δήμο και τον τότε δήμαρχο Θωμά Ληνή το 1923 του έδωσε τα χρήματα στον αρχηγό Παναγή Μητσιόκατα για να γλεντήσουν, 200 δραχμές. Τις αποχτή του 1913 και μετά τον 1940...

Τον πατέρα μου, Μήτσο Λυγουρασιού, που θυμάται πως γύριζε από χωριό σε χωριό για να μαζέψει ασήμια και τοκάδες και αλευράδες και να κάνει τσαρούχια χόκκινα με μαύρη φούντα και μαύρες βινδέτες με μεταξινή φούντα, το ντύσιμο του από τον Δημητρώ τον Μάματη και όλο το δρομολόγιο του μπουλουκίου που άρχισε τον χορό από την Δημαρχία για να γίτσει το βράδυ στα Αλώνια «χωρίς τους προσωπάδες» και να καταλήξουν στα Καμένα.

Τον Νιτώνη Πένη που αναπολεί σπείρα γεγονότα του 1909.

Τον Αλέξη τον Πιτάκη που θυμάται το τρανό κητσίον του οργανοπαίκτη Ίσικας, της γιαγιάς Ανταριάδας, πως μπόρεσε, γιατί ήταν αποχτή να δει τον καλό της που ήρθε να χορεύει στο σπίτι των γειτόνων, της Ελένης Σακελλαρίου που θυμάται τις αποχτή του 1911 γκόταν Μπούλα και τον Νικόλα και τον αδελφό της Βαγγέλη που Μπατατζή που διηγείται ότι μια χρονιά Μπούλα θα έφαζε από σφιζιμο και πως τον έσορξαν στο σπίτι του Μάντισον στο Τριώδι.

Μέσα από τις σπάνιες φωτογραφίες που βιβλίου και από τις διηγήσεις βλέπουμε τους δικούς μας ανθρώπους και ξεραζόμαστε το έθιμο και την ιστορία του. Όλοι θα βρούμε κάποιο δικό μας, πατέρα, παπού, θείο, αδελφό σε κάποια αποχτή... (Συνέχεια στη σελίδα 146)

(Συνέχεια από την σελίδα 129)

πολαυστική και κινήθηκε με άνεση και κωμικό άστρο, σπελευθερωμένη η Χαρούλη, καλή η Μώκιου. Λειτουργική η μουσική έντυσε την κίνηση και τις σκηνές με τόνους και ήχους κάπως ιδιόμορφους, πολύ καλά τα κοστούμια, ιδιαιτέρως των κοριτσιών, περισσότερο από ότι θα έπρεπε ίσως λιτό το σκηνοκ.

Γενικά ήταν μια πραγματικά όμορφη και απολαυστική παράσταση που επαναλαμβάνεται απόψε και αύριο που θα πρέπει να πάνε να τη δούν όσοι δεν την είδαν. Αείζουν τον κόπο για να επιβροβέυσουν με την παρουσία τους και το χειροκρότημά τους οι συμπολίτες, την πολύ όμορφη αυτή προσπάθεια του Συλλόγου.

Νέοι Καιροί
6/9/86

Παπακότας Κώστας, Βάνσπη Μήτσος

«Επιμένων Ελληνικά»

(Συνέχεια από τη σελίδα 138)
να γυρίσουν πίσω. Η ελληνική βιομηχανία διαθέτει το καταποτισμένο τεχνικό προσωπικό. Το μόνο που χρειάζεται είναι η συνειδητότητα απ' όλους για να μπορέσει να ξεκινήσει και να στηριχτεί στα πόδια της. Εφόσον σήμερα έχει καταφέρει ο μύθος ότι η χώρα μας σε φυσικές πηγές πλούτου είναι φτωχή, πρέπει να αξιοποιήσουμε στο έπακρο το πνευματικό μας δυναμικό για να θέσουμε τις βάσεις μιας ισχυρής βιομηχανίας, που θα μας απαλλάξει από το γόαμα της ισπανόπαινης και της ξενικής εξάρτησης.

Γι' αυτό πρέπει να γίνει επινοήτερη προσπάθεια απ' όλους μας για να πετύχει αυτή η κίνηση. Ας αποφύγουμε λοιπόν τις περιττές

απατάλες σε εισαγωγές ξένων προτύπων πριν χιτηήσει απειλητικά το κοινό του κινδύνου.

Αν δεν αλλάξουμε μυαλά, θα καταπύρουμε προτεκτοράτο, αποικία ξένων δυνάμεων. Έχουμε την κακή εμπειρία του παρελθόντος που πρέπει να αποτρέψει από τα σφάλματα λάθη του μέλλουσος. Είμαστε κληρονομή ενός ένδοξου ιστορικού παρελθόντος. Η παλιά μας όμως αίγλη δεν είναι σε θέση να μας δγάλει από τα οδυνηρά αδιέξοδα στα οποία με μαθηματική ακρίβεια θα οδηγηθούμε αν δεν προσπαθήσουμε μόνοι μας να εξασφαλίσουμε το παρόν και το μέλλον μας. Ας βοηθήσουμε, λοιπόν, όλοι μαζί τώρα τη χώρα μας πριν να είναι πολύ αργά. Ας επιμελούμε «ΕλληΝΙΚΑ».

Γιανίτσαροι και Μπούλες

(Συνέχεια από την σελίδα 145)

απου να καταφέρεις να τον πιάσεις αν τον έπιανες.

Θα διαβάσουμε σκόλια τον κ. Βαλοσαμίδα για την ιστορία των τοπικών μας χορών, της Μακρονήσας, της Παπαδιάς, του Νταβέλι, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα

ΒΡΑΒΕΙΟ ΚΑΙ ΕΠΑΙΝΟ

ΣΤΗ «ΛΟΚΑΝΤΙΕΡΑ»

Βραβείο Ενδυματολογίας και έπαινο ανδρικού ρόλου απέσπασε η θεατρική ομάδα του Π.Κ. από το 11ο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ερασιτεχνικών Θιάσων που έγινε στην Κόρινθο. Τα κοστούμια του έργου «Λοκαντιέρα» διαστάθηκαν από τον κ. Αλέκο Κονόμου και ράφτηκαν από τον κ. Βαγγελίτσα Χρυσόχοου, ο Γιώργος Κύρτσιος στο ρόλο του φτωχο-Μαρκήσιου διακρίθηκε έπαινο ανδρικού ρόλου. Στο στίβόλ που οργανώνεται καθ' έλεος χρόνο με πρωτοβουλία του Ομίλου Κορίνθου συμμετείχαν δέκα ερασιτεχνικές ομάδες απ' όλη την Ελλάδα.

και θα ξεπροβοδίσουμε Μπούλες στον Σπήλιο την Κυριακή της Ορθοδοξίας με τα κατάλληλα και τους μπαλαδάδες.

«Γιανίτσαροι και Μπούλες Νιάουσις» του Τάκη Μπάτση. Το καλύτερο δώρο που μπορούμε να προσφέρουμε στον εαυτό μας και στα παιδιά μας, στους συγγενείς μας, στους φίλους μας.

πό τις φωτογραφίες. Θα οργανώσουμε τα τραγούδια που παίζουν τα άρματα «Τρία πουλάκια αμάν - αμάν», «λέλε Σούδαμου», «ένα Σαββάτου βράδυ Μαρίγιου», «στις δεκατορείς του Απριλίου ημέρα ήταν Τρίτη», και θα θυμηθούμε και την Χάσσα με το θραυμένο αυγό ή πολλές φορές με τον σαλιερό χαλβά που χιτυόσε στα δάγνια ώ-

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τὰ κοκκοειδῆ (ψώρες) καὶ πῶς καταπολεμοῦνται

Δὲν πρέπει νὰ λείψει ἀπὸ κανένα ἀγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε νὰ τὸ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα

τοῦ Ἄγροτικού Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάϊτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

